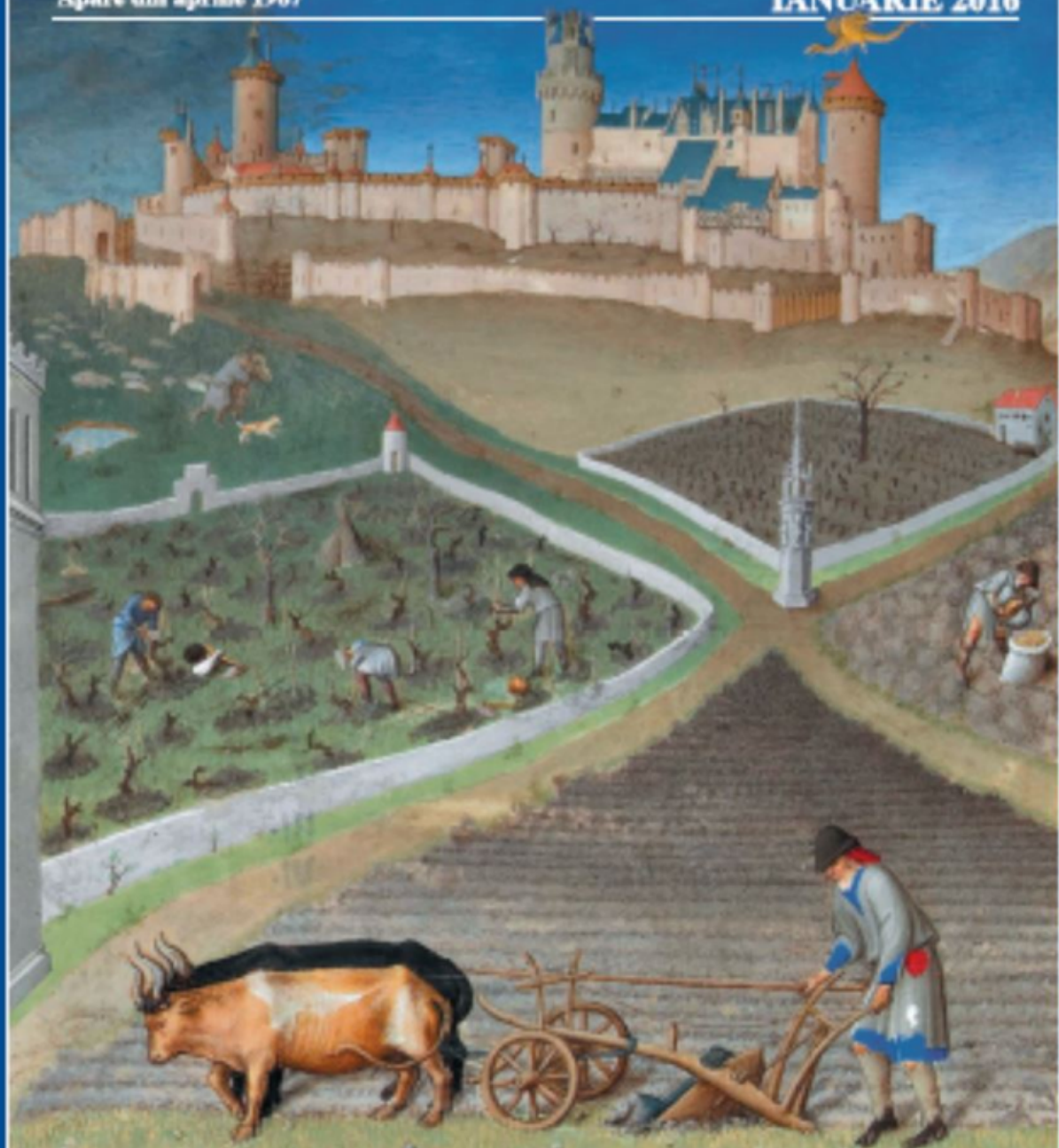

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2016

**EROII DE LA STALINGRAD
ȘI-AU AFLAT LINIȘTEA**

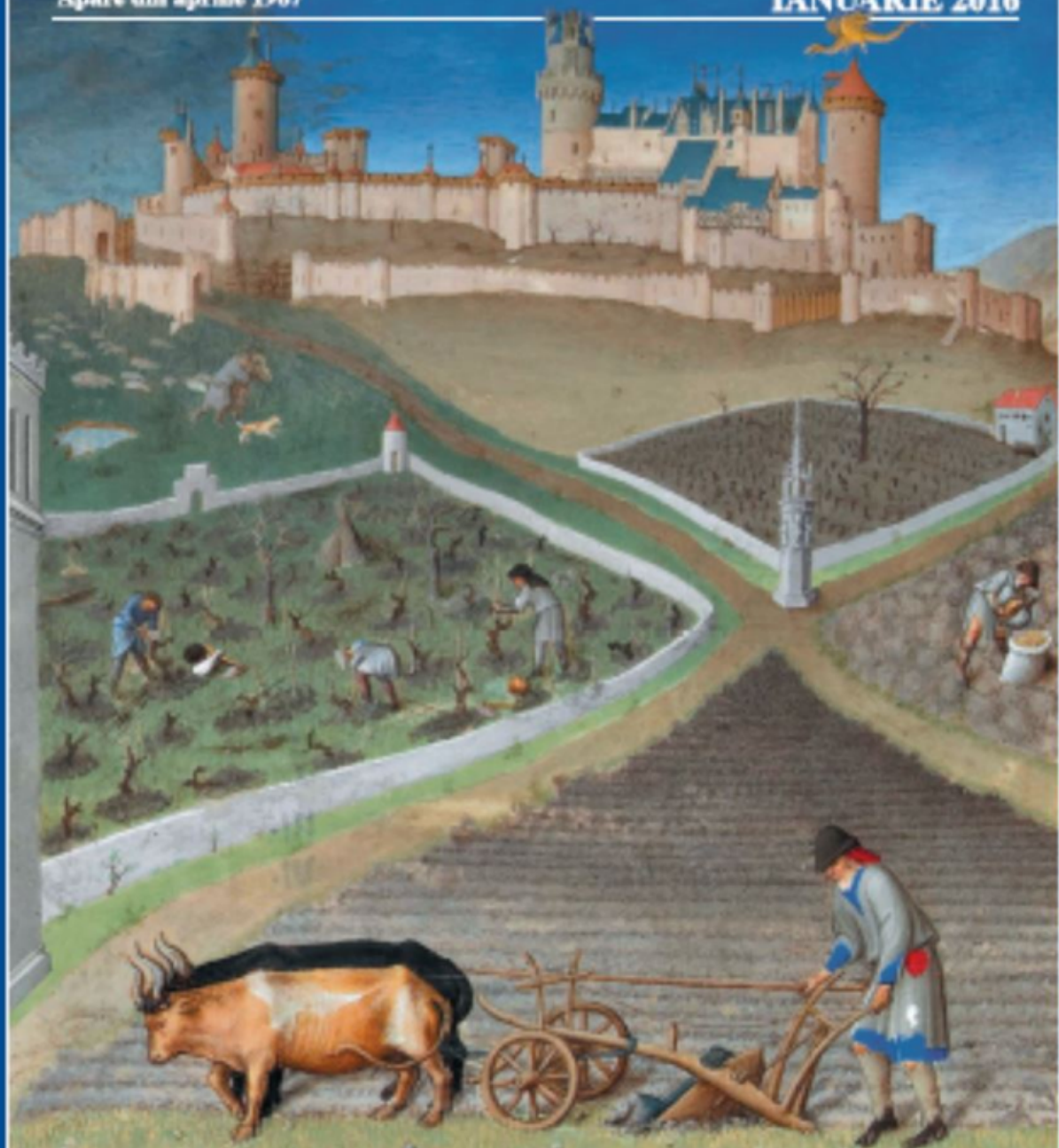
**REVOLUȚIA
PLUGULUI**

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2016

**EROII DE LA STALINGRAD
ȘI-AU AFLAT LINIȘTEA**

**REVOLUȚIA
PLUGULUI**

SUMAR

ianuarie

2016

4 Pe temelia
pusă de Cuza

A.D. XENOPOL

5 Cei căzuți
la Stalingrad
și-au aflat liniștea

M.E. IONESCU

10 Un pas înainte,
doi pași înapoi
*Rusia-Europa,
o relație de 300 de ani*

V. IONESCU

16 Planuri de război
cu gând de pace

D. PRISĂCARU

21 Prima doamnă
a Principatelor Unite
*Elena Cuza
și operele de binefacere*

ȘT. DINU

27 Două mici
revoluții,
cu mari consecințe
*Plugul cu brăzdar
de fier și lampa minerului*
D. MIHALCEA

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

32 „Mi-era teamă
că ați răcit...”

Correspondență

Ferdinand –

Martha Bibescu

S. CRISTESCU

33 Miliția valahă
într-un carnet de schițe

A.-S. IONESCU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

38 Aurul din grotă
M. TONE,
C. PĂUNESCU

42 În grădina
casei sale
*Monumentul
lui Ion I.C. Brătianu*

C.P. BUIUMACI

EXCLUSIVITATE

46 Mutați în locul
celor mutați

*Repatrierea cehilor și
slovacilor din România*

F. ȘISLER

50 Arheologie...
din dragoste

Agatha Christie

T. STĂNESCU-
STANCIU

55 Cu Hitler,
împotriva lui Hitler
*Bancherul
Hjalmar Schacht*

C. ȘTEFAN

magazin istoric

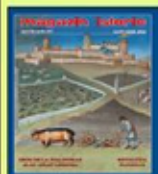
Anul XLIX – serie nouă – nr. 1 (586)

ianuarie 2016

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Undeva, prin secolele VI-VII, în Europa a apărut un nou tip de plug: cu brăzdar de fier și cu una sau două roți în față. Cu ajutorul lui s-au putut lucra și pământuri mai tari decât cele din zona mediteraneană. Tracțiunea cu boi se păstra încă la începutul secolului al XV-lea, așa cum ne arată această miniatură din faimosul manuscris medieval *Foarte bogatele ore ale ducelui de Berry*

2 Sculptură antică înfățișând-o pe Agrippina încoronându-și fiul, Nero, ca împărat roman. Ulterior, mama și-a pierdut puterea și, spune legenda, a pierit asasinată de acesta

3 Acest mozaic înfrumuseța curtea unei villae romane (casă a unui aristocrat din Imperiul Roman) din vechiul Diospolis, azi orașul israelian Lod. Ansamblul va fi inclus într-un centru turistic unde vizitatorii vor putea descoperi cum trăia elita Imperiului Roman

4 Două bătălii care i-au hotărât destinul lui Napoleon și au adus integrarea Rusiei în concertul european al secolului al XIX-lea: Berezina (26-29 noiembrie 1812; în franceză numele acesta a devenit sinonim cu dezastrul; sus) și Leipzig (16-19 octombrie 1813; numită și „Bătălia națiunilor”; o coalitie formată din Rusia, Austria, Prusia și Suedia a spulberat armata împăratului francez)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

CUZA ȘI ÎNTEMEIEREA ROMÂNIEI MODERNE

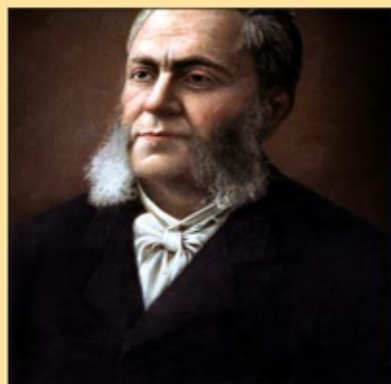
A.D. XENOPOL

Nu se întâlnește nicăieri aiurea în istoria poporului român, afară decât doar în luptele uriașe purtate de Ștefan cel Mare, atâta lepădare de sine, atâta pornire altruistă, atâta îngrijire de binele întregului și atâta nepăsare de interesul individual. În lupta dată pentru ca glasul divanului ad-hoc al Moldovei să fie favorabil unirii, s-a[u] făcut în adevăr minuni; căci o mână de oameni, înflăcărați de focul cel sfânt al iubirii de țară și de neam, lupta cu intrigile și cu uneltirile a două mari puteri, Austria și Turcia, care aveau cea mai mare înfrăurire în Moldova și care, pentru a izbuti să zădărnicească unirea, făgăduiseră caimacamului Vogoride tronul Moldovei, în cazul când prin mijloace administrative ar izbuti să stoarcă, din alegeri, un divan potrivnic unirii.

În această luptă titanică moldovenii cei buni din toate părțile țării își uniră gândurile și inimile și cu toate că știau prea bine că țara lor va fi jertfită, că va pierde rolul său de stat deosebit, că va închina capul de bour vulturului muntean, nu au stat la gânduri să o ceară cu toată stăruința, și când ea fu realizată, să cânte și să joace hora unirii la toate răspântiile; căci simțeau în adâncul ființei lor glasul cel mare al neamului care le spunea: în unire singură e scăparea poporului român. A fost un moment de nespusă înălțare sufletească, care nu s-a mai reprodus de atunci și poate nu se va mai reproduce în veci.

Alegerea lui Cuza la București nu s-a făcut din entuziasm, ci din frică de poporul amenințat care dorea unirea [...]

Personalitatea ce s-a ales pentru a conduce soarta poporului român, din această vajnică frământare a simțământului național, fu și ea călăuzită de aceeași putere în îndeplinirea grelei sarcini de a organiza noua viață a poporului român. Toată domnia lui Cuza-Vodă nu este decât o fierbinte revărsare a

simțământului național întrupat în nepieritoare reforme: realizarea unirii efective a Țărilor Române prin contopirea camerelor, ministerelor și a capitalei; mărețul act al secularizării averilor mănăstirești prin care se puse un capăt și ultimei rămășițe a domniei grecești în Țările Române; împroprietărirea țăranilor, care, cu toate neajunsurile ei economice, nu este mai puțin adevărat că a ridicat pentru întâia oară pe

adevăratul popor românesc, pe băștinașii acestor țări care-și vărsase[ră], în cursul veacurilor, sângele pentru a lor apărare, din starea de paria și de iloti la rangul de proprietari și de cetățeni; dobândirea autonomiei desăvârșite a României prin sfârșirea convenției de la Paris în ziua de 2 mai 1864, prin care s-a făcut cu puțință chemarea la 1866 a dinastiei străine și consolidarea existenței noastre politice și naționale.

Aceste fapte ale lui Cuza-Vodă alături de autocefalia bisericii, cu înființarea universităților, cu sporirea armatei, cu restrângerea jurisdicției consulare fac din domnia lui o epocă de întărire a neamului românesc, o epocă de întemeiere a României moderne, o epocă de clădire a unei puternice temelii pe care apoi s-a putut înălța neatărnarea, regalitatea și reînvierea virtuții ostășești îndeplinite sub domnia lui Carol I. Dar sub această domnie ideile naționale au făcut un pas mai departe în întărirea și înviorarea poporului nostru, prin crearea unor așezăminte economice, care, consolidând temelia pusă de Cuza, au asigurat și mai mult înălțarea edificiului mării noastre naționale: șoselele, drumurile de fier, liniile de navigație, băncile fondare și cea națională, crediturile agricole și băncile poporane au înlesnit circulația avuțiilor și au apropiat interesele oamenilor.

(*Națiunea română*, Editura Albatros, București, 1999)

60 Povești triste
din închisoarea Mislea
F. BĂLĂNESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

CHIPURI UITATE

66 Pitu Guli
I.G. ANDREI

70 Criptanaliștii
finlandezi
vând și cumpără
pentru țara lor
I. GATEA

73 În România
acum 100 de ani
G. FILITTI

PASTILA DE CUVINTE

77 China și Japonia,
via „n“ de la Napoli
M. SALA

79 Chiaburul
legionar din fruntea
spionajului Securității
Nicolae Doicaru
F. BANU

83 Un ministru
comunist la patru ace
Carol Loncear
A. GYURIS

85 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

89 Sportul
mi-a fost pus din leagăn
I. MOSER

HOOVER INSTITUTION

93 1937. Iuliu Maniu
îi cere lui Ion Mihalache
să rămână

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92 Telex

59; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

19noiembrie

1942. La Stalin-grad, oraș pe Volga, devenit deja faimos pentru înclăștarea uriașă opunând cele două tabere de mari puteri în conflict în cel de Al Doilea Război Mondial, se declanșa masiva ofensivă sovietică.

Ea va rămâne în istorie ca un moment de cotitură al războiului ce va desemna câștigător trei ani mai târziu coaliția Națiunilor Unite și va forma ordinea globală și azi în ființă. Cele două vârfuri ale cleștelui ofensiv sovietic au ca țintă dispozitivul defensiv al armatei române, care flanchează puternica Armată 6 a Wehrmachtului, comandată de încă generalul von Paulus. Alegerea stat-majoriștilor ruși – dirijați de mareșalul Jukov – nu este întâmplătoare. Ion Antonescu, potrivit înțelegerilor cu Reichul, dislocase în Stepa Calmucă (denumire utilizată de hărțile militare contemporane românești) și la Cotul Donului practic întreaga armată română. Intrate sub ordinele comandamentului german, Armatele 3 și 4 române ocupaseră un dispozitiv de flanc, unde, firește, comandamentul german aprecia că nu este o primejdie pentru stabilitatea întregului flanc sudic al propriului front în-

Sicriile cu rămășițele militarilor români sunt puse în groapă

tins pe mii de kilometri. Motivația acestei decizii a *Generalstabului* sovietic este evidentă azi, întrucât armata română, aflată atât de departe de patrie și lăsată în grija logisticii germane, nu avea armamentul necesar stăvilirii, la nevoie, a unei ofensive de proporții desfășurate cu mijloace moderne, precum nici cele absolut necesare echipării corespunzătoare a unui dispozitiv de rezistență demn de acest nume la nivelul confruntării în curs (armament antitanc adecvat, material de construcție necesar obstacolelor pentru

interzicerea direcțiilor de efort ofensiv inamice etc.). Comandamentele române nu întârziaseră să informeze Bucureștii cu aceste crude realități și despre viitorul sumbru al combatanților români în fața unei previzibile ofensive sovietice, despre care au informat conștiincios atât autoritățile competente române, cât și Înaltul Comandament german (OKW). Astfel, într-o sinteză despre bătălia de la Stalingrad, generalul de armată Petre Dumitrescu, comandantul Armatei 3, arăta că „diviziile noastre au dispus la Don de o forță mai redusă de infanterie (șase batalioane în loc de nouă), dar de o proporție satisfăcătoare în artilerie, de insuficiente mijloace radio și mai ales de mijloace foarte reduse de autotransport, față de distanțele considerabile dintre căile ferate și front etc. Armamentul anticar al re-

gimentelor de infanterie era de un calibru prea mic, total ineficace față de noul tanc sovietic [T-34] cu care am avut de luptat la Don. Minele anticar trebuia să ne fie livrate de comandamentul german; ele ni s-au pus la dispoziție prea târziu și în cantități insuficiente. Trupele noastre nu erau echipate pentru a face față climei aspre din estul

Cotul Donului. Militari români la masă

STALINGRAD, NOIEMBRIE 1942 – FEBRUARIE 1943 VOLGOGRAD, OCTOMBRIE 2015

MIHAIL E. IONESCU

Cimitirul de Onoare al Militarilor Români căzuți în luptele de la Stalingrad (sus) și coloană de prizonieri români

Reziliența unei comunități umane are diverse unități de măsură. De la vectorul identitar la rezistența istorică fără sfârșit la evoluții imprevizibile, de la războaie costisitoare în pierderi umane și materiale la răspunsul eficient la catastrofe naturale – cutremure, inundații, molime etc. – la capacitatea de mobilizare și solidarizare în momente limită. Ar mai putea oare suporta societatea românească actuală pagini întregi zilnice în principala publicație a țării cu zeci de nume ale celor căzuți pe front, așa cum o făcea acum peste șapte decenii? Greu de spus, dar un răspuns adecvat la această întrebare oarecum contrafactuală ar fi: probabil. Desigur, azi deplângem și înfierăm proasta guvernare, care ne lipsește de autostrăzi, pentru zecile de morți înregistrați săptămânal pe drumurile nemodernizate ale patriei. Și ne îndurerăm cu o undă de mândrie la știrea că, vreme de zece ani, am pierdut în Afganistan și în alte misiuni internaționale de menținere a păcii sau reconstrucție post-conflict circa 30 de vieți. Este o datorie de educație să ne liniștim gândurile într-un moment de respect și pomenire atunci când vedem azi – vai, prea numeroase! – la o cotitură vicleană de drum, o cruce sau mai multe amintitoare de răposați, victime ale curenților criminale în infrastructură. Dar cât a fost oare lipsa de datorie civică și patriotică să nu ne pomenim morții căzuți departe, la circa 2.000 de km de patrie, acum aproape opt decenii, bunici și părinți ai noștri, aflați acolo la o chemare căreia nu puteau să nu-i răspundă, pentru că se confunda, atunci și problematic – dar cine mai avea vreme să socotească legitimități când toată lumea șoptea că țara este în primejdie! –, cu vocea sacră a patriei?

Este, nu trebuie să ne ferim a o spune, semn de tărie morală și de identitate regăsită că nu ne uităm căzuții nevinovați, în războaie la fel de nevinovate sau nu, și ne vrednicim cu amintirea și pomenirea lor. Pentru că ei multiplică cu anii lor anii nesfârșiți ai patriei – cum spunea de neuitat, altădată, Vasile Pârvan despre morții Primului Război Mondial – așa cum la rândul-ne, animați ca și ei de aceeași sacră chemare, o vom face la ceas de cumpănă.

zău –, onoranta invitație a ambasadorului României la Moscova nu putea fi refuzată. Nu doar că astfel se onora un uriaș efort al acestui om de suflă, cu iubire de trecut național, care este ambasadorul Vasile Soare (*Magazin istoric*, nr. 5/2006), originar din Vrancea, care l-a sprijinit necondiționat și moral și material. Dar și pentru că în familie stăruie legenda că soția acestui erou cu mormânt neștiut a murit cu gândul la cel pierit acolo în bătălie – sau în drumul către prizonierat, în aspra iarnă a anului 1943 –, căruia îi refuza moartea și nu-i făcea pomenirea rânduită în speranța unei (imposibile) întoarceri.

La 25 octombrie 2015 – remarcați semnificația: este ziua

Armatei României, celebrate anual ca semn de dăinuire și jertfă față de interesele patriei – a avut loc la Rossoșka, la 35 km de Stalingrad (azi Volgograd), în Stepa Calmucă, comemorarea acestor eroi și inaugurarea cimitirului morților români în această fără egal bătălie a secolului al XX-lea, ce odihnesc de acum alături de eroii sovietici și germani, într-o înfrățire simbolică, în eternitate. Nu au fost identificați deocamdată decât puțini dintre morți – rămâne mult de făcut pentru a fi descoperiți în cimitirele sătești ale locurilor bătăliei cele câteva mii de morți români în acele zile și a fi aduși la acest loc colectiv de cinstire. Cei 10 militari reîngropați la 25 octombrie (în total au fost

reînhumați 72 militari români) au beneficiat, după obiceiul Bisericii Răsăritene – comune și inamicilor din 1942-1943 – atât de sicrie, cât și de slujba pomenirii oficiată solemn, într-un gest simbolic, atât de înalți ierarhi români (episcopul Varlaam Ploieșteanu, episcop-vicar patriarhal și secretar al Sfântului Sinod al B.O.R., a condus delegația Bisericii Ortodoxe Române), cât și de omologii săi ruși, în frunte cu episcopul Elisei, al regiunii Volgograd.

La ceremonia civilă de pomenire au luat cuvântul, bineînțeles, notabilitățile, atât române, cât și rusești locale. Din partea română, domnul Teodor Meleșcanu,

Armata 3 română (comandant gl. Petre Dumitrescu) a avut în componere patru comandamente de corp de armată (1, 2, 4, 5), opt divizii de infanterie (5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15), două de cavalerie (1, 7), cu un efectiv total de 143.336 militari. Ea a ocupat, în octombrie 1942, un front în lungime de 148 km pe brațul de nord al Cotului Donului, la vest de Stalingrad, între Kletskaia și Suhoi Donețk.

Armata 4 română (comandant gl. Constantin Constantinescu-Klaps) a avut în organica sa două comandamente de corp de armată (6, 7), cu cinci divizii de infanterie (1, 2, 4, 18, 20) și două de cavalerie (5, 8). Ea a fost dispusă într-un sector de circa 230 km, la sud de Stalingrad, în Stepa Calmucă, între Kegulta și Beketovka. Efectivul armatei la jumătatea lunii noiembrie 1942 era de 75.250 de militari.

Raportul de forțe sovieto-german în zona Stalingrad, la 19 noiembrie 1942, se prezenta astfel: 1. trupe sovietice: 11 armate – 1.000.500 oameni; 13.541 tunuri și aruncătoare, 894 tancuri, 1.115 avioane; 2. trupe germane și aliate: 50 divizii – 1.011.500 oameni; 10.290 tunuri și aruncătoare; 675 tancuri; 1.215 avioane.

În ansamblu, raportul de forțe era sensibil egal, dar pe direcțiile de ofensivă selectate, superioritatea sovietică era copleșitoare: 3/1 oameni, 4,6/1 artilerie.

În patru zile după declanșarea ofensivei (19 noiembrie), la 23 noiembrie 1942, cele trei fronturi sovietice au făcut joncțiunea în localitatea Kalaci și au în-cercuit Armata 6 germană, ca într-un clește. În această capcană au fost prinse, pe lângă unitățile Armatei 6 și Armatei 4 Blindate germane, două divizii

Militari cu o pușcă-mitralieră ZB

Rusiei. Mantaua scurtă și necăptușită suficient, pantalonii nevățuți, izmenele scurte ca și bocancii prea mici au contribuit ca trupele să fie slăbite fizicește și din cauza frigului (în afară de alimentația săracă). Foarte multe pierderi din cauza degerăturilor puteau fi evitate dacă trupele noastre ar fi avut echipament bun de iarnă. Echipamentul de iarnă german, ca și cel îmblănit trimis din țară (căciuli, cojoace) au sosit în cea mai mare parte prea târziu, după bătălie.

Degeaba se lamenta în primele zile ale ofensivei sovietice un general german care inspecta, într-un Fieseler Storch-156 zona frontului, că românii nu au rezistat și au periclitat stabilitatea Armatei 6, facilitând, prin rezistența insuficientă, ofensiva sovietică. Natura umană impune inevitabil în astfel de condiții un comportament care măsoară pericolul cu indicii posibili de rezistență și acționează în consecință. Românii nu au dezertat de la datorie, ci ei au avut reacția umană la iminența morții, fără să i te poți împotrivi bărbătește, cum este firesc în bătălie. S-au repleat luptând atât cât au putut cu armamentul din dotare și s-au ferit să fie luați prizonieri. Aici rezidă o răspundere uriașă pentru cei care au pus atât de mulți români în fața unei situații limită, în

care singura ieșire onorabilă era moartea, acceptată voluntar, ceea ce era împotriva firii umane. Răspundere pentru cei care i-au trimis acolo, știind că ei vor răspunde ca la glasul adevărat al patriei în primejdie (mareșalul Ion Antonescu și echipa sa, inclusiv opoziția politică a acestuia, care s-a ferit de astfel de responsabilități). Dar deopotrivă și răspunderea celor care s-au angajat că vor asigura cele necesare luptei moderne unităților românești (aliații germani). Acolo, atunci, în primele zile ale ofensivei sovietice, care avea să influențeze major soarta întregului război mondial, militari români, practic întreaga armată ope-

rațională a României, au scris o epopee – a rezistenței dincolo de limita umană și a dăruirii sacrificiale pentru patrie. Dar o epopee inutilă, lăudabilă, prin jertfa de exemplu de viitor pentru narațiunea identitară a comunității, nicidecum cu rezultate pozitive palpabile pentru națiune în acel moment istoric. Pentru că întrebări – oricât de incomode sunt din perspectivă istorică – rămân deschise răspunsurilor adecvate: de ce se aflau acolo? Unde voiau românii să sfărâme temerile lor de securitate și să-și clădească o paradigmă sigură a viitorului? Undeva pe Volga și Don, la 2.000 de km de vatra lor? Exclus.

La 4 octombrie 2015, orele 20.02, autorul acestui text a primit prin mail invitația de a participa, la 25 octombrie, la ceremonia inaugurării Cimitirului de Onoare al Militarilor Români căzuți în luptele de la Stalingrad, amenajat în baza Hotărârii Guvernului României nr. 421/10.06.2015 și amplasat în cadrul Complexului Comemorativ Internațional de la Rossoška.

Pentru că autorul acestor rânduri are un unchi (frate al mamei) cu moarte neștiută, dar sigură, precisă în ceea ce privește împrejurările, după mărturia camarazilor întorși, petrecută în bătălia Stalingradului – Alexandru Stan, din regimentul de obuziere din Bu-

Cuib de mitralieră

TREI SECOLE DE RELAȚII RUSIA – EUROPA

În ciuda diferenței de dimensiune geografică și de potențial uman, Europa a depășit Rusia din punct de vedere economic, tehnologic, al sistemelor politice și al nivelului de trai. Singura pârghie de control a Rusiei au rămas materiile prime, în primul rând petrolul și gazele naturale, mai ales în ultimii 50 de ani

În ultimii 300 de ani, relațiile dintre imperiul țărilor și Occidentul Europei par a urma aceeași schemă: un acord într-o primă fază, soldat cu sacrificarea unor teritorii din Estul Europei, urmat de o confruntare directă. L-am rugat pe colaboratorul nostru statornic, domnul Victor Ionescu, să refacă traseul acestei istorii.

● Privită cu teamă și speranță în noul concert european, Rusia, odată cu Ecaterina a II-a, ajunge în Europa Centrală ● Revoluția Franceză îngrozește monarhia rusă ● Geniala mișcare a mareșalului Kutuzov ● Perioada idilică a congreselor se încheie, urmează adversitatea Angliei ● Virusul revoluțiilor pașoptiste este eradicat, iar Rusia generează problema orientală ● Pentru Franța Rusia devine principalul dușman ● Sistemul european se distruge, ochii Rusiei se îndreaptă spre Asia ● Pragmatismul nazismului și comunismului în fața utopismului de la Versailles au condus la o Europă a două blocuri

VICTOR IONESCU

În zilele noastre, lipsită de o politică externă proprie, Uniunea Europeană (totuși 28 de state plus 5-6 candidate ferme la aderare) aplică o serie de embargouri economice Rusiei, altminteri o țară de care politica și economia europeană sunt legate: petrol, gaze și multe alte materii prime fundamentale pentru industriile Europei, dar și o uriașă piață de desfacere a produselor aceleiași industrii europene.

Complementaritatea euro-rusă apărută odată cu creștinarea cneaghinei Olga (945-962 – Magazin is-

toric, nr. 5/2015) s-a diversificat după ce Rusia s-a debarasat de stăpânirea mongolotătară (în timpul țarului Ivan

al III-lea cel Mare, 1462-1505) și mai ales după ce Petru cel Mare (1682-1725) a europeanizat societatea rusă și statul său.

consilier de Stat la Guvern, a transmis mesajul prim-ministrului României; au mai rostit alocuțiuni Daniel Ioniță, secretar de Stat în Ministerul Afacerilor Externe, Codrin-Dumitru Munteanu, secretar general al Ministerului Apărării Naționale, și general de brigadă (r.) dr. Petre Coțeanu, veteran de război. Din partea gazdelor au rostit cuvântări: Serghei Igorevici Vedenev, președintele Comitetului economic al Administrației regiunii Volgograd, Iuri Mihailovici Zikeev, șeful Reprezentanței Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse din Rostov-pe-Don, general-major Valeri Bronislavovici Kudinski, adjunct al șefului Direcției comemorative din Mi-

nisterul Apărării al Federației Ruse, și Vasili Vasilievici Tolociko, director general adjunct al Asociației „Voennîe Memoriali”. Ei au subliniat că războiul care a devastat în anii '40 Europa și lumea a avut un pivot în eroismul și jertfele popoului rus, ceea ce a făcut posibilă – însumând eforturile multiple materiale și umane ale celorlalți componenți ai Națiunilor Unite – construcția ordinii globale de azi. În același timp, vorbitorii au subliniat că acest război se află undeva în spatele nostru, învățându-ne cum să construim un viitor împreună și să evităm să repetăm greșelile făcute și jertfele uriașe azi, când avem o altă tehnologie a uciderii.

Reziliența istorică are mășuri diferite. Instinctele imperiale au cedat în lumea de azi catacombelor proprii de morți din trecut – reale sau imaginate –, ceea ce nu era de gândit acum peste șapte decenii. Dacă trecutul este un martor și un depozit de lecții învățate, putem fi optimiști.

La Stalingrad ai noștri și-au făcut datoria față de chemarea patriei și au făcut proba unei identități robuste. Pomenirea lor este prinosul nostru pentru aceste valori pe care ni le-au transmis. Deopotrivă cu inamicul de atunci am ales să ni le reamintim, într-un gest comun de umanitate regăsită și viitor fără război. ■

aparținând Armatei 4 române, deci aproximativ 22 de divizii, cu un efectiv total de 330.000 de oameni.

Hitler s-a opus retragerii armatelor de la Stalingrad și a ordonat o operațiune de despresurare. Feldmareșalul Erich von Manstein a fost numit în fruntea Grupului de Armate „Don”, nou constituit: Corpul 57 Blindat german cu Diviziile 6 și 23 Blindate, 17 Tancuri, un batalion de tancuri „Tiger I”, Corpul 6 Armată român cu Diviziile 2 și 18 Infanterie, Corpul 7 Armată român cu Diviziile 1 și 4 Infanterie, Grupul „General Popescu” (Diviziile 5 și 8 Cavalerie). La 12 decembrie Grupul de Armate „Don” a trecut la ofensivă. Cu o zi înainte, sovieticii au declanșat ofensiva în sectorul Armatei 8 italiene, trupele acestea fiind nimicite (pierderi cifrate la peste 100.000 de morți, răniți și dispăruți).

La 20 decembrie, Corpul 1 Armată român (Diviziile 7, 9, 11 Infanterie) a fost trimis în sectorul Armatei 8 italiene, dar la 21 decembrie 1942 a fost încercuit. De asemenea, Corpul 7 Armată român a fost puternic lovit la începutul lunii decembrie 1942. Astfel,

operațiunea de despresurare a Armatei 6 germane, din perioada 12-22 decembrie 1942, a eșuat.

Armata 2 ungară, aflată la Voronej, a fost lovită de forțele sovietice la 14 ianuarie 1943. Pozițiile ungare au fost spulberate, pierderile armatei ungare cifrându-se la 147.971 morți, răniți și dispăruți.

Comandamentul sovietic a început la 10 ianuarie 1943 anihilarea trupelor încercuite. La 31 ianuarie 1943 feldmareșalul von Paulus a fost luat prizonier de sovietici, împreună cu statul său major. Ultimele rezistențe germane la Stalingrad au încetat la 2 februarie 1943. În total, trupele sovietice au capturat 24 de generali, 2.800 de ofițeri și 92.000 de militari.

Armatele 3 și 4 române, care la declanșarea ofensivei sovietice aveau un efectiv de 228.072 oameni, însumau la 7 ianuarie 1943 doar 73.062 de militari valizi. Ca bilanț general, din totalul efectivelor angajate în bătălie, de 253.957 de oameni, pierderile s-au cifrat la 158.854 de militari (morți, răniți și dispăruți). Au fost, de asemenea, pierdute importante cantități de armament, muniție, subzistențe, echipament etc. ■

rali și diplomați au creat un coridor de protecție în Europa Centrală (1799) prin republicile Helvetă, Ligură, Romană, Parthenopeană și Cisalpină, au ocupat Insulele Ionice și Malteze și au lansat expediția în Egipt (1798-1799).

Încercând să oprească exportul de revoluție al Franței care, în opinia țarului Pavel I (1796-1801), amenința Europa „cu desființarea totală a legilor, drepturilor, averilor și bunelor moravuri”, Rusia, Anglia, Austria și Imperiul Otoman au creat a doua coaliție antifranceză (1798). După lovitura de stat (18 Brummar 1799) a lui Napoleon Bonaparte, relațiile europene s-au precipitat și tensionat.

Țarul Alexandru I (1801-1825) a sporit angajarea Rusiei în politica general-europeană, participând la războaiele antinapoleonice. Trupele sale au fost înfrânte alături de acelea ale aliaților austrieci (Austerlitz, 1805) și prusieni (Friedland, 1807). Cum Napoleon ajunsese pe râul Niemen (Memel, în germană), la frontiera Rusiei, iar premierul englez W. Pitt făcea piruete diplomatice la adăpostul Mâneicii, țarul a inițiat tratative de pace cu Franța, decizia fiind luată direct de Napoleon și Alexandru I la întâlnirea lor de la Tilsit (1807). Pentru a evita coliziunea, cei doi împărați au făcut concesii reciproce, Alexandru recunoscând modificările

aduse de Franța hărții Europei și aliniindu-se blocadei continentale contra Angliei, iar Napoleon oferind Rusiei o parte din Prusia estică, mână liberă în Finlanda (care era a Suediei) și promițându-i că la eventuala împărțire a Imperiului Otoman va primi Strămtorile și Istanbulul.

Cei doi s-au mai întâlnit la Erfurt (1808), la invitația lui Napoleon. Dar, în afară de recepții și baluri, care s-au întins pe două săptămâni, nu s-a întâmplat nimic, nu s-a încheiat niciun fel de acord. În anii următori relațiile Paris-Petersburg s-au înrăutățit, ambele părți făcând intense pregătiri de război din 1810.

În 1811 Napoleon a încercat să-și asigure sprijinul Suediei și Imperiului Otoman, adversare tradiționale ale Rusiei. Dar, printr-o mișcare de geniu, mareșalul Kutuzov a încheiat pace cu Imperiul Otoman (1812), la capătul a șase ani de război. Atunci Rusia a anexat prima oară Basarabia și ar fi anexat poate ambele principate române

dacă nu se opunea Franța. La rândul său, Bernadotte, ex-mareșalul francez devenit prinț moștenitor al Suediei, a refuzat propunerile lui Napoleon de a recâștiga Finlanda, dar a acceptat propunerea Rusiei de a câștiga Norvegia (ceea ce se va întâmpla în 1814). Invazia lui Napoleon în Rusia (1812-1813) s-a încheiat dezastruos și Europa, în frunte cu Rusia și Anglia, s-a coalizat contra Franței.

Europa a câștigat Bătălia Națiunilor de la Leipzig (1813) și s-a reorganizat prin Congresul de la Viena (1814-1815) pe principiul echilibrului puterilor. Pentru Rusia a fost prilejul deplinei integrări în concertul european, mai ales că la Congres a câștigat partea centrală a Poloniei, sporindu-și ponderea în Europa. Țarul Alexandru I își asumase rolul de reformator al sistemului politic internațional, deși, în fapt, balul a fost condus de cancelarul austriac Metternich. „Alexandru dorește pacea

lumii – nota un diplomat austriac. Dar nu de dragul păcii, ci mai degrabă de dragul lui însuși: el trebuie să rămână arbitru acestei păci, de la el trebuie să emane liniștea și fericirea lumii și întreaga Europă trebuie să recunoască aceasta.”

Puternic motivată de noua sa poziție politică în Europa, Rusia a sporit presiunea asupra Imperiu-

Întâlnirea de la Tilsit, dintre împăratul francez Napoleon I și țarul rus Alexandru I

A făcut-o pe model germanic, astfel încât, în toată evoluția sa de după 1700, Imperiul Rus a adoptat formula vest-europeană de pregătire și instruire militară ca fundament al puterii autocrate a țarilor, perpetuată în timp (vezi cazul mareșalului Mihail Tuhacevski, format la școala militară germană), dar și pasul de defilare al armatelor ruse, atât în U.R.S.S., cât și în Federația Rusă de astăzi. Tot pe model occidental a fost organizată puterea navală rusă (flotele Mării Negre, Mării Baltice și apoi cea a Pacificului), în care excelau mai ales ofițerii din Țările Baltice (letoni și estoni).

Deși în secolele XVIII și XIX s-a extins mult în Asia, Rusia a rămas mai atașată Europei, de care o legau limba și etnia indo-europene, religia și cultura. A suportat însă consecințele poziției sale de frontieră continentală: invazii barbare, relativa izolare și înapoiere. În istorie tentativele de aliniere ale Rusiei la evoluția Europei au fost multe, dar alternate cu lungi perioade de stagnare și chiar de recul. De aici poate și interminabilele dezbateri privind relațiile dintre Rusia și Europa Centrală și de Vest.

Prima echilibrare europeană a forțelor s-a făcut exclusiv în centrul și vestul continentului, prin pacea westfaliană, care pune capăt „Războiului de 30 de ani” (1618-1648), un război mondial „avant

la lettre”. Anul 1648 marca apariția unei noi ordini europene, cunoscută de atunci sub denumirea de „concert” al statelor suverane sau al națiunilor. Montesquieu (1689-1755) scria în *Despre spiritul legilor*, publicată la Geneva în 1748, la exact un secol după pacea westfaliană: „Starea de lucruri în Europa este aceea că toate statele depind unele de celelalte. Europa este un singur stat, compus din mai multe provincii.”

In acest „concert european”, tot la 100 de ani după crearea lui, avea să intre și Rusia. La început relația Moscovei cu Europa a fost „un exercițiu de admirație”. Până la Revoluția Franceză, Rusia începuse să inspire Europei „parțial speranță și parțial teamă” (cum nota fostul secretar de Stat american Henry Kissinger), deoarece, în decurs de un secol, după ce luptase din greu cu Suedia pentru existență (Războiul Nordului, 1700-1721), avansase spre vest cu 800 km, de la Nipru până la Vistula. La mijlocul veacului al XVIII-lea

Rusia participa la Războiul de șapte ani (1756-1763), iar trupele ei ajunseseră până la Berlin. Ecaterina a II-a (1762-1796) a decis practic împărțirile Poloniei (făcute cu Austria și Prusia, în 1772, 1793 și 1795), care dispărea de pe harta Europei, unde fusese prezentă din anul 960. Prin teritoriile poloneze cucerite Ecaterina a II-a introducea Rusia în Europa Centrală.

În secolele XVIII-XIX, prin războaie cu Imperiul Otoman, Rusia avansa în Caucaz, Marea Neagră și Europa de Est și Sud-Est. „Rusia care nu se temea de Europa – observa A.D. Xenopol –, este într-adevăr de admirat cu câtă pătrundere judeca starea Europei și cum prevederile ei fură pe deplin realizate prin Tripla Alianță, încheiată cu Anglia și Franța. Tripla Alianță înlesnea Rusiei războiul împotriva Porții.”

Revoluția franceză a înspăimântat Europa monarhiilor, iar prima coaliție anti-franceză s-a format în 1791-1792, având ca protagoniste Rusia, Austria și Prusia, cărora, în 1793, li s-au alăturat Anglia, Spania, Olanda, Piemontul și Neapole. Succesele din 1795 ale Franței revoluționare – pacea cu Spania, anexarea Belgiei și a malului stâng al Rinului și transformarea Olandei în Republica Batavă – au determinat crearea în același an a unei alianțe anglo-ruso-austriece. Inițiativa a rămas însă de partea Franței, ai cărei gene-

Alegorie reprezentând prima împărțire a Poloniei între Rusia, Imperiul Habsburgic și Prusia

monia în Europa Centrală și forța puternic pe direcția Balcanilor și a Strămtorilor Mării Negre, deținute de Imperiul Otoman, definit de țarul Nicolae I drept „un om foarte bolnav”. În februarie 1853 Rusia cerea Imperiului Otoman să-i recunoască suveranitatea asupra populațiilor ortodoxe, pentru ca în iulie să ocupe Principatele Române. În noiembrie țarul pretindea în plus ca otomanii să cedeze Greciei restul teritoriilor cu populație elenă și să acorde independența Principatelor, Serbiei, Bosniei și Bulgariei.

Europa s-a înspăimântat în fața noii ofensive a Rusiei, care tindea să domine continentul. Anglia – spunea în 1854, în Parlament, lordul Russell – trebuie să înfrunte Rusia „pentru a menține independența nu a Imperiului Otoman, ci a Germaniei și a tuturor națiunilor europene”. Franța lui Napoleon al III-lea (1848-1870), care dorea să-și recâștige ponderea în Europa, vedea în Rusia principalul dușman. Austria percepea ocuparea de către ruși a Principatelor ca pe o învăluire pe flancuri. În consecință, în iunie 1853, Franța și Anglia au trimis escadre navale în Dardanele. La 4 octombrie, declarând război Rusiei, Poarta cerea acelei flote să apere Istanbulul. La 12 martie 1854 s-a încheiat o alianță otomano-occidentală, care a declarat război Rusiei. Forțele anglo-franceze

debarcate în Crimeea (septembrie 1854) au bătut pasul pe loc în fața Sevastopolului, apărat de colonelul Todleben. În 1855 li s-a alăturat și un contingent piemontez. La capătul a 340 de zile de asediu, cu multe victime (95.000 francezi, 20.000 englezi, 25.000 piemontezi și 110.000 ruși), Sevastopolul capitula, la 8 septembrie 1855.

Cum în martie 1855 țarul Nicolae I murise, tânărul Alexandru al II-lea (1855-1881) a înclinat spre conciliere. Congresul de Pace de la Paris (25 ianuarie-30 martie 1855) includea Imperiul Otoman în concertul european, stabilea un statut internațional Dunării, neutraliza Marea Neagră și scotea Principatele de sub tutela Rusiei, fapt ce va duce, prin voința românilor, la Unirea lor în 1859. Congresul de la Paris nu a fost o umilire a Rusiei, care avea să facă unele modernizări și reforme social-economice. Pe plan european Rusia a abandonat tradiționala alianță cu Austria, apropiindu-se în schimb de Franța.

După 1871, când Germania devenise imperiu și hegemon al continentului, Bismarck reușea să izoleze total Franța, realizând în 1873 „Alianța celor trei împărați”, care a fost reînnoită în 1881: Wilhelm I (1871-1888), Alexandru al II-lea și Franz-Josef (1848-1916). „Sunt convins că pericolul care ne amenință din Franța va apărea când ea va fi capabilă să încheie o nouă alianță”, scria în 1874 Bismarck.

O nouă criză orientală (războaiele din Bosnia și Herțegovina din 1875 și din Bulgaria în 1876) și apoi războiul ruso-otoman din 1877-1878 au zdruncinat bazele colaborării dintre Rusia și Austria, care doreau, fiecare, să facă din Balcani sfera lor de influență. Mai mult, la Congresul de Pace de la Berlin (1878) Rusia s-a găsit izolată. Faptul a avut consecințe asupra relațiilor ruso-germane, care s-au răcit.

În 1873 Berlinul și Viena au semnat un tratat de asistență reciprocă împotriva Rusiei, iar în 1882 a fost încheiată Tripla Alianță, prin care Italia se adăuga pu-

terilor germanice în ideea combaterii Franței. Acest sistem de alianțe urma să ducă la apropierea dintre Rusia și Franța, care, prin Convenția militară din 1893, își garantau asistență în cazurile atacării Franței de Germania sau Italia, respectiv a atacării Rusiei de Germania

Militar german și militar sovietic, pe teritoriul Poloniei, septembrie 1939

lui Otoman, erijându-se în rolul de protectoare a creștinilor din Balcani. Dar avansul ei spre Strâmători era perceput de Londra ca amenințător pentru interesele sale din Mediterana. În 1821, când Rusia încuraja revoluția grecilor, Anglia a intervenit în favoarea Imperiului Otoman. Se năștea astfel grava Problemă Orientală, care avea să macine și să deterioreze echilibrul puterilor europene. La numai 30 de ani după idilica perioadă a Congreselor continentale – Viena, Aachen (1818), Troppau (1820), Laibach (1821) și Verona (1822) –, concertul european s-a fisurat grav.

In anii următori (1830-1832) stabilitatea Europei a fost zdruncinată de mișcări revoluționare, începând cu Franța și Belgia și continuând cu Polonia, Saxonia, Brunswick, Parma și Modena. A urmat accentuarea mișcărilor naționalist-liberale din Italia, Germania și Peninsula Iberică. În fața acestor pericole Rusia, Austria și Prusia s-au reunit la Mün-

chengrätz (1833; azi Mníchovo Hradiště, în Republica Cehă), unde au convenit o politică de stabilitate conservatoare pentru Europa Centrală și Balcani. În vestul continentului, Franța și Anglia, care aveau guverne liberale din 1830 și, respectiv, 1832, au format, împreună cu Spania și Portugalia liberal-constituționaliste, o antantă de contrapondere (1834). Premierul Palmerston a spus că „Tripla Ligă a guvernelor despotice va fi acum contrabalansată de o Cvadruplă Alianță în Vest”.

Europa era practic împărțită în două tabere, la numai 20 de ani după Congresul de la Viena. Dar și această formulă ad-hoc a echilibrului european avea să se destrame, după zece ani, sub impactul crizei economice (1845-1846), generate de recolte slabe în mai toate țările, de șomaj și de griparea sistemului financiar (înghețarea creditelor și dobânzile uriașe).

Virusul revoluțiilor pașoptiste a apărut în Sicilia și Neapole, s-a extins în Italia continentală și a trecut apoi

în Franța, Germania și Europa Centrală și de Est. Noua situație a readus de aceeași parte a baricadei Rusia și Anglia, îngrijorate de riscul generalizării revoluțiilor care se radicalizau rapid. Deranja mai ales situația din Germania. Nesselrode, ministrul rus de Externe, aprecia că „o nouă putere se ridică în Germania [dincolo de Austria și Prusia – n.a.], care, unită, democratică și ambițioasă, are mijloacele prin care să ne creeze dificultăți considerabile”. În același timp, Londra dorea o Germanie moderat liberală, condusă de Prusia, și nu de Dieta de la Frankfurt, ca „barieră solidă între puterile continentului”, adică între Franța și Rusia. Stimulată de Anglia, Prusia a refuzat o unificare a Germaniei inițiată de revoluționari-liberali. Revoluțiile de la 1848 au fost pe rând înfrânte de Prusia în Germania, de Austria în Italia, de Austria și Rusia în Europa Centrală, de Imperiul Otoman și Rusia în Țara Românească și de Franța la ea acasă.

La jumătatea secolului al XIX-lea Rusia avea hege-

Fără Rusia este aproape sigur că Napoleon și Hitler ar fi reușit să întemeieze imperii universale. Asemenea lui Ianus, Rusia a fost în același timp și o amenințare la adresa echilibrului puterii și una dintre componentele-cheie ale acestuia, esențială pentru echilibru, dar nu pe deplin parte a lui

Henry Kissinger

„ACORDUL“ DE LA MÜNCHEN ȘI PLANUL „M“

DAN PRISĂCARU

Conferința de la Munchen (29-30 septembrie 1938, Magazin istoric, nr. 9/1973, 3, 4/1982, 2, 3/1990) a sacrificat integritatea Cehoslovaciei pe altarul „cauzei păcii“. Singurul rezultat al politicii promovate de premierul britanic Neville Chamberlain, secondat de cel francez Edouard Daladier, a fost înlocuirea atacului planificat de Hitler cu un simulacru juridic, adoptat fără consultarea Cehoslovaciei, principala parte vizată. Cehoslovacia a pierdut regiunea sudetă (Magazin istoric, nr. 4/1993).

Münchenul desăvârșea, din punct de vedere psihologic și strategic, dislocarea totală a sistemului de alianțe francez din Europa Centrală și de Est.

Societatea Națiunilor, creată după Primul Război Mondial, tocmai pentru a rezolva crizele internaționale, a fost înlocuită cu un directorat al celor patru mari puteri, care se angajau să se consulte și să hotărască în comun în privința problemelor divergente ce ar fi apărut pe arena politică europeană. În plus, semnarea declarației de neagresiune germano-engleză, la 30 septembrie 1938, și deschiderea tratativelor între Franța și Germania în vederea încheierii unui act similar erau dovezi elocvente că Guvernul francez a sacri-

ficat Cehoslovacia. Încercarea conciliatorilor de a abate loviturile Germaniei spre estul Europei nu a salvat, în cele din urmă, Occidentul de război.

Liniștea înfrângerii

Analizând evenimentele din 29-30 septembrie 1938 și reacția Marii Britanii și Franței, atașatul militar român la Berlin, colonelul Titus Gârbea

(Magazin istoric, nr. 6-10/2002) scria într-un raport înaintat Marelui Stat Major la 6 octombrie 1938: „Socotesc că ar fi iluzoriu, judecând după faptele din ultimii ani, să se creadă că ar urma o perioadă de liniște. Cel mult va putea fi o liniște aparentă. Dinamismul conducerii germane nu se potrivește cu această obosită liniște. Se va putea schimba metoda, dar acțiunea pentru a cuceri alte obiective se continuă. Efor-

tu se va menține către est și sud-est, fiindcă în această parte Marile Puteri cedează mai ușor, așa cum s-a văzut cu Cehoslovacia, fiindcă statele sunt mai mici, mai ușor de manevrat după dușmăniile lor, fiindcă populația este mai rară și fiindcă în această parte se gă-

Mobilizarea generală decretată în Cehoslovacia...

sau Austria. În 1904 coaliția se rotunjea prin Antanta Cordială dintre Franța și Anglia, completată în 1907 de o înțelegere anglo-rusă.

Concertul de națiuni europene va renaște abia după tratatele de pace de la Versailles (1919) și crearea Ligii Națiunilor (1919-1947). Rusia, în care se produsese revoluția bolșevică și care încheiase o pace separată cu Tripla Alianță (Brest-Litovsk, 1918), se autoizolase de Europa, intrând în Liga Națiunilor abia în 1934 și fiind exclusă în 1939. Cum Germania a fost la rândul ei un fel de „paria” în perioada interbelică, fiind admisă în Ligă în 1926 și retrăgându-se în 1935, cele două puteri (una comunistă, alta nazistă) au colaborat între ele, opunând o Realpolitik utopismului versaillez și impotentei Ligi a Națiunilor. Încă din 1928 Buharin aprecia că „războiul este problema centrală a vremurilor noastre”, iar Țara Sovietelor „are prea puțin timp să se pregătească”.

Axa Berlin-Roma și Pactul anticomintern (Berlin-Tokio) au sporit insecuritatea U.R.S.S. După ce Germania, favorizată de conciliatorismul anglo-francez, a modificat frontierele Europei, demolând sistemul versaillez, inițiativa Berlinului de înțelegere cu Moscova (Pactul Ribbentrop-Molotov, august 1939) i-a surâs lui Stalin, care

viza recucerirea teritoriilor pierdute în 1918: Țările Baltice, Finlanda și Basarabia. Izbușirea celui de Al Doilea Război Mondial între anglo-francezi și italo-germani i-a dat lui Stalin un răgaz și șansa de a ocupa ceea ce considera că-i aparține, plus jumătate din Polonia.

După invadarea U.R.S.S. de germani și aliații lor (iunie 1941), lucrurile au intrat pe alt făgaș. Moscova a colaborat cu Națiunile Unite, iar la Teheran (1943) și la Ialta (1945) Stalin, Roosevelt și Churchill au recroiet lumea postbelică și, implicit, noua balanță a puterilor. S-a născut astfel Europa celor două blocuri ale războiului rece (1945-1989).

Sferele de influență recunoscute reciproc de cele două mari puteri, U.R.S.S. și S.U.A., au fost respectate pe toată durata războiului rece, ceea ce nu a exclus operațiunile de spionaj și propagandă de o parte și de alta.

După venirea la putere a lui Gorbaciov (1985), declinul

U.R.S.S. s-a accelerat, iar în 1989-1990 regimurile comuniste din Polonia, România, Cehoslovacia, Ungaria, R.D.G. și Bulgaria s-au prăbușit. A urmat destrămarea U.R.S.S. Și-au proclamat pe rând independența fostele republici sovietice. Fără hinterlandul est-european și fără republicile naționale unionale, Federația Rusă mai păstra granițe cu Europa doar în nordul continentului și la Baltica, unde are și enclava Kaliningrad (fostul Königsberg și puțin din Prusia Orientală).

Extinderile spre est ale NATO și U.E. și cuprinderea în aceste organizații a tuturor statelor din fostul lagăr socialist, plus a Țărilor Baltice, au redimensionat și sofisticat raporturile Rusiei cu Europa. Moscova a încercat prin diferite formule, CSI – 1991, Tratatul de Securitate Globală – 1992, Uniunea Rusia-Belarus – 1997, Uniunea Vamală Eurasiatică – 2010, să-și mențină influența în

Ucraina, Belarus, Moldova, statele central-asiatice și caucaziene. A folosit în acest scop inclusiv șantajul energetic, dar o mișcare de centrifugare permanentă a plasat pe trasee tot mai îndepărtate de Federația Rusă Ucraina, Georgia, Moldova și Azerbaidjanul.

Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, și cancelarul german Angela Merkel

(Continuare în p. 82)

aliatului din Mica Înțelegere, Cehoslovacia, în fața presiunii Ungariei.

La 16 septembrie 1938, Ungaria a mobilizat 100.000 de militari, iar Barcza György, reprezentantul diplomatic ungar la Londra, a prezentat o notă Foreign Officeului în care erau menționate pretențiile revizioniste față de Cehoslovacia.

Mobilizarea armatei trebuia să constituie expresia unei atitudini mai hotărâte din partea României, care, „adăugându-se la hotărârea fermă de a rezista a Cehoslovaciei și la măsurile de mobilizare ale Franței și Angliei, ar putea contribui într-o măsură care nu poate fi neglijată la salvarea păcii, ceea ce din punct de vedere politic și din punct de vedere militar este în interesul României“.

Consiliul de Coroană restrâns din 26 septembrie 1938 a decis ca solicitările repetate ale Marelei Stat Major de mobilizare a armatei să fie respinse, întrucât, în conformitate cu raportul ministrului de Externe, N. Petrescu-Comnen, Bucureștiul trebuia să adopte o poziție care să nu depășească prevederile tratatelor existente între România și Cehoslovacia, atât timp cât Franța și Marea Britanie nu se pronunțau pen-

tru sprijinirea statului cehoslovac.

Planul „M“ și alternativele apărării

Planul „M“ a fost un proiect de apărare preventivă a liniei de fortificații „Carol al II-lea“ și a dispozitivului militar strategic din Transilvania. Întocmit de Secția a 3-a Operații din Marele Stat Major, era intitulat *Studiu asupra unor eventuale rectificări de frontieră în Nord-Vestul Țării, văzute din punct de vedere operativ*.

Studiul a fost doar o ipoteză de lucru ce putea fi pusă în aplicare în împrejurări cu totul speciale. Cuprindea o *Notă rezumativă, Proiectul de operații, Directiva operativă pentru comandantul Armatei 1 și o Hartă anexă*, pe care erau trasate trei variante de rectificare a frontierei României în zona Ruteniei Subcarpatice.

Guvernul român avea pregătite variante de reacție și intervenție la modificările teritoriale ce se pregăteau a fi

operate de Ungaria și Polonia la frontiera de nord a României.

Rutenia Subcarpatică, teritoriu rămas după Acordul de la München în componența Cehoslovaciei, era revendicat insistent de autoritățile de la Budapesta. Dacă acesta intra în componența Ungariei, putea constitui o bază de atac împotriva dispozitivului militar strategic realizat de armata română în Transilvania.

Se atrăgea atenția că, prin ocuparea Ruteniei Subcarpatice de Ungaria, armata maghiară putea să atace dispozitivul trupelor române din Poarta Someșului pe direcția Huszt-Jibou sau Huszt-Sighet-Dej, fapt care ar fi determinat „întoarcerea frontului fortificat și a pozițiilor defensive din Munții Bâcului și Mezeșului“.

Marele Stat Major lua în calcul ipoteza în care România ar fi în situația de a ocupa, de comun acord cu Cehoslovacia, regiunea Ruteniei Subcarpatice. Existau trei variante de rectifi-

care a frontierei: minimă, medie, maximă.

Fiecare variantă analiza avantajele și dezavantajele de ordin strategic și militar pentru întărirea apărării împotriva unei agresiuni ungare. Planul „M“ trebuie înțeles și interpretat ca o ipoteză

Ministrii Afacerilor Străine din Polonia (stânga) și România, în timpul întâlnirii de la Galați

sește ceea ce lipsește Germaniei, îndeosebi hrană și carburanți“.

Concepția adeptilor politiciii müncheneze a fost sintetizată fidel de Winston Churchill într-o convorbire cu I.M. Maiski, ambasadorul sovietic la Londra: „Acești oameni raționează astfel: oricum ar fi, Germania trebuie să se bată undeva ca să-și lărgească posesiunile într-o direcție sau alta. Și, dacă-i așa, atunci mai bine să-și croiască imperiul pe seama statelor situate în estul și sud-estul Europei! Facă ce-o vrea cu Balcanii sau cu Ucraina, numai să lase Anglia și Franța în pace!“.

În contextul ezitărilor evidente ale Marii Britanii și Franței de a se angaja în apărarea Cehoslovaciei, șeful Marelei Stat Major, generalul Ștefan Ionescu, îi declara atașatului militar francez la București, colonelul André Delmas, că România își va îndeplini angajamentele asumate în cadrul Micii Înțelegeri și va interveni împotriva agresorului.

din Mica Înțelegerere, în limitele stabilite prin prevederile tratatelor încheiate. Situația se schimbă însă după ce Marea Britanie și Franța respingeau ideea sprijinirii Cehoslovaciei prin mijloacele oferite de Pactul Societății Națiunilor.

La 19 septembrie 1938, Marele Stat Major a propus factorilor de decizie politici și militari menținerea trupelor concentrate pentru instrucție, completarea efectivelor și rechizițiilor la părțile active ale unităților de acoperire, astfel încât marile unități destinate Frontului de Vest să dispună de „tot ce este necesar în vederea operațiilor“.

Referatul nr. 986 din 19 septembrie 1938, semnat de generalul Ștefan Ionescu, întocmit înainte de a se afla conținutul planului anglo-francez de cedare în fața pretențiilor revizioniste ale Reichului față de Cehoslovacia, stipula: „Să se mențină sub arme ofițerii de rezervă și trupa concentrată pentru instrucție. Să se concentreze, fără întârziere,

prin chemări individuale, oamenii de trupă și ofițerii de rezervă pentru unitățile de pionieri, transmisiuni și aeronautică destinate Frontului de Vest. Să se completeze fără întârziere armamentul, materialul de artilerie etc., efectele de îmbrăcăminte și de mare echipament pentru unitățile destinate Frontului de Vest prin distribuirea din depozite, vărsări de la marile unități destinate Frontului de Sud și rezerva generală și la neajungere prin rechiziții. Toate serviciile armatei să ia măsurile pregătitoare pentru a îndeplini la nevoie de urgență marile unități destinate Frontului de Vest cu tot ceea ce este necesar în vederea operațiilor.

În vara și toamna anului 1938, ca urmare a evoluției situației politice internaționale, în România s-au efectuat primele mari concentrări de rezerviști după Primul Război Mondial. În zilele de 25-26 septembrie 1938, Marele Stat Major a solicitat, printr-un memoriu, mo-

bilizarea forțelor destinate Frontului de Vest, pentru a putea respinge o agresiune ungară, declanșată în eventualitatea izbucnirii unui război în Europa. Marele Stat Major considera că această măsură este necesară pentru a oferi sprijin

O mobilizare... amânată

Planul de mobilizare întocmit de Marele Stat Major în vara anului 1938 evidențiază faptul că se putea conta pe respectarea angajamentelor de către U.R.S.S. și țările

... a rămas fără obiect după Conferința de la München (imagine din timpul discuțiilor)

Wilhelm Fabricius era de părere că „Ungaria trebuia să se declare de acord cu ocuparea acestei regiuni, în interesul îmbunătățirii relațiilor româno-ungare. Dacă Ungaria nu face aceasta de bună voie, România va renunța complet, deoarece ea nu este interesată în extinderea teritorială. Însă prin aceasta, relațiile româno-ungare ar avea de suferit în ce privește atmosfera. Părerea mea este că Ungaria ar trebui să se declare urgent de acord cu cedarea acestei fâșii de teritoriu, mai ales că ei nu i-ar fi chiar de niciun folos linia ferată, deoarece ea face legătura numai cu România. Pentru noi ar fi mai bine dacă România, printr-o operațiune de ocupare, ar contribui la acțiunea de lichidare a Cehoslovaciei“.

Populația și autoritățile române au primit cu ospitalitate persoanele civile și militarii cehoslovaci refugiați pe teritoriul național, după dezmembrarea acestui stat la 15 martie 1939, oferindu-le hrană, asistență medicală și adăpost (*Magazin istoric*, nr. 5/2013). Aceste dovezi de solidaritate și atitudine diplomatică române în acele împrejurări dramatice pentru statul aliat l-au determinat pe fostul ministru al Cehoslovaciei la Budapesta să transmită ministrului român

în capitala Ungariei, Raoul Bossy, următoarele: „Cum cred că într-o zi tot va reînvia patria mea, vom păstra până atunci în inimile noastre recunoștința față de singurul stat care ne-a fost credincios până în ultima zi a existenței noastre: România“.

La 15 noiembrie 1938, ministrul de Externe N. Petrescu-Comnen, aflat în vizită la Londra, reafirma: „România nu a vrut să profite întru nimic de dezagregarea statului cehoslovac. Deși guvernul român a fost solicitat de o parte a partidelor slovace de a reclama un mandat asupra Slovaciei, el nu s-a gândit nicio clipă să dea curs acestor cereri“.

Problema apărării intereselor strategice ale României la frontiera sa de Nord-Vest, în condițiile agravării situației Cehoslovaciei după München, a fost surprinsă de ministrul Belgiei la București, baronul Guillaume, într-un raport întocmit la 25 octombrie 1938, în care erau prezentate multiple fațete și im-

plicații ale revendicării Rukeniei Subcarpatice de către Ungaria. „Într-adevăr, cu mare greutate în decursul multor ani, această țară [România] a putut strânge fondurile necesare pentru întreținerea câtorva fortificații de-a lungul frontierei sale de vest cu Ungaria și care se întinde pe aproximativ 400 km. Revendicările ungare actuale ar prelungi această frontieră cu aproape 150 km, obligând România la un nou efort militar care, în împrejurările actuale, ar depăși mijloacele sale financiare. Mai mult încă, prezența ungarilor în nordul țării ar fi de natură să pună în pericol întreaga apărare a țării pregătită la frontiera de vest, din cauza noului traseu al frontierei române care se va desfășura în nord până la un unghi drept“.

Planul „M“ nu a fost pus în aplicare, nu doar pentru că, așa cum se stipula, nu a existat asentimentul Cehoslovaciei pentru a realiza din motive strategice rectificări de

frontieră, ci și pentru că autoritățile române au înțeles că s-a creat precedentul în materie de cedări ale unui teritoriu național către un stat vecin – rapt făcut la presiunea Germaniei și cu acordul Franței și Angliei în numele unei păci iluzorii. ■

Ruinele liniei de fortificații „Carol al II-lea“, niciodată terminată

de lucru care putea fi pusă în aplicare în mod obligatoriu doar cu „asentimentul Cehoslovaciei“, în scopul protejării intereselor reciproce, în condiții cu totul speciale.

La 18 septembrie 1938, în timpul întrevederii de la Galați dintre Carol al II-lea, N. Petrescu-Comnen, ministrul român de Externe, și ministrul de Externe polonez, Józef Beck, partea română a respins propunerile oficialului de la Varșovia de realizare a unei frontiere comune polono-ungare în Rutenia Subcarpatică.

Alianțele se respectă

La începutul lui octombrie 1938, Rutenia Subcarpatică a primit autonomie în cadrul Cehoslovaciei, alături de Slovacia. A fost organizat un guvern din lideri locali, guvern care la 20 octombrie dorea să organizeze un plebiscit pentru încorporarea acestui teritoriu la Ungaria. S-a renunțat la această idee după arestarea prim-ministrului rutean de către autoritățile cehoslovace.

Guvernul autonom al Ruteniei Subcarpatice a făcut o solicitare adresată statului român, ca România să ia sub protecția sa acest teritoriu, ofertă refuzată categoric.

Conștientizând situația, la 2 noiembrie 1938, postul de radio Praga transmitea: „Cercurile oficiale cehoslovace, împreună cu întreaga presă și cu opinia publică, au luat act cu cele mai adânci sentimente de recunoștință de atitudinea guvernului regal român în fața ultimelor tratative internaționale privitoare la problemele generale din Europa Centrală și, mai ales, în privința problemelor cehoslovace și subcarpatice. În aceste clipe grele România a dovedit calități cu adevărat cavalierești“.

După Primul Război Mondial a existat un conflict între statul român și cel cehoslovac cu privire la satele românești de pe teritoriul Cehoslovaciei (*Magazin istoric*, nr. 4/1993). În noiembrie 1938, acest teritoriu a fost redenumit Ucraina Subcarpatică sau Carpat-Ucraina.

Neimplicarea României în acțiunea de dezmembrare a Cehoslovaciei prin înglobarea satelor românești și a căii ferate din Rutenia Subcarpatică a nemulțumit conducerea celui de-al Treilea Reich. Ministrul german la București, Wilhelm Fabricius, informa Berlinul: „Ministrul Afacerilor Străine Gafencu înțelege sensul dorinței ministrului de Externe ungar. Ga-

fencu a declarat că trupele românești rămân la graniță. Propunerea sa anterioară de ocupare a Ucrainei Subcarpatice care ar avea loc ca [urmă] a unui consiliu militar, în cazul în care și Polonia înaintează... [...], Ungaria ar ocupa 2/3 din Ucraina Subcarpatică, iar România ar urma să împartă treimea de vest cu Polonia. Aceasta nu ar avea sensul și însemnătatea unei ocupații definitive, ci numai garantarea militară a graniței sale. România, care nu dorește o extindere teritorială, ar vrea să se retragă mai târziu la [linia de demarcație formată de] satele românești și linia ferată, pe Tisa Neagră“.

După ce a declarat, conform planului, că nu vrea să înainteze, România a renunțat la această acțiune și spera ca problemele zonei să fie rezolvate pe cale diplomatică.

A apărut ideea că României i-ar fi fost oferite următoarele localități: Apșa de Jos, Apșa de Mijloc, Biserica Albă, Ocna Slatina, care toate sunt situate la nord de Sighet și au o populație compactă românească, și linia ferată dintre România și Polonia. Celelalte localități cu nume românești nu erau menționate, deoarece fuseseră deja rutinizate.

Acești oameni raționează astfel: oricum ar fi, Germania trebuie să se bată undeva ca să-și lărgască posesiunile într-o direcție sau alta. Și, dacă-i așa, atunci mai bine să-și croiască imperiul pe seama statelor situate în estul și sud-estul Europei! Facă ce-o vrea cu Balcanii sau cu Ucraina, numai să lase Anglia și Franța în pace!

Winston Churchill

scria îngrijorată mamei sale că nu era pregătită, „Măine dau o serată și-ți mărturisesc că nu-mi mai văd capul. Am trăit mai totdeauna departe de societate și nu știu nici eticheta, nici îndatoririle pe care trebuie să le am acum. Sper totuși că vor fi generoase cu mine compatrioatele, și-mi vor ierta naivitatea și simplitatea”. Serata era dată cu ocazia sosirii delegației muntene condusă de C.A. Rosetti (29 ianuarie 1859), care aducea actul alegerii de la București.

Anul 1860 a adus plecarea doamnei Elena Cuza la Paris, la îndemnul soțului. În viața domnitorului intrase Maria Obrenovici, o doamnă de la Curte, fiica cea mare a lui Costin Catargiu și mama viitorului principe al Serbiei, Milan. Din cauza acestei femei, de care domnitorul era

Elena Cuza, portret de epocă

foarte legat afectiv, atmosfera din jurul său era încordată.

Prima doamnă

Elena Doamna a revenit în țară, rechemată fiind de soț, la mijlocul anului 1862, pentru a face onorurile Curții. Sfișoasa

Elena s-a întors de la Paris schimbată radical, părea o altă femeie, uimindu-l pe soț și uluindu-și rivala, care s-a retras într-o casă de pe strada Amzei, lângă Podul Mogoșoaii (azi Calea Victoriei).

Doamna Elena Cuza a preluat comanda palatului domnesc, organiza primiri, se ocupa de educația femeilor, lua în grijă bătrâni și copii, iniția acțiuni ca o politiciană de „culoare roșie”. Cuza îi spunea lui C.A. Rosetti: „Măi Rosetti, am aici în palat o persoană mai roșie decât tine, pe Domnița mea”.

În calitate de doamnă a țării, Elena Cuza a avut la palatul domnesc din București un tron al ei, cu stema de stat și monogramă, sigilii de bronz și de argint cu stema de stat, coroana princiară și inițialele „E.D”, ca și inițialele

Azilul

La 18 iulie 1862, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a semnat decretul de înființare a Azilului, cu numele de „Elena Doamna”, iar la 29 iulie 1862 a avut loc ceremonia punerii pietrei de temelie, după planurile arhitectului Oscar Benesch.

Arhitecții care au realizat devizele și au lucrat la construirea clădirii au fost Giesel și Liebitzer. La ceremonie au participat domnitorul Alexandru Ioan Cuza, doamna Elena Cuza, membrii Guvernului, agenții și consulii generali ai Puterilor Străine, membrii Adunării Legislative, ai Curții de Casație, Arhimandritul Mănăstirii Cotroceni, reprezentanții clerului ortodox, comunităților catolice, armene și israelite, Municipality Bucureștiului, starostii Corporațiilor Capitalei, Statul Major al domnitorului, generali, ofițeri, membrii Misiunii militare franceze, precum și o mare mulțime de locuitori ai Bucureștiului.

Pentru ca lucrările de construcție a Azilului să poată fi începute și duse la bun sfârșit, doamna Elena Cuza a oferit din caseta personală suma de 32.000 lei și a adresat și un apel către doamnele din înalta societate românească. „Unele din nenumăratele datorii ce constituie frumoasa misie a femeilor sunt actele filantropice și pioase, despre care femeile române au dat totdeauna dovezile cele mai vii. Azilul Elena fundat prin ajutorul românilor binevoitori, azil al copilăriei nefericite, este înainte de toate recomandat ca el să devină fapta lor.”

La apelul Principesei Domnitoare s-au înființat liste de subscripție și loterie pentru

DOAMNA ELENA CUZA

Elena și Alexandru Ioan Cuza ctitorii bisericii din Ruginoasa

Elena Cuza s-a născut la 17 iunie 1825, la Iași, ca fiică a postelnicului Iordache Rosetti și a Ecaterinei (Catinca), fata logofătului Dumitrache Sturdza din Miclăușeni și sora boierilor cărturari Constantin și Alexandru Sturdza. Copilăria și-a petrecut-o la moșia părinților, la Solești (ținutul Vasluiului), alături de cei trei frați – Constantin, Dimitrie, Teodor – și de sora Zoe. Încă din copilărie a primit o educație aleasă, sub supravegherea directă a mamei, a învățat limba franceză și germană, iar de la vârsta de șapte ani și-a continuat studiile în particular cu profesori străini, la moșia de la Șcheia a unchiului Constantin Sturdza.

Dr. ȘTEFANIA DINU
(Muzeul Național Cotroceni)

Tânăra Elena Rosetti era o fire retrasă, foarte timidă, domoală, cumpătată și lipsită de încredere în forțele proprii. Viitorul soț, Alexandru Ioan Cuza, era opusul ei, o persoană extrovertită, impulsivă, care se simțea bine printre oameni și foarte galant cu femeile. Elena Rosetti și Alexandru Ioan Cuza s-au căsătorit în ziua de 30 aprilie 1844, la Iași. Părinții mirilor

se înțeleaseră să facă nunta la Solești, dar fiindcă logofătul Dimitrie Sturdza de la Miclăușeni (tatăl Ecaterinei Rosetti, mama Elenei) era bolnav și dorind binecuvântarea sa, cununia s-a făcut la Iași, într-un cadru mai restrâns.

După căsătorie, tânăra petrece a locuit la Galați în casa postelnicului Ioan Cuza, unde Alexandru Ioan Cuza îndeplinea funcția de președinte al

Judecătoriei Ținutului Covurlui. În lipsa soțului, Elena Cuza își petrecea majoritatea timpului citind, cosând și păstrând o corespondență constantă cu mama sa, de care a fost foarte apropiată.

După dubla alegere a soțului, ca domn al Moldovei și al Țării Românești, la 5 și 24 ianuarie 1859, pentru Elena Cuza au început zilele vieții de Înaltă Doamnă, despre care

Între datorie și amărăciune

La sfârșitul lunii martie principesa l-a însoțit pe domnitor în călătoria în Moldova, îndreptându-se mai întâi spre Galați, unde au asistat la slujba de Înviere la Biserica Ovidenia, aflată în apropiere de casa părintească a domnitorului. Tot la Galați, principesa a vizitat orfelinatul de fete înființat de Elena Ghica în 1860. În urma vizitei, principesa a adresat o scrisoare prefectului districtului Covurlui, dorind a atrage atenția asupra acestui așezământ, consacrat educației tinerelor fete orfane, din cele 15 districte care formau Moldova. Principesa dorea și pentru acest orfelinat deschiderea unor liste de subscripție, pentru ca numărul fetelor cuprinse în cadrul

instituției să crească (erau doar 20 de copile) și astfel orfelinatul să fie pus „în stare de a-și îndeplini misiunea sa folositoare omenirii, și pentru aceasta, domnule prefect, îmi place a mă adresa la zelul inteligent și la simțămintele dumneavoastră de binefacere”.

Apoi domnitorul și soția au plecat spre Bârlad, unde au ajuns la 4 aprilie. La 7 aprilie erau în Iași. Cât timp s-a aflat la Iași, principesa a vizitat la

21 aprilie 1863 și Institutul normal (Școala Centrală înființată în 1831), fără a-și anunța vizita. Încântată de ceea ce a găsit, a adresat o scrisoare directoarei școlii Olimpia Gross, prin care își exprima mulțumirea pe care i-a făcut-o vizitarea școlii, lăudă rezultatele dobândite și progresele înregistrate de la deschiderea acesteia și o îndemna pe directoare să conteze pe ajutorul său, internatul tinerelor fete din Iași fiind unul dintre „așezămintele cărora păstrez cea mai vie îngrijire”.

În toamna anului 1863, în luna octombrie, folosindu-se de prilejul plecării nepotului său Gheorghe Rosetti, fiul fratelui său Constantin Rosetti, la Paris pentru definitivarea studiilor, principesa s-a hotărât să-l însoțească. Nu

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a oferit pentru Azil suma de 1.600 de galbeni, iar marele poet Vasile Alecsandri a donat întreaga sa colecție de poezii populare, ca prin vânzarea lor, suma obținută să se adauge fondului creat pentru Azil.

În scrisoarea de mulțumire, pe care i-a adresat-o poetului, principesa Elena Cuza scria: „În Azilul Elena, acele poezii se vor păstra, căci ele, puse pe muzică, vor legăna tinerele ființe, adăpostite în el. Micii copilași ai Azilului meu le vor cânta și atunci vor fi îndeplinit acea gingașă cugetare din scrisoarea voastră, de a dedica pruncilor găsiți din România aste poezii, pe care le numiți «Copiii găsiți ai geniului românesc»”.

Societatea de cultură israelită a Capitalei a donat Azilului jumătate din beneficiul obținut la concertul dat la 14 martie 1862, în valoare de 2.059 lei (din totalul de 4.119 lei), concert care a fost dat și în beneficiul israeliților săraci. Marele actor Matei Millo a donat Azilului, din reprezentațiile la Teatrul Român, suma de 1.399 lei, iar prestidigitatorul Herman a donat din reprezentațiile sale suma de 2.918 lei. Listele obiectelor donate de doamnele române pentru loterie au fost de asemenea publicate în *Monitorul. Jurnal Oficial al Principatelor-Unite-Române*.

Conform listelor din anul 1863 au fost donate obiecte precum: tablouri, perne, fețe de perne, pungi cusute cu fir și mătase, săculețe de batiste, pantofi, papuci, căciulițe din catifea,

numelui „E.C.“ sau „H.C.“ imprimare pe obiectele personale.

De numele doamnei Elena Cuza se leagă și înființarea „Azilului Elena Doamna“, loc destinat copiilor orfani, ale cărui începuturi fuseseră inițiate de dr. Carol Davila, după moartea primei sale soții, Maria Marsil Davila. Vizitând acest așezământ mutat de dr. Carol Davila pe dealul Cotrocenilor, într-o vilă a celei de-a doua soții, Anica Racovitza Davila, principesa Elena Cuza i-a scris la 13 iulie 1862 lui Nicolae Kretzulescu, președintele Consiliului de Miniștri, spunându-i că a vizitat azilul de copii de la Cotroceni și „m-am convins de neapărată trebuință de a se da acestui stabiliment mijloacele trebuincioase pentru a se putea dezvolta și corespunde prin

Maria Obrenovici,
mama celor doi fii ai lui Cuza

urmare, cu adevăratul scop pentru care este creat. Doresc cu tot dinadinsul, domnule președinte al Consiliului, ca fundamentele unui nou azil să poată fi lângă acela ce există astăzi, ca anexul lui, pe costia de lângă Palatul

Cotroceni. Cu chipul acesta voiu avea sub ochii mei tinerii copii deveniți protejații mei, pe care-mi propun a-i vizita adesea, rezervându-mi supravegherea personală și specială a acestui stabiliment, unde vor găsi îngrijirile părintești și căldura sânelui familiei“.

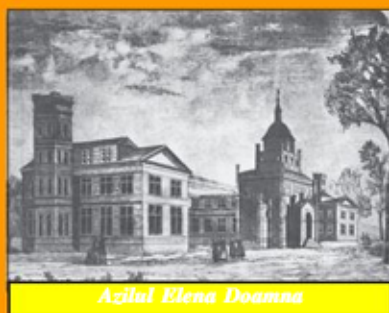
În cursul anului 1863, Elena Doamna și-a făcut simțită prezența mai des în viața publică. A luat parte la balul dat de municipalitatea București și la balul din 5 februarie de la palatul domnesc. Cu acel prilej, prințesa a purtat o rochie albă, garnisită cu dantele albe, pe mai multe jupoane, cu buchete de camelii naturale, în păr având camelii albe și roșii, și a dansat cinci cadriluri, primul cu decanul consulilor, baronul austriac Eder.

strângerea fondurilor necesare construirii Azilului. Listele cu subscripții în bani au fost publicate între anii 1862-1865 în *Monitorul. Jurnal Oficial al Principatelor-Unite-Române*, cele din anul 1862 fiind cuprinse într-un număr de nouă condici. Pe prima poziție apărea principesa Elena Cuza cu suma de 32.000 lei, urmată de Ecaterina Florescu, soția generalului I.E. Florescu, cu suma de 945 lei, Zoe Scarlat Ghica, 640 lei, Alexandrina Ghica, 945 lei, Ecaterina Rosetti (mama principesei), 1.600 lei. Alături de aceste doamne, pe lista de subscripție mai apăreau și Artur Baligot de Beyne, 640 lei, Dimitrie Bolintineanu, 160 lei, căpitanul Efrem Germani (nepotul Mariei Obrenovici), 2.400 lei, Municipality Capitală, 6.300 lei,

mitropolitul Ungro-Vlahiei, 7.885 lei, arhimandritul Onufriu, starețul Mănăstirii Sinaia, 500 lei, Eforia Bisericii Crețulescu, 3.200 lei, egumenul Mănăstirii Văcărești și episcopul Mănăstirilor Sfântului Mormânt, 15.000 lei, prințul Alexandru Moruzi, 5.660 lei, episcopul Mănăstirii Cotroceni, 6.300 lei, egumenul Mănăstirii Tismana, 500 lei, Mănăstirea Trei Ierarhi, 7.900 lei, Mănăstirea Golia, 7.904 lei.

Mulți oameni simpli au

donat sume mai mici sau mai mari, dar care toate au contribuit la ridicarea primei instituții de binefacere din România, care a generat un mare entuziasm și care va deveni, în timp, o școală de elită a învățământului românesc.

Azilul Elena Doamna

În prima zi a Anului Nou 1864, principele și principesa au primit, la orele 14.00, Corpurile Legiuitoare, iar la orele 15.30 pe agenții și consuli generali ai Puterilor Străine și pe șefii religiilor străine. La 2 ianuarie 1864, principesa Elena Cuza a primit singură în Sala Tronului, de la orele 14.30 autoritățile publice.

Operele de binefacere (*Magazin istoric*, nr. 5/2011) au reprezentat principala sa preocupare până la sfârșitul vieții, ceea ce a determinat-o pe principesă să spună: „Dacă viața lungă ce am dus-o este o pedeapsă pentru ingratitudinea multora, am cel puțin mângâierea sufletească de a fi ajutat pe atâția săraci și nevoiași. Aș voi să trăiesc cât de mult, nu de dragul vieții, dar pentru ca să ajut mai departe pe nevoiași care altfel

La 82 de ani

vor rămâne fără sprijinul de toate zilele“.

Doamna Elena Cuza s-a stins din viață la 2 aprilie 1909, la vârsta de 84 de ani, fiind înmormântată, conform propriei dorințe, la Solești, deși avea tot dreptul ca să-și doarmă somnul de veci lângă

soțul său, principele Alexandru Ioan Cuza. A cerut ca ceremonia înmormântării să fie făcută fără funeralii naționale, să nu participe nicio persoană oficială, să nu se țină discursuri, să fie dusă cu dricul săracilor și să fie slujită de un singur preot.

Elena Cuza, femeia plâpândă și sfioasă care vreme de șapte ani a fost Prima Doamnă a României, a știut să-și poarte cu demnitate titlul, să se facă iubită de cei care au cunoscut-o, să învingă greutățile vieții și să-și iubească necondiționat soțul, căruia i-a păstrat memoria cu o extraordinară devoțiune, neîngăduind să se rostească un singur cuvânt despre slăbiciuni pe care le cunoștea, le îngăduise și – o spunea cu mândrie – le iertase, ca singura pe lume care putea să aibă acest drept. ■

Azilului, la care s-au adăugat lucrările de împrejmuire a curții, șanțuri, puțuri de apă, pavaje, diurnele angajaților, s-a mai cheltuit suma de 52.051 lei. În total, pentru construirea celor două aripi ale Azilului a fost necesară suma de 438.304 lei, bani obținuți prin subscripție publică.

După terminarea aripii drepte, la Azil au fost instalate un număr de 100 de fete orfane, cărora li s-au alăturat la 15 august 1863, din dorința expresă a principesei, încă 38 de fete cu vârste cuprinse între patru și opt ani, de la Institutul Gregorian din Iași. Din fondurile Azilului, Consiliul Municipal din Focșani a primit suma de 277 lei

și 20 de parale, pentru plata proprietarului hotelului unde orfanele au primit adăpost și mâncare, în drumul lor spre București.

La 27 septembrie 1863, principesa Elena Cuza a vizitat Azilul, luând cunoștință de toate problemele administrative. Principesa a constatat cu satisfacție că s-au făcut progrese în ceea ce privește completarea mobilierului, rufăriei, vestimentației (rochii, cămăși, șorțuri). Acestea erau cusute chiar de tinerele fete, sub îndrumarea unor croitorese, fapt care a determinat-o pe principesă să ia

hotărârea ca obiectele lucrate la Azil să fie expuse într-o sală, pentru ca vizitatorii să vadă rezultatele muncii acestora. ■

Azilul Elena Doamna în perioada interbelică

s-a îndreptat însă direct spre Paris, ci, plecând din București la 5 octombrie 1863, s-a oprit mai întâi la Leordeni, moșia președintelui Consiliului de Miniștri, Nicolae Crețulescu. A doua zi dimineață, însoțită de președintele Consiliului și de soția acestuia, alături de locotenent-colonelul Pisoski, a mers la moșia Golești, pentru a o vizita pe venerabila doamnă Zoe Goleșcu și pe doamnele Racovitză, mama și bunica Anei Davila. De la Golești a plecat la Curtea de Argeș, unde a vizitat timp de trei ore vechea biserică a mănăstirii. La Curtea de Argeș principesa a fost primită cu mare entuziasm de populație, care a aclamat-o, în timp ce tinerele fete i-au aruncat flori în trăsură. De la Curtea de Argeș principesa a mers la Pitești,

Elena Cuza în tinerețe

unde a petrecut noaptea, iar a doua zi a plecat spre Craiova, unde de asemenea i s-a făcut o primire călduroasă.

Marți, 8 octombrie 1863, *Monitorul Oficial* făcea mențiunea că Principesa Domniitoare a părăsit teritoriul țării, îndreptându-se spre Paris, unde a ajuns la 15 octombrie 1863.

Pe toată perioada cât a stat la Paris, principesa a dorit să

fie liniștită și nu a primit pe nimeni, (poate și din cauza supărării pe care i-o produsese faptul că aflase că rivala sa urma să-i dăruiască domnitorului primul copil, pe Alexandru). În țară însă, lipsa ei se făcea simțită, ceea ce l-a făcut pe Baligot de Beyne (secretarul domnitorului Alexandru Ioan Cuza) să scrie celor ce o însoțeau pe principesă: „Sunteți cu adevărat fericiți de a avea în fiecare zi pe buna și minunata principesă. Cât este de pustiu palatul fără ea! Cât de lungi ne par serile! Și cum fiecare dintre noi dorim întoarcerea Alteței Sale Domnitoare”.

Principesa a rămas la Paris împreună cu fratele său Theodor Rosetti, până la sfârșitul lunii noiembrie 1863, după care au plecat spre țară, trecând prin Viena și Pesta.

tăvițe pentru lămpi, coșulețe, scaune, covoare, servicii din argint: de masă, ceai, ouă, ceasuri de masă, chisele pentru dulceață, fețe de masă din velur, tabachere, cutii pentru tutun, portigarete, portofele, tocure, vase de porțelan și nu în ultimul rând icoane și bijuterii.

Doamnele care au făcut aceste donații în cursul anului 1863 erau atât reprezentante ale aristocrației românești – principesa Emilia Suțu, Pulcheria Cantacuzino, doamnele Catargi, Elisa Marghiloman, Ecaterina Rosetti, Alexandrina Robescu, Eufrosina Lahovary – cât și doamne reprezentând diferite categorii sociale, din București și din țară. De exemplu, Eufrosina Papadopolu din Bârlad a oferit la loterie o brățară de aur cu corail și o cruce de aur, iar comitetul instituit în orașul Ismail, prin

doamna Ecaterina Steriadi, a oferit o icoană de argint poleită cu aur, care îi reprezenta pe Sfinții Constantin și Elena.

Suma totală obținută din subscripțiile bănești a fost de 378.824 lei, iar cea obținută din cele 5.055 de bilete de loterie a fost de 60.660 lei, din care s-au scăzut cheltuielile, rămânând disponibilă suma de 59.480 lei.

Defalcând cheltuielile făcute cu construcția Azilului, conform devizelor celor doi arhitecți, Giesel și Liebitzer, s-au constatat următoarele: totalul cheltuielilor făcute cu clădirea aripii drepte a Azilului a fost de 281.752 lei; cu clădirea aripii stângi, de 104.500 lei, iar pentru cheltuieli extraordinare făcute pe seama ambelor aripi ale

Matei Millo, marele actor a donat bani azilului

trunchiului, s-a gândit să îi dea o altă utilitate. I-a pus niște coarne de cerb pe post de mânere, a înhamat caii înaripați și... plugul se născuse!

Printre cele mai vechi reprezentări ale noii unelte se pot considera desenele descoperite sub ruinele orașului antic Ur, din valea Eufratului, datând cu circa 4.500 de ani.

De atunci, atât egiptenii, cât și grecii sau, mai ales, românii i-au adus uneltei modificări, menite a o adapta la diverse condiții, dar și a-i crea o utilitate sporită. Din fericire, în aproape toate zonele unde a fost pus la muncă, solul nu numai că era unul mănos și, astfel, brazda putea să fie mai de suprafață, dar era și unul destul de moale.

Etapă impusă de veacurile VII-VIII poate fi considerată una cu un impact special. Vechiul plug, cu structura sa rudimentară de lemn – două bețe legate în formă de V, care mai mult scurmuau pământul –, de tip mediteranean, cum apare el denumit în literatura de specialitate, nu mai putea fi folosit cu succes.

Din păcate, până astăzi au rămas oarecum necunoscute pentru istorici atât zona, cât și perioada exactă a apariției noului plug. Cel mai probabil, aceasta s-ar situa undeva prin preajma veacurilor VI-VII, prin Europa Centrală. Plecând în analize de la atributele lingvistice, unii dintre specialiști au marșat pe ideea că el ar fi sau de origine slavă, sau norvegiană.

A devenit imediat aproape de neînlocuit atât în zona Rinului, cât și

Noul plug, cu brazdar de fier...

... la care s-au putut înjuga caii, grație unei invenții plecate de la sistemul de înșeuare a cămilelor...

în bazinul Senei. Faptul că noul plug a fost conceput cu o roată în față a facilitat transportul de la un câmp la altul. Însă inovația majoră a vizat modalitatea efectivă de a brazda, cu ajutorul

unei lame ascuțite, plasate vertical, astfel putându-se penetra mai adânc solul.

Rapid, a devenit clar că noua uneltă de arat impune și utilizarea unei forțe de tracțiune mult mai serioasă. Boul părea animalul capabil să ducă la îndeplinire noile sarcini. Și cu cât era mai elaborat plugul și, bineînțeles, mai greu, creștea și numărul animalelor înhamate să tragă la jug. Unele însemnări datând din cronicile Evului Mediu timpuriu pomenesc de pluguri trase și de opt boi deodată! Pentru a face față unor asemenea provocări, destul de costisitoare, mulți dintre țărani au început să se unească, să-și pună la comun animalele pentru a putea să utilizeze mai cu spor plugurile de dimensiuni mari.

Efectele meului, bobului, linteii și mazării

Dar nu numai forța de tracțiune s-a modificat, chiar și ogoarele arate astfel au căpătat o nouă formă. Deoarece noul plug nu mai era atât de ușor de manevrat, s-a adoptat metoda de a ara brazde lungi, limitându-se la minimum numărul de întoarceri. Forma câmpurilor s-a transformat din pătrată, cum era înainte, într-una rectangulară.

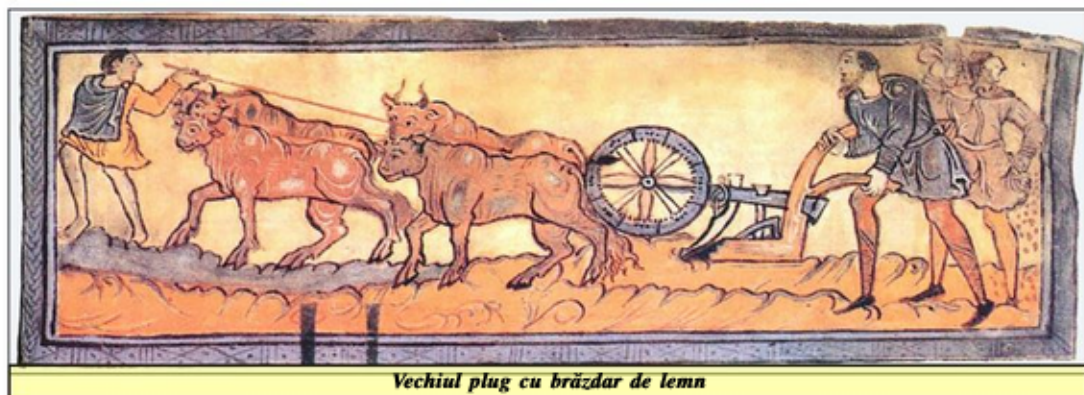
În perioada secolelor VI-IX, noul plug a determinat apariția încă a două importante inovații. Prima a fost provocată de o problemă pe care a ridicat-o tocmai utilizarea boilor. Animale leneșe, prin definiție, dar și costisitoare la întreținere, ele au fost înlo-

La scurtă vreme după prăbușirea Imperiului Roman de Apus, lumea începea să se reinventeze. Ce altădată fusese lăsat în paragină trebuia scos, din nou, la lumină. Pădurile invadaseră multe dintre ținuturile Europei nordice și centrale. Țăranii din micile cătune răzlețite pe dealuri s-au confruntat cu o nouă provocare: cum să desțelenească mai repede suprafețele atât de vitale pentru culturi. Plugul de lemn nu putea să facă față în lupta cu rădăcinile și vegetația abundentă. Era nevoie de unul nou...

Opt boi deodată

O legendă povestește că zeița agriculturii, Demeter, i-ar fi încredințat regelui Triptolemus din Eleusis (peninsula greacă Attica) sarcina de a cutreiera pământul în lung și în lat pentru a-i învăța pe oameni cum să lucreze pământul cu ajutorul unui car tras de cai înaripați. La marginea unui sat, un copac prăbușit părea a bara drumul echipajului regal. Triptolemus a coborât și, uimit de forma ciudată a

și a celor cu alte ocupații, diferite de agricultură: țesători, măcelari, fierari, constructori, dulgheri. Surplusul astfel obținut a fost utilizat și la ridicarea unor importante edificii medievale, în special a catedralelor.

Dar, odată cu nevoia de hrană, cu atâtea practici agricole, cu diversificarea ocupațiilor, și săptămâna a început să fie regândită. Duminica nu mai putea să rămână doar zi de plicticoasă rugăciune. Cu numeroase proprietăți de gestionat, afaceri despre care să povestești, birturi pe care să le vizitezi, oamenii au început să se bucure din plin de cea de-a șaptea zi a săptămânii. S-a ajuns chiar la extreme, după cum o demonstrează un edict din 1365 al regelui englez Eduard al III-lea (1327-1377), care se ridica împotriva „prea-curviei” pe ogoare, a petrecerii zilei cu jocuri de zaruri, partide de fotbal sau dansuri.

Nu i-a plăcut școala

Pentru Europa, veacul al XIX-lea poate fi considerat un alt timp predilect pentru inovație. Humphry Davy (1778-1829), pentru mulți un nume rămas puțin cunoscut, reprezintă legătura indisolubilă dintre natură, societate și individ.

Născut în Penzance (oraș în comitatul Cornwall, regiunea South West, Anglia), fiu al lui Robert Davy, un cioplitor în lemn, sedus de speculațiile financiare (dar și distrus de ele!), și al lui Grace Millett, Humphry nu a avut deloc parte de o copilărie fericită. Investițiile păguboase ale părintelui în acțiuni miniere l-au adus în pragul falimentului. Dar i-au și grăbit sfârșitul, intervenit în 1794. Momentul a fost crucial pentru dezvoltarea tânărului Davy, care a crescut sub povara datoriilor greu de achitat.

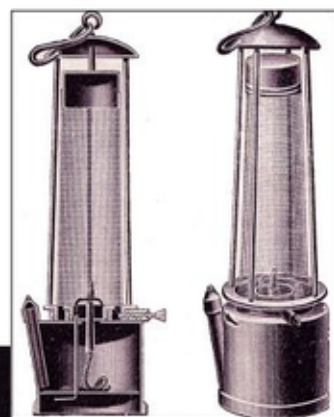
Școala nu l-a atras deloc. Sau, mai degrabă, după cum a declarat-o în nenumărate rânduri mai târziu, a fost extrem de fericit că nu a studiat din greu în adolescență, căci, astfel, a avut mai

multă vreme să mediteze la viață și la cum poate să o îmbunătățească, atât pe a lui, cât și pe a celor din jur!

Pasionat de poezie, dar și de cele mai ciudate și, deseori, periculoase experi-

mente, bazate pe analiza căldurii, luminii sau a acidității, Davy s-a făcut repede remarcat ca învățăcel la cabinetul unui chirurg farmacist. Tenace, mereu pornea dezbateri atât cu mentorul său, cât și cu cei care le treceau pragul, discutând cu ușurință subiecte din varii domenii: teologie și filosofie, poezie, limbi străine (prinse, mai mult sau mai puțin din zbor, cam șapte limbi străine!), dar și chimie sau fizică.

În 1798, îl vedem evoluând, angajat la unul dintre cele mai importante instituții din Anglia – Institutul de cercetare pneumatică Thomas Beddoes din Bristol –, unde tocmai se experimenta utilizarea noilor gaze descoperite în tratarea sau prevenirea unor maladii. Într-o lucrare datată 1799 a insistat asupra folosirii oxidului de azot – mai cunoscut drept gaz ilariant – ca anestezic pentru intervenții chirurgicale minore. Însă sugestiile sale au fost trecute cu vederea de lumea medicală. Dar au impus o nouă modă în societate. Prietenul său,

Humphry Davy și invenția sa

cuite de... cai. Domesticiți încă de foarte timpuriu, din urmă cu mai bine de 6.000 de ani, ei au fost folosiți, în epoca marilor imperii, în special în armată, la trasul carelor de luptă. Aceștia s-ar fi dovedit mult mai eficienți și în agricultură, dacă se pune la punct și un nou sistem de înhamare al lor la plug. Vechiul harnașament gândit pentru boi – destul de simplu, de altfel: o frânghie groasă care le înconjură grumazul și botul – nu putea fi folosit și pentru cai, căci i-ar fi sugrumat imediat. Metoda isteță care a rezolvat problema a venit din spațiul arab, de la sistemul de înșeuare a cămilelor. A cucerit aproape definitiv spațiul european începând cu secolele X-XI. Și imediat s-au și văzut rezultatele: caii puteau să lucreze de două ori mai mult pământ decât boii.

Cam din aceeași perioadă datează și o altă inovație legată tot de utilizarea la maximum a puterii cabalinelor: potcovitul. Din nou însă și în acest caz originea sa este destul de incertă. Era evident că protejarea copitelor cailor devenise vitală, atât, inițial, pentru războinici, cât și, mai târziu, pentru țărani. Călăreții din Asia vremurilor îndepărtate le confecționau un fel de sandale din trestie sau cizmulite de piele. Și românii, copiind, se pare, o practică din Grecia antică, le-au făcut un fel de încălțăminte din piele, dotată și cu blacheuri din metal. Dacă în forma pe care o cunoaștem relativ și astăzi, potcoava a apărut încă de la mijlocul veacului al V-lea, câteva decenii mai târziu toți călăreții experimentați le fixau animalelor lor, la baza copitelor, plăci metalice. Iar, în jurul anului 1000, pe întreg continentul european se turnau potcoave din bronz, cu orificii pentru cuie.

Tot ca un efect al introducerii noului plug, dar și al faptului că animalele utilizate la

munca ogorului erau din ce în ce mai numeroase și nevoia de hrană mai ridicată, s-a produs o translație a centrului bogăției europene în regiunile de la nord de Alpi. A apărut și practica asolamentului trienal, care a înlocuit-o pe cea veche de secole: pe un câmp, porumb, iar pe un altul, otavă pentru patrupele.

Edict contra „preacurviei” pe ogoare

Odată cu înmulțirea evidentă a populației, atât umane, cât și animale, necesarul de alimente era din ce în ce mai ridicat. Au început să fie preferate zonele mai ploioase, dinspre nord, în detrimentul celor mediteraneene, mai secetoase. Dar, dincolo de orice motive care au condus la schimbări, noul sistem a impus cultivarea, în primăvară, a mai multor tipuri de legume și ovăz și, respectiv, a cerealelor, toamna, un teren

... a dus la răspândirea plugurilor trase de cai

rămânând mereu nelucrat și, în fiecare an, culturile se schimbau între ele.

Până atunci, o mare parte din hrana populației continentului nostru o reprezentau cerealele; de acum, și legumele au început să dețină un rol important în dietă. Umberto Eco a afirmat chiar că tot ce a urmat după Evul Mediu Întunecat, conform istoriei cunoscute, se datorează consumului... de mei și bob! Alături de acestea, consumul de linte și mazăre a oferit mai multe proteine și aminoacizi. După unele calcule, introducerea acestor leguminoase în dietă ar fi condus la dublarea populației Europei pe parcursul a doar câtorva decenii.

Societățile au început cu adevărat să prospere. Pivnițele și cămările s-au umplut, reușindu-se susținerea, în comunitățile mici,

Microarhiva Magazin istoric

DRAGA MEA MARTHE

Fiica lui Jean Lahovary și a prințesei Emma Mavrocordat, Martha Bibescu (1886-1973), a fost una dintre cele mai fascinante personalități feminine din istoria României monarhice, celebră pentru talentul ei literar, pentru călătoriile ei peste mări și țări, pentru stilul ei de viață extravagant și pentru nenumăratele legături amoroase cu bărbați faimoși ai epocii. Cele câteva scrisori și ciorne de scrisori păstrate la Arhivele Naționale ale României prezintă prietenia ce i-a legat pe Martha Bibescu și regele Ferdinand.

Sorin CRISTESCU

Miercuri, 18 noiembrie/1 decembrie 1915

Dragă Marthe,

Cu mare plăcere am să dau curs amabilei voastre invitații la vânătoare la Balotești, iar plăcerea mea va fi cu atât mai mare cu cât vă voi putea, în fine, revedea după un timp care mi s-a părut foarte lung. Nu trebuie să mă învinuiți prea mult pentru că nu am dat niciun semn de viață, un dor imens mă îndemna să alerg la Mogoșoaia de cum am aflat că v-ați întors acolo și doar un motiv banal m-a reținut, un guturai puternic...

[fără semnătură]

Palatul Cotroceni

Miercuri seara
[25 noiembrie/
8 decembrie 1915]

Draga mea Marthe,

Doar două lucruri pentru a vă spune cât de dragă îmi este amintirea zilei de sâmbătă, vă sunt recunoscător pentru vânătoare și revăd în gând momentele de

înțelegere reciprocă ce au făcut ca această zi să fie atât de dragă inimii mele.

Îmi era teamă că ați răcit, dar sper că haina calduroasă de blană nu a permis acest lucru.

Am petrecut două zile frumoase la Sinaia, a fost un soare extraordinar și tot peisajul era magnific în somptuoasa-i haină de zăpadă.

Probabil că o să revin acolo la sfârșitul săptămânii, mai ales că Regina se va întoarce poimăine.

Gândurile mele tandre sunt pentru tine, draga mea Marthe. Dumnezeu să te binecuvânteze. Pentru totdeauna, al tău prieten iubitor

Ferdinand

P.S. Tocmai am primit scumpa ta scrisoare care a fost trimisă aici de la Sinaia. Ce draguț din partea ta că te interesezi de sănătatea mea. Ei bine, Regele se simte minunat. Îmi atribuiți rolul Sf. Martin, iar eu mă fletez considerând că l-am jucat bine oferindu-mi paltonul și dacă noi îi

admirăm gestul, el, sunt sigur, l-ar fi învidiat pe al meu.

Noapte bună și dragostea cea mai tandră
F.

[noiembrie 1923]

Draga mea Marthe,

Mulțumesc de o mie de ori, îți mulțumesc pentru scumpele tale rânduri.

Dacă nu am dat vreun semn de viață este pentru că din cauza acestei crize de remaniere [remanierea guvernului condus de Ion I.C. Brătianu la 30 octombrie 1923] nu eram sigur dintr-un moment într-altul

dacă voi putea să-mi realizez dorința de a vă vedea în acea Mogoșoaie dragă și de a vă aduce exemplarul de corectură al lucrării de arhitectură care sosise exact în momentul plecării la Belgrad [vizita la Belgrad a regelui Ferdinand și a reginei Maria a avut loc în perioada 22-31 octombrie 1923, pentru a participa la botezul viitorului Petru al

II-lea (1923-1970), primul fiu al regelui Alexandru și al reginei Maria a Iugoslaviei].

Și apoi, draga mea Marthe, tu știi că nu sunt singur aici și trebuie să iau un pic în considerație dorințele fiicei mele Elisabeta. Altminteri așa fi venit imediat la tine, draga mea Marthe.

[fără semnătură]

Cotroceni, 26 februarie 1925

Draga mea Marthe,

Am primit scumpa voastră scrisoare la câteva zile după mica mea operație [chirurgicală] multe, multe, mulțumiri din suflet. Micile figurine [?] ale lui Paul m-au amuzat nespuse. Câteva zile mai târziu am primit o carte poștală de la Sutherland din America. Bineînțeles că nu spune dacă a venit R....

Sunt încă pe jumătate invalid și categoric sunt sub îngrijirile...

[fără semnătură] ■

Am devenit dependent de gazul ilariant – are toate avantajele alcoolului, dar nici pe departe nu aduce problemele lui! Îmi induce entuziasm, mă simt sublim!

Humphry Davy

poetul Robert Southey (1774-1843), a relatat noile experiențe trăite după consumul de gaz ilariant: „m-am simțit de-a dreptul excitat!”.

Anul 1807 avea să îi lege numele de o altă descoperire epocală – prin electroliză, a apărut ingredientul magic din sare: sodiu.

Dar, de-a lungul întregii sale cariere, Davy a fost implicat în multe proiecte cu conotație practică. De pildă, el a fost autorul primului text științific ce milita pentru aplicarea descoperirilor din chimie în agricultură – o nouă revoluție agrară, de astă dată plecată nu de la plug, de la uncultă, ci de la posibile... adjuvante.

Doborât de propria curiozitate

Caracter tare, extrem de hotărât, omul de știință Humphry Davy s-a bazat, în marea majoritate a cercetărilor sale, pe cobaiul Humphry Davy. În analiza utilizării gazelor pentru diverse tratamente medicale, a inhalat doze consistente de hidrogen pur, ajungând aproape la sufocare. Stilul său în laborator era unul bazat pe muncă asiduă; nu se dădea bătut aproape niciodată, o idee o genera pe alta, iar lanțul crea teorii până atunci imposibile.

Dar Davy a fost și un bărbat șarmant. I-a plăcut să trăiască, să se bucure de viață la maximum. După ce a fost înnoibat, ca recompensă pentru realizările sale, în 1812, și-a unit destinul cu o văduvă de origine scoțiană, extrem de bogată, cu care a călătorit prin toate locurile la care altădată doar visase. Să te hotărăști să pornești la drum când Europa este afectată de războaiele

napoleonice, asta da, determinare! Celebritatea i-a adus un pașaport special tocmai de la Napoleon, care i-a facilitat deplasarea în vremuri atât de tulburi.

Ironia sorții, pentru serviciile aduse industriei mineritului – prin inventarea unei lămpi menite a ușura munca celor din subteran – a fost făcut baronet (1818) și apoi președinte al Societății Regale. În 1812, un accident teribil se petrecuse într-o mină de cărbuni din Felling, lângă Sunderland. Acumulările de gaze, în special gaz metan, au produs o deflagrație care a ucis 92 de bărbați. Devenise clar că era nevoie de o lampă mult mai sigură. Soluția cu care a venit Davy a fost pe cât de simplă, pe atât de elegantă. A desenat o lanternă cilindrică, ușor de purtat, de doar 20 cm înălțime. Ideea pleca de la principiul conform căruia o substanță putea să fie aprinsă numai dacă se ridica la o anumită temperatură; iar lampa lui Davy închidea complet flacăra într-o plasă fină de cupru – ea permitea intrarea aerului necesar combustiei, dar menținea temperatura sub punctul de ardere al metanului. Pentru prima dată, la începutul anului 1816, invenția a fost testată cu succes în mina de cărbuni Hebburn și apoi a fost adoptată ca echipament standard în întreaga industrie minieră din insulă.

Încă de pe la 30 de ani, din nefericire, boala a început să-l macine. Aceeași curiozitate care l-a mănânat să facă atâtea și atâtea descoperiri științifice i-a adus în corp și microbi fatali. Prin ingerarea și testarea diferitelor substanțe chimice, a reușit să-și otrăvească organismul. La 49 de ani, un masiv atac cerebral l-a trimis la pat, iar lipsa de activitate l-a distrus efectiv, doi ani mai târziu stingându-se din viață. ■

Constantin Paladi

Theodor Balz

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm câteva dintre schițele din caietul lui Constantin Lecca și, în unele cazuri, și litografiile finale.

Constantin Ghica

Alexandru D. Ghica

Ștefan Golescu

Ion Cămpineanu

Ioan Solomon

Searlat Rosetti

Ioan Cărpeneanu

Costache Filipescu

Gheorghe Lăzărescu

Micul lăutar

Tot din rangul al doilea (vel paharnic, vel stolnic și vel comis în Muntenia și cinurile echivalente în Moldova, la care se mai adăuga și acela de căminar) erau aleși căpitani, comandanți de roată de infanterie (companie) sau escadron de cavalerie. Din primele trei trepte ale rangului al treilea de boierie (vel serdar, vel medelnicer și vel sluger în Muntenia, sârdar, stolnic și medelnicer în Moldova) proveneau parucicii sau „leitinanții” care comandau un zvod (pluton), iar din treptele de jos (vel pitar, vel armaș, vel șătrar, vel clucer de arie în Muntenia ori clucer, sluger, pitar, jignicer și șătrar în Moldova) proveneau praporgicii (sublocotenenții), care-i secondau pe comandanții de pluton.

Medicul și omul politic Nicolae Kretzulescu își amintea, cu multă plăcere, de acele vremuri de mare emulație patriotică. „Cu întocmirea Miliției naționale am văzut boieri mari ca dalde Manolache Băleanu, Iancu

Câmpineanu, Alexandru Florescu, Costache Filipescu lepădându-și anteriile, giubelele, ișlicele și îmbrăcând, după rangurile de boierie ce aveau, uniforma militară de colonei, maiori și căpitani. Feciorii de boieri, tineri încă și fără ranguri de boierie, erau primiți ca praporgici (sublocotenenți) cum se chiăma atunci; voiu cita printr-aceia de cari mi-aduc aminte pe frații Golești, Ștefan, Niculae și vărul lor Radu Costache, Niculae Filipescu, Costache

Portret de femeie

Russet (Rusetake), frații miei Costandin și Scarlat Kretzulescu, Voineștii, Tudorache și Iancu Brătianu, Grigore Alexandrescu poetu, Perdicari, Hristache Tell, Cesar Boliac. Toți aceștia, dintre cari unii numiți d'a dreptul șefi de escadroane, șefi de companii, fură trimiși pe la regimentele de infanterie și escadroanele de cavalerie ce se înființaseră. La început s-a întocmit trei regimente de infanterie și șase escadroane de cavalerie și se orânduiri oficeri și unter-oficeri ruși ca instructori, atât pentru infanterie, cât și pentru cavalerie; voiu cita între acești ofițeri pe câți mi-aduc aminte

și mai întâiu pe generalul Storoff, șeful tuturor instructorilor, pe colonelul Odobescu, român care intrase în serviciul rusesc încă de pe la 1810, pe colonelii Gorbasky și Paznansky. În câteva luni toți militarii noștri, colonei, maiori, căpitani, simpli oficeri, suboficeri și soldați cari fuseseră recrutați după în toate județele, erau instruiți, fiecare dintr-înșii se silise a-și învăța serviciul și datorile ce-i erau impuse și toți, de la colonel până la soldat, însuflețiți de simțământul național, rivalisau cu soldații ruși și nu vreau să le fie inferiori în ținută și în disciplină, astfel că în realitate, în mai puțin de un an, ei făceau admirațiunea instructorilor ruși, a unor bărbați competenți cari au avut ocaziunea a trece atunci p'în țara noastră, dar mai cu seamă a generalului Kiseleff, care își făcea o plăcere a-i inspecta.“

Entuziasmul general nu mai cunoștea limite. Aceia hărăziți cu talent artistic nu au pregetat să preamărească marele eveniment: poetul Iancu Văcărescu a închinat un poem cu inflexiuni de marș noii oștiri, salutat de presa vremii, iar pictorul Con-

Gheorghe Catargiu,
Marele Logofăt

Constantin Lecca, Autoportret, și dedicația de pe coperta interioară a carnetului de schițe

UN CARNET DE SCHIȚE CU PORTRETE MILITARE DE CONSTANTIN LECCA

ADRIAN-SILVAN IONESCU

În 1830, societatea românească a fost cuprinsă de entuziasm pentru renașterea armatei naționale. În Capitolul IX al Regulamentului Organic – intitulat „Regulamentul ostășesc. Temeiurile formării Miliției” –, la articolul 379, era prevăzută organizarea unei forțe armate care să asigure paza frontierelor și cordonul

sanitar menit a stăvili răspândirea vreunei molime aduse de călătorii sosiți din ținuturile orientale, precum și pentru a face serviciul de poliție în interiorul țării. Apariția primilor militari îmbrăcați în uniformă românească pe străzile Bucureștilor și Iașilor producea senzație, iar tineretul din protipendadă s-a grăbit a se înrola în Miliția Pământească, așa cum a fost intitulat acest embrion de oștire. În capitala Valahiei, uniforma Miliției a fost prima dată văzută la 12 mai 1830.

Fără a absolvi cursurile unei școli militare – inexistentă la acea dată –, boierii atrași de cariera armelor și, mai ales, de eleganta uniformă de tăietură europeană, dar de model rusesc, ce promitea să le mărească statutul și să le asigure succesul la sexul slab, au fost primiți în cadrele Miliției, cu grade în funcție de rangul cu care fuseseră răsplătiți de domnitori și cu care erau înscrși în Arhondologie. În Regulament se specifica acest lucru la Secția a III-a, articolul 407. Astfel, cei mai vârstnici, deținători ai dregătoriilor de frunte, primeau grade superioare, cei de la baza scării ierarhice ocupau poziții inferioare.

În „Tabla potrivitoare rangurilor politicești cu cele ostășești pentru primirea boierilor și a feciorilor de boer în slujbă”, din același Regulament Organic, erau date aceste echivalențe: general inspector al armatei putea fi acela care

Marele ban Grigore Băleanu

fusesse spătar în Muntenia sau vornic al Țării de Sus, respectiv al celei de Jos, hatman, vistiernic, vornic de obște sau postelnic în Moldova. Boieri de prima clasă (veliții sau divaniții, purtători de bărbi – pe care urma să și le radă la îmbrăcarea mundurului), adică vel hatman, vel vistiernic, vel dvornic, vel postelnic și vel agă în Muntenia sau agă și vornic de aprozi în Moldova, erau asimilați gradului de polcovnic (colonel, comandant de regiment); cei de rangul al doilea, adică vel cămărașul, vel clucerul și vel căminarul din Muntenia ori spătarul sau banul din Moldova, puteau aspira la gradul de maior, ce avea comanda unui batalion.

numele nu corespund totdeauna numerelor și nici celor portretizați, așa că ea nu ajută prea mult la identificarea personajelor. Spre pildă, Romulus, întemeietorul mitic al Cetății Eterne, și împăratul Traian, care apar între ultimele nume de pe listă, nu se regăsesc între desene, chiar dacă autorul executase aceste portrete pentru *Biblioteca Rumânească*.

În partea dreaptă a paginii este un desen în creion cu o pasăre în zbor ce ține în cioc o ramură cu frunze lungi. În jur este o inscripție fără sens, așternută cu cerneală neagră, ca și când artistul ar fi făcut exerciții de caligrafie folosind alfabetul de tranziție, cu care se pare că încă nu era familiarizat.

Caligrafia era o preocupare a lui Lecca, mai ales că, peste câțiva ani, în 1834, avea să devină profesor în această artă ca și în aceea a desenului la Școala Centrală din Craiova. La pagina 28 a acestui carnet apar alte exerciții de scriere îngrijită și frumoasă: „Literile Strămoșeshti/ Caligrafie/ Caligrafie românească/ Mai bine să trăieshti.” Pe penultima pagină a carnetului, ruptă pe jumătate, artistul a așternut, tot cu o cerneală neagră, echivalentele literelor din alfabetul latin și din cel chirilic, așezate unele sub altele. Alături este un alt crâmpei de text: „mă duc la Dumneata”. Tot acolo este o schiță pentru un leagăn de copil, ca și când ar fi făcut un proiect pentru o asemenea piesă de mobilier având o vedere frontală, alta laterală și o perspectivă cavalieră, figurând în interior și eventualul beneficiar al leagănului.

lui, bine înfășat. Și tot pe aceea pagină se distinge o schiță în creion ce reprezintă un militar figură întreagă.

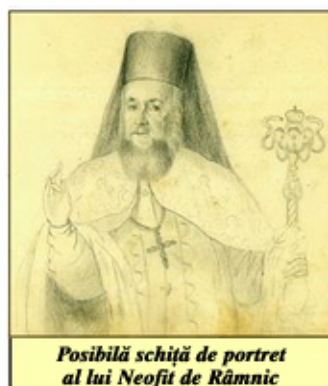
Pe prima pagină apare portretul bust al unui tânăr la modă, cu redingotă la două rânduri, închisă până la gât și guler lat. Poartă mustăcioară și barbula (barbă lăsată să crească doar pe obraji și coborând pe sub maxilar, fără a acoperi bărbia), iar părul îi este ondulat cu drotul și pieptănat cu mare grijă. Dacă ar fi să dăm crezare tablei de materii, acesta ar putea fi Grigore Băleanu, plasat la nr. 1 pe listă, dar trăsăturile acestuia sunt deja cunoscute dintr-o litografie, iar chipul său se află trei pagini mai departe în carnet. În catalogul expoziției „Portretul în secolul al XIX-lea românesc”, a fost identificat cu M. Soutzo. Totuși, comparând trăsăturile modelului din desen cu acelea ale lui Ștefan Golescu dintr-una dintre litografii, unde este reprezentat purtând uniformă de ofițer inferior din Miliția Țării Românești, nu începe nicio îndoială

Portret de ofițer rus
din Regimentul 17

că este vorba de unul și același personaj.

Pe pagina a doua urmează un portret de înalt prelat care binecuvântează – probabil Neofit de Râmnic, vicar în intervalul 1829-1833 –, apoi acela al marelui cărturar moldovean și cucernic mitropolit Veniamin Costachi, având privirea îndreptată, sfredelitor, spre artistul ce-l portretiza. Chipul acestui înțelept ierarh și luminat umanist este reluat și finisat la pagina 5, unde apare cu privirea îndreptată spre stânga, așa cum avea să fie immortalizat și în litografie. În lista de la începutul carnetului, la nr. 3, este înscris, corect, numele ierarhului: Benjamin (adică Veniamin). Între cele două reprezentări ale mitropolitului Moldovei, la pagina 4, este creionat bustul marelui ban Grigore Băleanu, în straie orientale, dar cu înalte decorații rusești și otomane la gât și pe piept. Numai chipul și câteva dintre decorații sunt finisate, costumele fiind lăsate, probabil, spre completare mai târziu, ceea ce nu s-a mai întâmplat. Aici, prin câteva linii fusese trasat latul guler de samur al giubelei boierești, care în litografie nu mai apare, aceasta fiind înlocuită cu un caftan ușor, lipsit de podoaba blănii. În stampana finală, înaltul demnitar valah apare figurat până sub talie, fiindu-i incluse și mâinile, una sprijinită de latul brâu din șal de cașmir, iar cealaltă lăsată pe lângă corp și ținând o coală de hârtie pe care este scris, în caractere latine „Reglement”, ceea ce făcea referire la importanta misiune ce o avusese banul la întocmirea Regulamentului Organic.

Posibilă schiță de portret
al lui Neofit de Râmnic

stantin Lecca a imortalizat trăsăturile celor ce îmbrățișează cariera armelor.

Majoritatea acestor proaspeți militari aveau să-și găsească nemurirea nu prin glorioase fapte de arme, ci datorită unei suite de portrete executate de Lecca și multiplicare prin litografiere. Litografiile la care ne referim sunt îndeobște cunoscute și au fost analizate de mai mulți istorici de artă, în primul rând de ilustrul profesor G. Oprescu în monumentală sa lucrare *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, unde comentează fiecare stampă și reproduce întregul text scris, drept legendă, de autor.

Cu puțin timp în urmă, când am colaborat la organizarea expoziției „Portretul în secolul al XIX-lea românesc”, deschisă în intervalul 7-21 mai 2015, în Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române, atenția ne-a fost atrasă de un carnet de schițe cu dimensiunile 18,2x24 cm de la Cabinetul de Stampe, în care erau adunate majoritatea crochiurilor ce au stat la baza litografiilor mai sus-menționate, dar și alte desene care nu ne-au fost cunoscute până acum.

Este de mirare că aceste desene nu au fost comentate și publicate de niciun autor. Se pare, totuși, că Barbu Theodorescu avea știință de un alt carnet de schițe din aceeași colecție academică, înregistrat la cota AD I 12, din care a reprodus Mănăstirea Plum-buita, un grup de ciobani, două țărânci și un autoportret, dar nu menționează în niciun fel carnetul la care ne referim noi și nici nu reproduce vreo planșă din el.

În 1830, Lecca (născut în 1810) era un tânăr și promițător artist în plină afirmare. Colaborator al lui Zaharia Carcalechi la *Biblioteca*

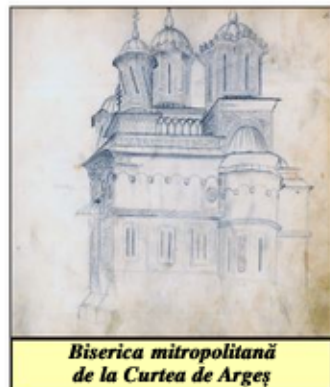
Mitropolitul Veniamin Costachi

Rumânească, ce era tipărită la Buda, el avea deja o bogată experiență de ilustrator. În vara aceluia an străbătuse zone întinse ale țării și făcuse mai multe schițe de monumente, pe care intenționa să le dea publicității în paginile acelei reviste, așa cum se anunța în periodicul bucureștean *Curierul românesc*. Luase contact cu societatea moldo-valahă și făcuse dovada potențialului său artistic. Așa că, în 1831, de când datează portretele

militare adunate între coperțile aceluia carnet de schițe, era plasticianul cel mai potrivit să imortalizeze trăsăturile expo-nenților protipendadei ce îmbrăcaseră uniforma oștirii naționale.

Carnetul îl primise cadou de la un prieten care-i face o dedicație pe coperta interioară. Donatorul folosește alfabetul de tranziție: „Syméon/ Domnului Leca/ 1831 Februarie 13/ București”. Inscripția se suprapune unui portret de bărbat cu mustață mare ce este posibil a-l reprezenta pe Simeon Marcovici, reputat profesor la Colegiul „Sf. Sava”, unul dintre luminătorii tineretului acelor vremuri. Comparând acest crochiu cu desenul finisat pe care l-a executat Ion Negulici după același model – aflat în patrimoniul Muzeului Național de Artă al României – pot fi depistate multe similitudini de alură și fizionomie ce îndreptătesc atribuirea noastră.

Pe prima pagină a carnetului, în stânga, este scrisă, pe o coloană, un fel de tablă de materii cu personajele reprezentate, numerotate atât înaintea, cât și după numele celor desenați. Din păcate,

Biserica mitropolitană
de la Curtea de Argeș

Anul acesta, Banca Națională a României va inaugura Muzeul Tezaurului B.N.R. de la Tismana, organizat în peștera de lângă mănăstire. Muzeul este consacrat unui eveniment excepțional din istoria băncii: evacuarea la Tismana, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, a Tezaurului B.N.R., 189.673,99044 kg aur, precum și a aurului polonez, 2.734 kg aur, lăsat în depozit la București în anul 1939. Muzeul de la Tismana face parte dintr-un proiect de cercetare a istoriei Băncii Naționale, inițiat încă

de la începutul anilor '90, din convingerea că publicul larg va înțelege mai bine mesajele băncii, dacă îi va cunoaște contribuția la marile momente ale istoriei naționale.

Pentru inaugurarea muzeului, B.N.R. va publica la Editura Oscar Print un volum intitulat Odiscea aurului B.N.R. Tismana 1944-1947, lucrare din care vă prezentăm în continuare câteva fragmente. Este o poveste adevărată, petrecută acum 70 de ani, cu eroi adevărați, funcționari ai B.N.R. și soldați ai armatei române, care și-au îndeplinit misiunea în condiții neînchipuit de grele.

Imagine de ansamblu a Mănăstirii Tismana și muntele în care se află peștera

Operațiunea „NEPTUN”

MIHAELA TONE, CRISTIAN PĂUNESCU

La începutul anului 1944, șansele Germaniei de a câștiga războiul sunt mici, dar trupe germane se găsesc peste tot în România. De asemenea, Armata Roșie se pregătește să intre în țara noastră.

Autoritățile române sunt extrem de prudente în privința Tezaurului, având în

vedere că soarta celor 93 tone de aur sechestrate la Moscova de bolșevici, încă din Primul

Război Mondial, reprezintă o amintire dureroasă pentru români. Toată lumea este de

După câte se pare, artistul a scris la început doar lista personalităților desenate – sau pe care avea de gând să le deseneze și nu a mai apucat să o facă –, nu și pe a celorlalte schițe din carnet. Așadar, pe pagina 6 este desenată, foarte detaliat, biserica metropolitană de la Curtea de Argeș, ce avea să se regăsească într-o planșă mai mare, litografiată, însoțită de un text explicativ. Următorul crochiu este acela al unui mic lăutar, ce-și ține scripca și arcușul pregătite spre a interpreta o melodie. Este înveșmântat într-un anterior lung și larg, de sub care se văd piciorușele pipirii, iar pe cap are o șapcă rusească, al cărei cozoroc este plasat spre tâmplă.

La pagina 8 a fost desenat portretul unui ofițer superior. Legenda este clară: colonel, fără a fi specificat numele. Dacă am urmări lista de la începutul carnetului, la nr. 4 este înscris numele lui Alexandru Ghica, primul domnitor regulamentar al Țării Românești din intervalul 1834-1842. Iar la nr. 13 este acela al fratelui său mai mic, Constantin. Comparând trăsăturile modelului din desen cu acelea din suita de litografii unde este reprezentat figură întreagă – singurul din întreaga serie care apare astfel dată fiind poziția sa înaltă de general inspector al Miliției valahe –, ca și cu o altă stampă din perioada când era deja

domnitor sub numele de Alexandru al II-lea. Se constată multe trăsături specifice fizionomiei fraților Golescu. Ei erau singurii militari din acea vreme care, pe lângă mustăcioara în furculiță, aveau și niște barbete care acopereau integral obraji și coborau până la marginea maxilarului, înconjurând, elegant, bărbia. Ce-i drept, în desen este îmbrăcat în uniformă de colonel de cavalerie, cu broderii de fir pe jumătate din guler și epoleți cu franjuri pe umeri, iar pieptul e străbătut în diagonală de ledunca de care era animată cartușiera; la umărul drept are ciucurii cu care se termina șnurul ce se fixa de ceacou, spre a nu fi pierdut în timpul șarjei. Acoperământul de cap – ceacoul sau „chivăra“, cum era numită în descrierea făcută uniformeii în Regulamentul Organic – este decorat în față cu pajura valahă, din alamă, o egretă prinsă în partea stângă și o flamă cu ciucure de fir pe partea dimpotrivă. Modelul îl ține cu mâna dreaptă, aparent sprijinit pe genunchi. La gât are prins Ordinul „Sf. Ana“ în grad de comandor, pe care, în afara lui Constantin Paladi, generalul inspector al Moldovei, și al fratelui Constantin Ghica niciunul dintre ceilalți ofițeri superiori nu-l deținea.

În concluzie, portretul îl reprezintă pe colonelul Constantin Ghica, inspector al cavaleriei valahe la acea dată și viitor spătar al Miliției, soțul

frumoasei Marișca Văcărescu, adesea portretizată de Sathmari, dar și de Lecca.

In catalogul expoziției deja amintite personalul de la această pagină s-a presupus a fi colonelul Ioan Solomon, deși nici fizionomia, nici detaliile de uniformă și decorațiile nu corespund cu figura păstrată în litografie, unde modelul este surprins într-o poză trufașă, cu o mână în șold și ceacoul pe cap, înclinat pe-o sprânceană. Acest chip hotărât, ambițios, plin de abnegație, nu se regăsește în niciunul dintre desenele din carnet. Este uimitor că tocmai Solomon lipsește, deși în listă apare trecut la numărul 8. În desen apare un colonel de cavalerie, în vreme ce Solomon era comandantul Regimentului 3 Infanterie și, prin specialitatea sa, nu avea în dotare cartușieră și leduncă. Apoi, el avea obrazul complet ras, iar mustața era mai lungă și dreaptă, nu cu vârfurile în sus ca a prințului Ghica. De altfel, ca boier de rangul al treilea nici nu ar fi avut dreptul să poarte barbă, în vreme ce Ghica, deținând funcția de mare spătar, deci făcând parte din protipendadă, dintre boierii veliți, își putea lăsa barba să crească iar când a trecut la noua modă europeană și a trebuit să-și radă barba de filiație fanariotă, a păstrat doar barbetele.

(Va urma)

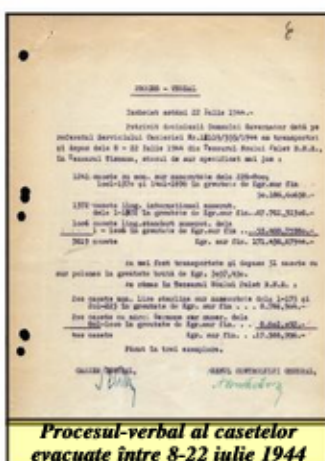

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

aceasta și numai dacă riscurile acestor operațiuni ar fi luate de Onorabilul Guvern“.

Scrisoarea Băncii Naționale îl infurie pe Mihai Antonescu. Răspunsul acestuia este dat în condiții de maximă tensiune, provocată de situația dramatică a frontului. Pentru români, războiul în Est este pierdut, iar trupele sovietice pot intra în scurt timp pe teritoriul național. Privit din această perspectivă, răspunsul lui Antonescu poate să pară o confesiune dramatică. Dar poate să fie și intenția de a lăsa, *pro memoria*, o consemnare a eforturilor sale „pentru a nu ajunge ca guvernul să poarte vreo răspundere în această chestiune“, cum spune chiar el. Astfel, sunt prezentate demersurile guvernului: întâlnirea cu reprezentanții B.N.R., din 30 septembrie 1943, „pentru că mă țineam dator să atrag atențiunea asupra nevoii de a se lua din vreme măsuri pentru apărarea Tezaurului“; discuțiile purtate cu Ehrhardt, delegatul guvernului elvețian, în octombrie 1943, privind posibilitatea de a face un aranjament cu Banca de emisiune elvețiană și răspunsul obținut: „Banca Elveției nu primește să facă asemenea operațiuni“; întâlnirea cu guvernatorul Ottulescu, din 4 noiembrie 1943, la care banca a prezentat un proiect de acord cu guvernul, prin care, spune, cu nemulțumire, Mihai Antonescu „se

dădea în sarcina guvernului răspunderea de a trimite stocul în siguranță, dar se lăsa administratorilor B.N.R. întreaga dispoziție asupra acestuia“ și lista continuă. Referitor la apărarea stocului de aur împotriva bombardamentelor aeriene ale Aliatilor, foarte previzibile, Mihai Antonescu reiterează faptul că atât guvernul, cât și B.N.R. și Marele Stat Major au fost de acord că Tezaurul Băncii Naționale de la subsolul al doilea al Palatului din Strada Doamnei „este astfel zidit încât oferă cele mai bune garanții și cea mai mare siguranță“. În final, se concluzio-

nează: „Guvernul este gata să dea Băncii Naționale orice concurs ar cere [...] după cum este gata să-și asume riscul oricăror operațiuni, bineînțeles în concurs cu Banca Națională, pentru că guvernul în această chestiune nu face decât să ajute și să apere interesele Băncii Naționale.“

Intre timp, conducerea băncii caută cu înfrigurare propriile soluții. În februarie-martie 1944, Romulus Roman, casier central, și Andrei Zănescu, inspector, vizitează trei posibile adăposturi pentru Tezaur: galeria din comuna Musariu a Societății „Mica“ din Brad, adăpostul de la Uzinele Gura Barza, tot în apropiere de Brad, și Galeria de la Vulcan, din județul Hunedoara. Concluziile nu sunt satisfăcătoare. Nu se ia nicio decizie. La 27 martie, administratorii M. Romniceanu și M. Lăzeanu avizează *Planul pentru transportul tezaurului București-Sibiu*, iar a doua zi B.N.R. transmite o scrisoare la Consiliul de Miniștri. „Având în vedere situația militară din

ultimele zile, am luat, ca măsură imediată de prudență, hotărârea de a transporta fără întârziere integralitatea stocului nostru de aur din țară la sediul nostru din Sibiu“. Transportul stocului de aur la Sibiu nu a mai avut loc. Verbal, guvernul a transmis băncii următorul mesaj: trebuie așteptat rezultatul „misiunii d-lui adminis-

Intrarea în pivnița unde a fost adăpostit inițial, la Tismana, Tezaurul

acord că se impun decizii pe măsura gravității situației. Și, totuși, timpul se irosește cu discuții, supozitii și scenarii fără finalitate. O spune chiar Ion Lapedatu, prim-vicegubernator al B.N.R., într-o scrisoare adresată lui Alexandru D. Neagu, ministrul Finanțelor, la 10 ianuarie 1944: „Față de desfășurarea evenimentelor militare din Răsărit, am avut onoarea, încă din luna iunie 1943, a vă arăta că suntem preocupați de chestiunea punerii la adăpost a stocului nostru de aur, constând în 21 vagoane, în cifră rotundă, care se află azi în întregime depozitat în localul nostru din București. Am avut onoarea, atunci și în urmă în mai multe rânduri, a vă arăta atât domniei-voastre, cât și domnului mareșal Antonescu personal, care ar fi, după opinia noastră, diferitele posibilități de punere la adăpost a acestui prețios tezaur, fie în țară, fie în străinătate. [...] Ne permitem a vă ruga din nou să binevoiți a ne comunica deciziunea domniilor voastre într-un termen cât mai scurt.”

In așteptarea răspunsului guvernului, B.N.R. nu stă cu mâinile încrucișate. La 1 februarie 1944, Consiliul de Administrație analizează și aprobă planul de evacuare întocmit de secția M.O.N.T. și Apărare Pasivă, în care erau stabilite locurile pentru evacuarea diferitelor categorii de valori ale băncii: Muzeul numismatic, în tezaurul Sucursa-

lei Craiova; picturile, goblenurile, obiectele de artă și covoarele, în tezaurul Agenției Turnu Severin; arhiva tuturor serviciilor, la vila băncii din Herculane, unde erau deja depuse arhivele sediilor B.N.R. evacuate din Bucovina, Basarabia și Moldova.

Dar Tezaurul? De fapt, cine trebuie să hotărască în privința celor peste două sute tone de aur aflate în subsolul Palatului B.N.R. din strada Doamnei?

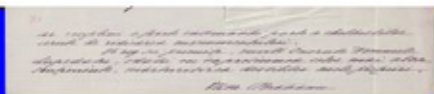
Avem un răspuns într-o scrisoare adresată de Consiliul de Administrație al B.N.R. lui Mihai Antonescu: „Administrația și răspunderea pentru buna păstrare a stocului de aur cad în sarcina Băncii Naționale [...] Dacă însă păstrarea aurului în cuprinsul teritoriului devine nesigură, această nouă situație este un fapt politic, pe care Banca Națională îl poate semnala guvernului, dar aprecierea sigură și definitivă asupra următoarelor chestiuni aparține numai guvernului. Numai după ce guvernul va fi hotărât asupra necesității transportării tezaurului într-o țară străină, indicată de guvern, B.N.R. va fi chemată să se pronunțe cu privire la condițiile tehnice și

juridice ale acestei transportări și depozitări”.

Această opinie nu este însă împărtășită de guvern și relațiile cu B.N.R. se tensionează. La 17 martie, administratorilor B.N.R. Costin Stoicescu și Mihail Romniceanu li se pune în vedere ca banca să ia o hotărâre în privința evacuării aurului și să trimită un delegat la Ankara, pentru a lua contact cu autoritățile de stat și cu Banca Centrală a Turciei, în vederea stabilirii condițiilor în care s-ar putea face depozitarea tezaurului B.N.R. în Turcia. B.N.R. nu întârzie să răspundă: „Consiliul nostru s-a preocupat de luni de zile de chestiunea tezaurului care formează acoperirea metalică, spre a-l pune la adăpost cât mai sigur. Deoarece guvernul își rezervase să decidă singur această chestiune, am făcut repetate intervenții verbale și scrise [...] La toate acestea nu am avut niciun răspuns precis, afară de unele schimburi de vederi care se refereau la tratativele pe care guvernul le ducea cu două din țările neutre pentru depozitarea Tezaurului în acele țări sau la păstrarea lui în țară. Consiliul nostru a hotărât trimiterea imediată a unui domn administrator în Turcia, dar nu va lua o hotărâre în ce privește transportarea și depozitarea aurului în Turcia decât numai după ce va cunoaște condițiile juridice și materiale în care s-ar putea face

Unități ale armatei sovietice trec frontiera cu România

Eliza Brătianu, scrisoarea adresată de ea ministrului Cultelor și Artelor și statuia lui Ion I. C. Brătianu

POVESTEA MONUMENTULUI LUI ION I. C. BRĂTIANU

CEZAR PETRE BUIUMACI

La 24 noiembrie 1927 Ion I.C. Brătianu se stingea din viață, ca urmare a unei laringite infecțioase, funcția de președinte al Consiliului de Miniștri fiind preluată de fratele său Vintilă.

În 1935, Eliza Brătianu îi scria lui Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor: „Mult Onorate Domnule Lapedatu, de când a murit soțul meu au trecut opt ani. Puțini mai sunt până a se împlini zece. Și zece ani socotea el însuși că se cuvine să treacă mai înainte ca recunoștința urmașilor să se mărturisească în acea formă în care oamenii au închipuit-o pentru perpetuarea memoriei celor care au stat în slujba țării: înălțarea de statui. O adâncire de zece ani în timp îi părea lui necesară pentru o dreaptă cunoaștere și recunoaștere a binelui pe care cei ce nu mai sunt l-au adus patriei lor. Mă îndrept către dumneavoastră, colaboratorul prețuit al soțului meu, și vă cer îngăduința de a vă face două întrebări și o mărturisire. Vă întreb dacă, în preajma împlinirii celor zece ani de la moartea lui Ion I.C. Brătianu, dorința multora și care mi-au mărturisit-o, de a se înălța în amintirea lui un monument, nu socotiți și dumneavoastră că s-ar cere împlinită. Vă întreb iarăși, dacă nu socotiți că cea mai potrivită așezare ar fi însăși grădina bibliotecii ridicate în amintirea lui, din cărțile lui și din iubirea noastră. Vă mărturisesc că am și anticipat într-o oarecare măsură răspunsul Dumneavoastră. Știu că de cumva am greșit îmi veți spune. Am căutat să văd pe cel mai de seamă sculptor al vremii, pe Ivan Mestrovic. L-am rugat să facă un studiu de monument. L-a făcut. Îmi îngădui să vă trimit și fotografiile machetei. Vi le trimit împreună cu un proiect de contract. Doi ani vor trebui pentru cioplirea în granit a monumentului. Întrebările și mărturisirea ce vă fac știu că întâlnesc la d-voastră mai mult decât înțelegere. Întâlnesc simțămintele unui om care are cultul celor care și-au iubit și slujit țara. Pentru mine faptul că inițiativa ridicării unui monument lui Ion I.C. Brătianu s-ar afla în mâinile d-voastră este de deosebit preț. La cei care i-au fost prieteni sau adversari eu știu că d-voastră veți găsi sprijinul necesar înfăptuirii gândului din care pornesc aceste șiruri – recunoștința fiind, printre atâtea alte virtuți românești, o virtute a noastră. Nu cred – și iarăși îmi veți spune de mă înșel – că sentimentele mele de soție mă fac să socotesc legitimă înălțarea unui monument – mărturisire de recunoștință pentru silințele lui Ion I.C. Brătianu și pentru rezultatele pe care ele le-au adus țării. Din diferite contribuțiuni, Așezământul «Ion I.C. Brătianu» a strâns aproape 3.500.000 lei, care ar împlini o foarte însemnată parte a cheltuielilor cerute de ridicarea monumentului. Vă rog să primiți, mult Onorate domnule Lapedatu, odată cu expresiunea celor mai alese sentimente, mărturisirea deosebitei mele prețuiri. Eliza Brătianu.”

trator Șt. Băbeanu în străinătate“, transportul „tezaurului la Sibiu este oricând posibil în timp util.“

In cursul lunii aprilie 1944, guvernul României pare să treacă în plan secundar salvarea Tezaurului. Toate forțele militare și politice sunt concentrate pe situația frontului și pe negocierile privind desprinderea României de Reich și încheierea armistițiului. În schimb, noul guvernator al Băncii Naționale, instalat la 1 aprilie, Constantin Angelescu, este foarte hotărât să acționeze. În scris și verbal, transmite prim-ministrului și ministrului de Finanțe de curând instalat, Gheron Netta, mesaje de maximă îngrijorare: „[...] Față de desfășurarea evenimentelor rămânem foarte îngrijați și socotim că este în interesul Țării și al Băncii ca stocul de aur să fie dispersat în mai multe locuri. Credem că este mai prudent ca cel puțin o parte din acest stoc să fie dus la un sediu de peste Carpați și, eventual, la vreunul din Oltenia“. Nu primește răspuns. Revine și solicită guvernului aprobarea pentru dispersarea Tezaurului în patru localități diferite: Sibiu, Sinaia, Craiova, București. Din nou, nu primește răspuns. La 27 aprilie, la București, ajunge și verdictul Turciei: „Guvernul turc nu este în măsură de a da un răspuns favorabil în chestiunea depozitării stocului de aur, proprietatea B.N.R. Domnul ambasador Acikalin a asigurat pe domnul ministru Cretzianu că acest răspuns nu este determinat de nicio considerațiune de ordin politic și că este întemeiat numai pe dificultăți de ordin bancar [...]“.

Constantin Angelescu, guvernatorul B.N.R. în mandatul căruia s-a desfășurat operațiunea de evacuare a Tezaurului

Oficial, decizia evacuării Tezaurului B.N.R. la Mănăstirea Tismana este luată în dimineața zilei de 7 iunie, într-o ședință a Consiliului de Administrație. Există însă o însemnare în documentele Consiliului din 30 mai, din care înțelegem că, încă de la această dată, conducerea băncii își asumase executarea „lucrărilor necesare la acea mănăstire“. În după-amiaza aceleiași zile, 7 iunie, Consiliul general al B.N.R. sancționează hotărârea administratorilor: „Consiliul general aprobă deciziunea Consiliului de Administrație din 7 crt. cu privire la mutarea tezaurului Băncii din București și depozitarea lui la Mănăstirea Tismana, precum și toate lucrările necesitate de această transferare și decide punerea ei în aplicare, încuviințând începerea imediată a lucrărilor de amenajare“.

Peste mai puțin de o lună, la 4 iulie, guvernatorul Angelescu este în măsură să informeze Consiliul de Miniștri că lucrările de la Tis-

mana s-au finalizat și „în urma ordinelor date de guvern, Marele Stat Major a fixat garda necesară, care a și primit ordin să ocupe localitatea. [...] Examinând diferite mijloace de transportare, am socotit că putem utiliza autocamioanele noastre obișnuite și am luat contact cu Marele Stat Major pentru a pune la dispoziție paza necesară. Transportarea se va face treptat, timp de aproximativ 15 zile.“ La 8 iulie, Secretariatul general al B.N.R. îl informează pe ministrul de Finanțe, Gheron Netta, că Mihai Antonescu a transmis verbal guvernatorului B.N.R. acordul său și solicită „a ne confirma în scris acordul Onoratului Guvern în această chestiune“. Acordul scris al guvernului ajunge la bancă la 11 iulie, dar, între timp, la 8 iulie, primul transport de aur către Tismana plecase deja. Peste 15 zile, la 22 iulie, se încheie un proces-verbal, care consfințește că dube și camioane ale B.N.R. au transportat la Tismana 3.619 de casete cu 171.436,67944 kg aur, la care se adăugau 51 de casete cu 2.734 kg aur polonez.

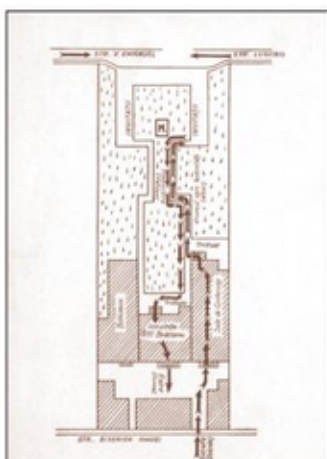
Ulterior zilei de 22 iulie, poate chiar în aceeași zi, căci în documentele cunoscute până în prezent nu se precizează, au mai fost transportate la Tismana 400 de casete cu monede, în greutate de 17.388,996 kg aur și 16 casete cu lingouri tip standard, în greutate de 848.315 kg aur, astfel că totalul aurului evacuat, împreună cu cel polonez, a fost de 192.408,09444 kg aur.

(Va urma)

vi. S-a emis, este drept, și la noi, părerea de a se încredința lucrarea unui artist român, dar, după ce s-a examinat în cea mai apropiată chestiune, s-a constatat, cum am încercat să vă arăt mai sus, că, din nefericire, nu avem cui s-o încredințăm. De aceea v-aș ruga să nu faceți pendentă acceptarea dv. de executarea lucrării de către un sculptor indigen, pe baza principiilor și directivelor naționale ce vă călăuzesc în acțiunea dv. publică și să ne socotiți și pe noi tot așa de buni români și tot așa de bine intenționați față de interesele naționale, chiar dacă pentru ridicarea monumentului lui Ion I.C. Brătianu am făcut apel la un artist străin, dar amic sincer și devotat al neamului nostru, care ține să-și facă o chestiune de onoare artistică din executarea acestui monument“.

O delegație compusă din C. Argetoianu, O. Kiriacescu, dr. N. Lupu, Ion Inculeț și Al. Lapedatu i-a solicitat proprietarului terenului unde urma a fi amplasat monumentul să facă o înțelegere amiabilă cu Primăria. După multe neînțelegeri și negocieri, terenul a fost expropriat în mai 1937.

La 25 februarie 1936 comitetul reușise să adune 1.800.000 lei din donațiile venite din partea unor primării din țară (Timișoara – 300.000 lei, Constanța – 200.000 lei, Brașov – 300.000 lei, Arad – 100.000 lei, Târgu Mureș –

Plan de circulație cu scara dezvoltării monumentului ION I. C. BRĂTIANU

Schița cu traseul pe care urma să îl parcurgă invitații la ceremonia dezvelirii monumentului lui Ion I.C. Brătianu

200.000 lei, Sibiu – 200.000 lei, Cluj – 200.000 lei, Oradea – 200.000 lei). Casa Națională de Economii și Cecuri Poștale a donat 50.000 lei.

Banii i-au fost trimiși sculptorului în rate, prin intermediul Băncii Naționale a României și fără comision bancar.

Cheltuielile legate de transportul, ambalarea și asigurarea monumentului au fost în valoare de 46.666 dinari. La

26 august 1937 a fost transferată suma de 1.082.747 lei către Ivan Mestrovich prin intermediul lui Ivo Tartaglia (fostul primar al Splitului), așa cum solicitase sculptorul.

Un moment pentru uniune națională

În august 1937, monumentul lui Ion I.C. Brătianu a fost adus la București și așezat în piața nou deschisă în prelungirea Bulevardului Vintilă Brătianu. În aceeași zi, Al. Lapedatu îi cerea guvernatorului Băncii Naționale să transfere în contul lui Mestrovich suma de 46.666 franci elvețieni.

Ridicarea monumentului a costat 4.000.000 lei. O problemă a fost cea legată de amenajarea pieței în care a fost amplasat monumentul, întârziată de greutatea întâmpinate în achiziționarea terenului, cumpărat de Primăria Municipiului București, cu sprijinul ministrului de Finanțe Mircea Cancicov, care a pus la dispoziție fondurile

necesare. O altă problemă întâmpinată a fost procurarea granitului necesar ridicării zidului împrejurimii și pavării aleilor, potrivit planurilor

sculptorului. Comitetul mulțumea pentru ajutor Serviciului Geologic și Casei Porturilor care și-au dat concursul pentru extragerea și transportul granitului.

Macheta statuii și studii pentru figura lui Ion I.C. Brătianu

După 12 zile de la această scrisoare, la 1 noiembrie 1935, se întruneau la invitația lui Alexandru Lapedatu foștii colaboratori ai lui Ion I.C. Brătianu. S-a alcătuit un comitet din: M. Orleanu, dr. C. Angelescu, V. Antonescu, Ion Inuleț, Ion Nistor, generalul Arthur Văitoianu, C. Banu, I.Th. Florescu, Tancred Constantinescu, N.D. Chirculescu, N.N. Săveanu, Gh. Tătărescu, R. Franasovici, G. Cipăianu, C. Argetoianu, dr. N. Lupu și Stelian Popescu. Comitetul era condus de Al. Lapedatu. Se dorea și cooptarea primarului general al Capitalei, Al. Donescu.

Monumentul urma să fie ridicat, conform dorinței Elizei Brătianu, în grădina casei sale, cu deschidere în prelungirea proiectată din Bulevardul Vintilă Brătianu (astăzi Bulevardul Dacia) și să fie executat de marele sculptor Ivan Mestrovic.

Dispută pentru sculptor

Comitetul l-a invitat pe Mestrovic la București. Problema pe care trebuia să o rezolve comitetul era deschiderea noului bulevard prin fața parcului caselor lui I.I.C. Brătianu, cu accesul la acest parc. Primarul Bucureștiului, Al. Donescu, a promis că în trei săptămâni problema va fi rezolvată.

S-a declanșat o acțiune de strângere de fonduri pentru ridicarea monumentului. S-au trimis solicitări mai multor instituții și persoane,

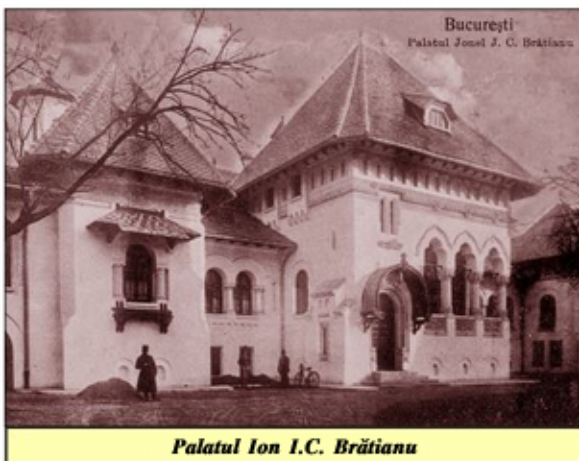
Alexandru Lapedatu

între care mai mulți primari de municipii.

În epocă a circulat întrebară: de ce a fost ales Mestrovic? La 12 noiembrie 1935, Al. Lapedatu îi relatează lui Alexandru Vaida-Voevod motivația pentru care a fost ales un sculptor străin în locul unui român. „Totuși îmi permit să vă lămuresc că, dacă executarea monumentului a fost încredințată unui sculptor străin, e pentru că, după părerea celor mai mulți, părere pe care o împărtășesc și eu, noi nu avem încă sculptori statuari, care, prin concepție și,

mai ales, prin execuție, să poată dura monumente demne de faptele și memoria celor pe care voim să-i imortalizăm astfel și să rămână, în același timp, pentru posteritate ca remarcabile opere de artă. Afirmarea aceasta a mea ați putut-o verifica, desigur, și dv. de pe monumentele ce s-au ridicat de sculptorii noștri indigeni după război. Căci, dacă unele – cele simbolice – pot rezista unor critici mai serioase și unor exigențe artistice mai pretențioase, statuile propriu-zise sunt sub toată critica, adesea adevărate caricaturi ofensatoare pentru memoria celor pe care voiesc să-i reprezinte și pentru demnitatea noastră națională. Ori n-ați avut acest sentiment văzând statuia regelui Ferdinand de la Orăștie, statuia «equestră» a lui Avram Iancu de la Târgu Mureș, statuile reginei Maria de la Oradea și de la Sovata, chiar statuile lui Ion G. Duca de la Râmnic și Spiru Haret de la București, cum și atâtea din busturile ce s-au ridicat în cei 10-15 ani din urmă? Dar, ceea ce hotărât v-ar fi arătat și Dv. că nu avem încă sculptori statuari, ar fi fost expoziția – dacă ați fi putut-o

vizita – a machetelor prezentate pentru concursul statuiilor celor doi regi – Carol I și Ferdinand I. Așa stând lucrurile, evident că veți înțelege și dv. de ce, pentru un monument demn de memoria și faptele lui Ion I.C. Brătianu, am socotit că e mai bine să ne adresăm unui sculptor de reputație mondială cum este domnul Ivan Mestrovic.

Palatul Ion I.C. Brătianu

Relațiile româno-cehe de-a lungul timpului au constituit tema unei reuniuni științifice desfășurate în luna mai 2014 la București, în organizarea Facultății de Litere a Universității București, Institutului Diplomatic Român și Ambasadei Republicii Cehe în capitala României și cu participarea unor filologi, istorici și diplomați din ambele țări. Evenimentul a fost prilejuit de marcarea a 95 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice româno-cehe, a 80 de ani de studiere a limbii cehe la Universitatea din București și a 20 de ani de la semnarea Tratatului privind relațiile de prietenie și colaborare dintre România și Republica Cehă.

La Secțiunea Relații politico-diplomatice un tânăr doctorand al Universității Caroline din Praga, preocupat filologic de spațiul românesc, a prezentat o comunicare ce ne-a trezit interesul. L-am rugat să ne trimită textul ce urmează, pe care îl publicăm în două numere consecutive ale revistei.

Urmași din perioada interbelică ai cehilor sosiți în Banatul austriac în urmă cu un secol și placa indicatoare bilingvă de la intrarea în satul Ravensca, azi

Exclusivitate

1945-1949. REPATRIEREA CEHILOR ȘI SLOVACILOR DIN ROMÂNIA

FILIP ȘISLER
(Praga)

În primii ani după Al Doilea Război Mondial a avut loc o mare operațiune: cehi și slovaci ce trăiau în străinătate au fost mutați în Cehoslovacia. Statul cehoslovac a fost foarte interesat de sosirea compatrioților, în principal din două motive: în primul rând, era necesară repopularea frontierei cehe și slovace, după alungarea germanilor și a maghiarilor, și, în al doilea, guvernul se străduia să găsească noi brațe de muncă, în special în agricultură și silvicultură, iar într-o mică măsură și în industria grea, aflată în dezvoltare. Emigrarea a avut loc în special din estul și sud-estul Europei, intrate în 1945 sub dominație comunistă, ceea ce însemna, printre altele, lichidarea proprietății private. În ciuda influenței tot mai accentuate a partidului comunist, între 1945-1948, Cehoslovacia părea încă o insulă de democrație, într-o mare totalitară de state ocupate de armata sovietică. Prin nivelul său economic și relativa prosperitate, țara se diferenția de restul statelor înapoiate din punct de vedere agrar din Europa Centrală și din Balcani, între care și România.

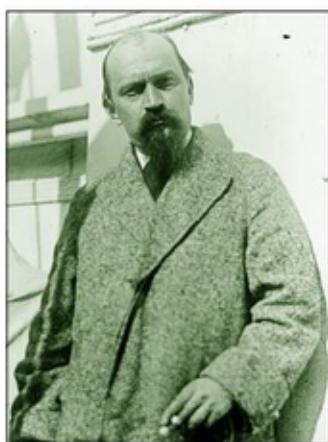
S-a făcut o înțelegere cu Primăria Bucureștiului pentru „întreținerea grădinii, construirea unui eventual grilaj, care să permită închiderea pieței în timpul nopții și construirea unui grilaj care să împiedice numai trecerea, nu și vederea înspre grădina Bibliotecii, care din punct de vedere estetic formează un tot cu locul pe care se află actualmente monumentul”.

Eliza Brătianu s-a îmbolnăvit grav. Ea a rugat comitetul să nu țină cont de acest fapt și să inaugureze statuia. Liberalii doreau să organizeze o manifestare de uniune națională, dar luptele electorale din noiembrie 1937 nu erau favorabile.

Inaugurarea a fost amânată pentru anul 1938. Până la urmă s-a stabilit data de 27 noiembrie 1938. Evenimentul a fost pregătit cu minuțiozitate de comitet. Au fost invitați liberalii din întreaga țară, au fost închiriate vagoane de tren speciale pentru participanți, prefectii tuturor orașelor au fost invitați și rugați „să ia măsurile necesare ca la festivitate să fie reprezentată, simbolic, țara întreagă, adică toate comunele (urbane și rurale) din România întregită prin câte un reprezentant al lor”.

Festivitatea trebuia să se desfășoare între orele 10 și 14, iar fiecare delegație aducea coroane sau jerbe de flori naturale și le depunea pe monument.

„Serviciul religios va fi oficiat de Î.P.S. dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, asistat de Î.P.S. Visarion Puiu, Mitropolitul Bucovinei, și de P.S. Efreim Enăceanu, locțiitorul Mitropoliei Basarabiei, cu

Sculptorul Ivan Mestrovic

clerici din tustrele provincii desrobite și unite cu patria mună la 1918. Vor rosti cuvântări: Î.P.S. Mitropolit dr. Nicolae Bălan, în numele Bisericii; Î.P.S. Patriarh dr. Miron Cristea, președintele Consiliului de Miniștri, în numele guvernului; dl. general Arthur Văitoianu, în numele foștilor luptători în războiul de întregire națională; dl. dr. C. Angelescu, în numele prietenilor, colaboratorilor și aderenților politici ai lui Ion I.C. Brătianu; dl. Al. Lapedatu, președintele Comitetului pentru ridicarea monumentului; dl. general Victor Dombrowski,

Ionel Brătianu la Florica

primarul general al Capitalei”.

Au fost invitați toți cei care „în decurs de aproape 30 de ani, au fost colaboratori ai lui Ion I.C. Brătianu – prieteni și aderenți ai săi”. Invitații au fost îndrumați spre locurile lor de poliție. Potrivit regulamentului căilor ferate, invitații din provincie au obținut o reducere de 45% dus și întors, pentru grupuri de cel puțin șapte-zece persoane, și de 60% pentru grupuri mai mari de 50 de persoane.

Duminică, 27 noiembrie 1938, la ora 11.15, a avut loc dezvelirea monumentului lui Ion I.C. Brătianu, în prezența membrilor familiei, a membrilor guvernului și a unei numeroase asistențe. A fost inaugurată și o nouă Piață „Ion I.C. Brătianu”, având legătură cu grădina Bibliotecii „Ion I.C. Brătianu”.

După instaurarea regimului comunist au fost dislocate statuile lui Carol I, Lascăr Catargiu, Eugeniu Carada, I.C. Brătianu, Pache Protopopescu, Take Ionescu sau Monumentul Corpului Didactic din București. Multe dintre cele turnate în bronz au fost topite și transformate în statui ale noilor „eroi” precum: Lenin, Stalin sau Petru Groza.

Șansa statuii lui Ionel Brătianu a fost că era cioplită în granit. A fost depozitată inițial la Mogoșoaia, ulterior fiind mutată la conacul Goleștilor din județul Argeș. La inițiativa Ioanei Brătianu, fiica lui Gheorghe Brătianu, fiul din prima căsătorie al lui Ion I.C. Brătianu, a fost readusă și reamplasată în 1991 pe locul inițial, din Bulevardul Dacia. ■

ar provoca pierderi părții cehe și, dimpotrivă, șanse de îmbogățire rapidă părții române.

De-a dreptul o bogăție națională

În urma cercetării întreprinse de Bujna s-a dovedit că până la 80% dintre compatrioți doreau să se strămute în Cehoslovacia. Pentru realizarea acțiunii Legația Cehoslovaciei din București avea nevoie de personal în plus, și anume de un funcționar public cu experiență consulară și de un atașat comercial. Operația de repatriere era îngreunată și de dificultățile de transport, deoarece armata sovietică din România confiscase toate vagoanele.

S-a decis transportul compatrioților noștri în etape, în serii de câte 600 de persoane. Majoritatea cehilor și slovacilor era formată din mici agricultori și țărani; cei mai mulți țărani bogați trăiau în Banat. Slovacia a fost interesată numai de persoane mai bogate, nu a fost prea dispusă să stabilească pe teritoriul ei agricultori săraci. Spre deosebire de Slovacia, Cehia și Moravia și-au exprimat de la început dorința de a-i primi pe toți, fără să țină cont de situația lor materială. Cel mai mare interes l-au avut însă pentru pădurari, pentru munca din codrii de la graniță.

Dacă luăm în considerare suprafața de teren liber pe care Cehoslovacia era dispusă să o ofere nou-veniților, ținuturile cehe erau avantajate.

La începutul lui octombrie 1945 tema repatrierii a devenit subiect de negociere între Jaroslav Kraus și ministrul de Externe român Gheorghe Tătărescu. La 7 decembrie Kraus a prezentat părții române un memorandum cu cererea de a permite repatrierea conaționalilor. Dintr-o discuție a acestuia cu ministrul de Finanțe român, Alexandru Alexandrini, din 16 iunie 1946, reiese că guvernul român era dispus să ajute la transportul cehilor și slovacilor români în Cehoslovacia, dar – adăuga ministrul – emigrarea conaționalilor noștri nu era pe placul guvernului, deoarece „pentru România ei reprezentau o bogăție, grație hărniciei lor; apoi, ei nu au făcut niciodată greutăți guvernelor române”.

În aprilie 1946 Tătărescu a primit protocolul de transfer în Cehoslovacia al perso-

nelor de etnie cehă și slovacă din România și a răspuns imediat că guvernul român are în acea privință o atitudine favorabilă. Contrapropunerea română lăsa deocamdată deschisă tema averii, aspect motivat prin situația economică nefastă a țării. După completarea contrapropunerii cu schimbările cehoslovace propuse, Protocolul de transfer al persoanelor de etnie cehă și slovacă din România în Cehoslovacia a fost semnat la București, la 10 iulie 1946, de Jaroslav Kraus și Gheorghe Tătărescu, în prezența unor reprezentanți din ministere. Privitor la prevederile de patrimoniu, protocolul conținea numai dispoziții legate de bunurile personale. Amendamentele legate de exportul altor bunuri mobiliare, în special active și pasive de inventar, comerciale și echipament de afaceri, decontările privind bunurile imobiliare lăsate de conaționali și, în cele din urmă, transferurile de bani au rămas pentru a face obiectul unei convenții speciale de patrimoniu.

Protocol cu prelungiri

Pe baza protocolului din august 1946, la Oradea și-a început activitatea Comisia cehoslovacă de strămutare, condusă de dr. Ivan Bujna. Sarcina lui era să stabilească contacte cu organele române și

Tinere în costum tradițional, pe scena unui festival de folclor, în comuna bănățeană Sfânta Elena

Cauza principală a dorinței compatrioților cehi și slovaci de a reveni în patria mamă a fost înainte de toate de ordin economic. În cazul României, încă din anii '20 conașionalii noștri de la sate s-au confruntat cu o sporire masivă a populației și deci cu insuficiența pământului. Creșterea numărului de locuitori pe o suprafață restrânsă a avut drept consecințe extinderea unor boli, a unor malformații genetice. Un rol important l-au jucat și un puternic sentiment de mândrie pentru apartenența la etnia cehă sau slovacă, dar, fără îndoială, și un grad ridicat de idealizare a situației din Cehoslovacia. Spre deosebire de perioada interbelică, părea să fie momentul perfect pentru strămutarea compatrioților, deoarece înlăturarea populației germane și maghiare de la granița cehă trebuia să creeze condiții favorabile pentru o existență decentă în agricultură, afaceri, industrie, servicii publice și de stat. Dar, după cum s-a dovedit mai târziu, mai ales în cazul Slovaciei, nu a fost chiar așa.

care trăiau de mulți ani în această țară. Strămoșii lor veniseră în Banatul austriac în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Numai cehii care au lucrat mult timp în România ca specialiști în industrie sau comercianți și-au păstrat cetățenia cehoslovacă (2.933 persoane). Practic toți cehii se găseau în Banat, mai concret în satele Sfânta Elena, Gârnice, Ravensca, Bigăr, Eibental și Șumița, în județul Caraș-Severin, aproape de Dunăre și de granița cu Iugoslavia. Numai câteva zeci de cehi trăiau în orașe mari.

În ceea ce-i privește pe etnicii slovaci, situația era mai complicată. Cea mai mare parte, aproximativ 25.000 oameni, trăiau pe teritoriul Transilvaniei, cu precădere la granița cu Ungaria, zona Munților Metaliferi, între orașele Arad și Oradea. Centrul politic și cultural pentru slovacii români era orașul Nădlac (în maghiară Nagylak), la granița cu Ungaria. Aproximativ 13.000 dintre ei locuiau în orașe mai mari din Banat, dar mai la nord față de cehi. Restul de 3.000 de slovaci au fost concentrați în

sudul Bucovinei, în jurul orașului Poiana Micului.

În rândul compatrioților printre cei mai mari propagatori ai ideii repatrierii s-a numărat avocatul slovac din Nădlac și președintele Uniunii cehoslovacilor din România, dr. Ivan Bujna, care a început pregătirea acțiunii de strămutare încă din iulie 1945. A apelat la guvernul cehoslovac ca să demareze cât mai repede negocierile cu România legate de acordul transferului de populație. A organizat sosirea învățătorilor din Cehoslovacia, trimiși în satele compatrioților pentru a afla atitudinea locuitorilor față de ce se pregătea. După ce au primit în cea mai mare parte răspunsuri pozitive, Bujna a inițiat înființarea unui Departament de repatriere, cu sedii la Oradea și Timișoara. Pentru că sucursala din Oradea îi avea în grijă în special pe locuitorii slovaci, la conducere a fost numit slovacul Ludevít Gajdoš (în regiunea lui nu se aflau deloc cehi). În rândul secției timișorene, reprezentantul ceh avea în grijă localitățile cehe, iar cel slovac localitățile slovace.

Spontan, dar... organizat

La sfârșitul lunii august 1944, pe teritoriul României se găseau aproximativ 52.000 de compatrioți (40.000 slovaci și 12.000 cehi). Marea lor majoritate avea cetățenie română, deoarece erau oameni

Populația germană din Cehia se pregătește de plecare, lăsând loc celor ce se vor repatria

Înțelegerea de a se transfera populația cehă și slovacă a fost cumva o acțiune spontană între ambele state. Trimisul Cehoslovaciei la București, Jaroslav Kraus, a atras atenția că dacă transferul nu va fi din start bine organizat, se va ajunge la vânzarea pripită a averii celor care se mută. Ceea ce

Agatha Christie (centru), în 1904, la o lecție de dans

DE LA UR, NUMAI DRAGOSTE...

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Cu Expresul, spre Bagdad ● Fascinația Urului, a deșertului și a descoperirii trecutului ● „Sunt și oameni care nu mi-au citit cărțile!” ● Cum un câine poate să grăbească o căsătorie ● 15 ani care despart, dar și apropie! ● Agatha Christie felceră și fotografă de șantier ● Un ac de cusut și creme de față – ingrediente perfecte pentru a curăța artefactele de la Nimrud

Anii 1928-1929 aveau să reprezinte pentru recent divorțata Agatha Christie adevărate momente de cotitură. La aproape 40 de ani, după ce a renunțat la o căsnicie cu mai multe coborâșuri decât suișuri, cu Archibald Christie (Magazin istoric, nr. 5/2008), ajunsese să se întrețină singură, prin scris. „Gusturile mele nu sunt unele prea complicate: mă bucur mereu să degust mâncărurile preferate, în special mere, urăsc orice fel de alcool. Ador florile, sunt nebună după mare și iubesc teatrul... Mi-am petrecut mult timp din viață călătorind, în special în Orientul Apropiat, deșertul m-a fascinat”, scria autoarea, care își dorea o vacanță.

In aceste condiții, alegerea destinației de vacanță în 1929 nu putea să fie prea complicată. A achi-

ziționat de la unul dintre cei mai cunoscuți și de succes agenți de călătorie, Thomas Cook, un bilet pentru Orient

Express. Tipul acesta de voiaj devenise noua experiență la modă. La cinci zile după ce a părăsit Londra, scriitoarea

Ivan Bujna, fiul preotului evanghelic din Nădlac, a studiat Dreptul, devenind avocat. La Conferința de Pace de la Paris din 1919, în fața comisiei internaționale, s-a pronunțat, în ceea ce privește delimitarea graniței, pentru alipirea Nădlacului la România. A vrut astfel să stopeze maghiarizarea deja puternică din această regiune. Cererea lui a fost îndeplinită. După Al Doilea Război Mondial a intrat în serviciul Ministerului de Externe din Praga.

sovietice, apoi să asigure încăperi și apartamente oficiale, să contacteze asociațiile naționale din România și organizațiile de propagare a acțiunilor favorabile strămutării compatrioților în Cehoslovacia.

Pregătirile și realizarea emigrării reveneau angajaților ministerelor corespunzătoare (în special departamentelor de Interne, Agricultură, Sănătate și Transporturi). Orice cheltuieli legate de relocare erau plătite de Ministerul de Asistență Socială. Comisia de strămutare cehoslovacă, înființată legal pe baza acordului bilateral menționat, juca rolul de reprezentant al cehilor și slovacilor interesați de emigrarea în Cehoslovacia și trebuia să fie organul suprem desemnat cu realizarea transferului.

Termenul realizării repatrierii cehilor și slovacilor a fost stabilit pentru un an. De asemenea, guvernul din Praga a fost de acord ca cetățenii cehoslovaci de etnie română să se poată muta liber în România. Protocolul a fost ratificat de parlamentul cehoslovac la 20 noiembrie 1946, iar la București cu o lună înainte. Valabilitatea protocolului a fost prelungită în iulie 1947, cu încă un an,

având în vedere că strămutarea era încă departe de final.

A fost necesară coordonarea procedurilor și în privința bunurilor imobile. În acest sens, vicepreședintele coloniei cehoslovace din București, Josef Matoušek, a propus ca repatriaților care doresc să își vândă proprietățile către statul român să li se permită depunerea banilor obținuți în numerar la Comisia de strămutare cehoslovacă din România, într-un cont special, deschis la sucursala română a băncii Pragobanka. Partea română a fost de acord. Comisia a folosit acești bani pentru a acoperi cheltuielile cu repatrierea efectuate pe teritoriul României. Contravaloarea acestor bani românești le era plătită strămutaților după stabilirea lor în Cehoslovacia, în coroane, prin intermediul trezoreriei. O altă posibilitate pentru repatriați era să lase locuințele lor părăsite și curățate, putând primi în schimb de la statul român o compensație sub formă de plată în natură, în special animale de casă și produse leguminoase.

La jumătatea lui decembrie 1946 Legația Cehoslovaciei la București a solicitat guvernului României mutarea imediată a 150 familii

sărace din sudul Bucovinei, din satele Poiana Micului, Solonețu Nou, Gura Humorului, Pleșa și Cornul Luncii. Partea română a dat curs cererii. Compatrioții au putut să își ia cu ei numai lucruri personale, dotările din casă și lucrurile necesare în agricultură și meserii.

În România a trebuit să lase bunurile mobile și imobile, pentru gestionarea cărora au fost alese câteva familii slovace, ce urma să fie repatriate mai târziu. Inventarul întregii averi a slovacilor bucovineni a fost întocmit de reprezentanți ai ministerelor de Interne și de Asistență Socială cehoslovace. Trenurile destinate transportului slovacilor din Bucovina în Cehoslovacia au plecat din România la 11 februarie 1947. S-a stabilit ca împreună cu slovacii bucovineni să meargă pentru doi ani în Cehoslovacia și câteva sute de cetățeni români care au obținut diverse poziții în uzinele cehoslovace. Trebuia să ia parte și la diverse școlări-zări, pentru a putea aplica cunoștințele lor la întoarcerea în patrie.

(Va urma)

**Traducere din limba cehă de
Helga-Maria PEŠKOVÁ**

dreaptă a soțului. Cine ar fi fost însă fericit să părăsească săpăturile, pentru a-i fi ghid unei ciudate creaturi, mult mai în vârstă?! Destinul și-a jucat, încă o dată, ironic, cărțile. Cei doi s-au descoperit atât de complementari, încât nici diferența de 15 ani – în defavoarea Agathe –, nici mediile sociale, nici educația, nici profesiunile atât de diferite nu au mai contat. Probabil că spiritul viu, inteligența, umorul, vivacitatea scriitoarei l-au sedus definitiv pe seriosul Mallowan, care, de altfel, nu îi citise nici măcar o carte până atunci. Lucru ce i s-a părut extrem de amuzant Agathe Christie, deja obișnuită să i se recunoască peste tot celebritatea.

În *Memorii*, Max Mallowan își amintește prima întâlnire, „Când Agatha a sosit, în martie acel an, Katherine Wooley, în felul ei atât de special, mi-a ordonat să o iau într-o călătorie în jurul Bagdadului și să îi arăt ceva din deșert [...]”

Era o zi toridă de-a dreptul, astfel că am decis să facem o baie într-un lac sărat din apropiere, dar în timp ce ne scăldam, mașina s-a blocat definitiv în nisip. Se părea că nu mai aveam nicio șansă să ieșim fără ajutor. Din fericire, îl luasem cu noi pe un beduin care servea și pe lângă poliția din Nejeif [...] După ce s-a rugat lui Allah, a făcut toate aranjamentele pentru a continua călătoria pe jos [...] Îmi amintesc că am rămas total surprins de faptul că Agatha nu mi-a reproșat incompetența

O tânără care avea gusturi simple

de a fi lăsat mașina să se împotmolească în nisip (lucru care s-ar fi întâmplat cu siguranță dacă aș fi fost împreună cu doamna Wooley!), iar faptul acesta m-a făcut să cred că am în față o femeie remarcabilă“.

Cuplul ce părea încă din primele momente, chiar dacă aparte, unul de nezdrun-cinat, s-a forjat odată cu un eveniment extrem de dureros. Pe drum spre casă, în Istanbul, Agatha a aflat că Rosalind, unica ei fiică (născută la 5 august 1919) se îmbolnăvise grav de pneumonie, o maladie

ce făcea ravagii în acea perioadă. Max nu a ezitat niciun moment și a decis s-o însoțească în Anglia. Întâlnirea cu Rosalind a fost una de bun augur pentru arheolog. Mulți dintre cunoscuții Agathe Christie au sugerat că tocmai fiica – doar cu, din nou, 15 ani mai tânără decât Mallowan! – și-ar fi bătut mama la cap să se recăsătorească. Argumentul decisiv ar fi fost că Peter – câinele favorit al Rosalindei – s-ar fi îndrăgostit de Max! Apoi, în toți anii care au urmat, Rosalind i s-a adresat numai cu apelativul *tată*. Deseori cei doi împărțeau terenul de tenis sau mergeau să înoate pe coasta de lângă Devon.

Și astfel, de la pasiune la mariaj nu a mai fost decât un pas micuț. Anul 1930 i-a adus bucurie după bucurie. Mai întâi, un nou personaj avea să se nască – simpatica bătrânică Miss Marple. Apoi, la 11 septembrie, cei doi îndrăgostiți și-au oficializat legătura, în cadrul unei ceremonii destul de retrase, care a avut loc în Scoția, într-un peisaj de vis, pe Insula Skye.

Primele săptămâni după nuntă și le-au petrecut într-un tur al Europei făcut în tihnă. După vizitarea Atenei, a urmat

o despărțire ce nu mai putea fi amânată. Max a luat drumul Urului, iar Agatha s-a reîntors în Anglia. După căsătorie, în dese rânduri, Leonard Wooley a declarat că noul cuplu nu mai avea ce să caute pe șantierul său. Pentru a rezolva rapid situația neplăcută, Mallowan

Cu Max, imediat după război

și-a și făcut prieteni – un ofițer de marină și soția sa, un cuplu simpatic, îndrăgostit de Bagdad. Poveștile celor doi i-au stârnit imaginația. Inițial își cumpărase bilet cu destinația Indiile de Vest, dar a renunțat rapid. Excursia în Mesopotamia devenise mult mai exotica, mai ales că plăcerile necunoscutului o atrăseseră mereu.

Din Bagdad, unde a stat doar câteva zile (probabil că orașul, devenit extrem de popular mai ales printre cuplurile europene înstărite, nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor!), s-a îndreptat spre Ur, situl ce ținea, încă imediat după inaugurare (1922), titlurile primelor pagini ale publicațiilor de limbă engleză. Săpăturile conduse de britanicul Leonard Wooley (1880-1960) concureau cu succes chiar și cu descoperirile mormântului lui Tutankhamon din Egipt.

„Importanța cercetărilor noastre arheologice – sublinia Wooley într-una dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale, *Digging Up the Past* (Scoțând trecutul la lumină, prima ediție 1930) – constă în faptul că aruncă noi fascicule de lumină asupra unor episoade din trecutul omenirii, aducând în prim-plan o civilizație antică, pe care o descoperim atât de asemănătoare lumii de astăzi”.

Katherine Wooley (născută Menke, 1888-1945) se declarase în dese rânduri un fan al creatoarei lui Hercule Poirot. Vizita Agathe Christie s-a transformat, astfel, într-un adevărat eveniment mon-

La Paris, în 1906

den. Soția celui considerat că ar fi pus bazele arheologiei moderne a primit-o cu mare căldură pe scriitoare. Dar nu a fost singura! La îndemnul ei, aproape toți tinerii care se aflau sub comanda lui Wooley au citit cu încântare investigațiile belgianului Poirot din *Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd*. Însuși destul de puțin comunicativul Wooley și-a făcut timp pentru a-i prezenta doamnei Christie vastul sit, încercând să îi ofere o imagine vie, plină de istorii și tâlc. Impresia produsă a fost una foarte puternică, după cum avea să noteze Agatha în *Autobiografie*: „Ispitele trecutului m-au subjugat. Cât e de romantic să

poți vedea cum sunt scoase la lumină, cu mare migală, din nisip, vestigiile civilizațiilor de ieri; să surprinzi scrierile luxului de altădată. M-am îndrăgostit, la propriu, de Ur, de frumusețea ziguratelor sale în clarobscurul de seară, când tonuri calde se întrepătrund – portocaliu, roz, bleu sau mov –, se transformă, dând naștere unor iluzii fascinante în marea uriașă de nisip”.

Se înfiripase o nouă pasiune în sufletul Agathe. Și nu va rămâne singura! Locuri atât de interesante, oameni și experiențe spectaculoase – cadru perfect pentru viitoarele romane. Invitația de a reveni, făcută de cuplul Wooley, pentru primăvara următoare, a fost primită cu entuziasm.

Din nou în Ur, inima de acum celebrei scriitoare avea să bată cu mult mai tare. După eșecul primului mariaj și aproape lipsa de comunicare cu Archibald, Agatha și-a descoperit spiritul pereche. Max Mallowan (1904-1978), un tânăr arheolog din echipa lui Leonard Wooley, „un brunet subțirel, extrem de liniștit și tăcut”. Era prima impresie a scriitoarei care nimerise, în martie 1930, în plină furtună

de nisip. Toată lumea era ocupată până peste cap, aproape copleșită de sarcinile unui final de campanie. Katherine Wooley s-a gândit totuși că nu își putea abandona oaspetele atât de drag și i-a încredințat misiunea de a o însoți prin zonă celui considerat mâna

Max Mallowan, Agatha și Leonard Wooley

pozele, curățând sau etichetând artefactele. „Îmi făcusem propriile mele ustensile: un băț subțire, de portocal, un ac foarte fin, din trusa mea de cusut și... tot soiul de creme de față, toate atât de utile în îndepărtarea mizeriei din cele mai complicate intarsii“.

Era mereu plină de vervă, deschisă în fața personalului autohton, dezvăluindu-și ascunse talente medicale. Mulți dintre muncitori îi cereau ajutorul pentru a le rezolva problemele gastro-intestinale sau durerile de dinți sau de cap. Dar cel mai adesea le trata pe femeile musulmane, cărora nu le era permis să se adreseze unui medic bărbat. Îi stătea alături, cu un calm imperturbabil, indiferent de circumstanțe, Max Mallowan, al cărui talent ieșea la suprafață odată cu destul de dese diferențe între diversele etnii prezente pe șantier. „Regina Crimei“, cea care se obișnuise cu un stil de viață total diferit, de adevărat *high class*, a arătat mereu răbdare, încercând să depășească, prin umor, toate vicisitudinile vieții în deșert. Iar când era pe punctul de a ceda, tandrețea soțului, dar și dorința de a-i face toate poftele o remontau. O făceau să uite de plăcerile de altădată. Împătimită de cricket sau de colecționarea obiectelor speciale (hobby pe care l-a moștenit, se pare, de la tată, agentul de bursă americanul Frederick Alvah Miller), de grădinărit sau de cumpărături, în îndepărtatele șantiere din Orientul Mijlociu renunța la tot.

O provocare pe care a reușit să o învingă, cu aceeași glumă

Niciodată să nu te întorci într-un loc în care ai petrecut clipe pline de fericire. Atâta timp cât nu o faci, amintirile rămân vii, proaspete, neatinse. Dacă te întorci, distrugi toată magia.

Agatha Christie

în colțul gurii, a reprezentat-o alegerea garderobei. După cum sublinia în volumul autobiografic, unul dintre cele mai importante momente într-o expediție este vestimentația. Însă doamna Christie era o femeie de o statură destul de impozantă, bine crescută – cum se spune –, astfel că găsirea hainelor potrivite devenea o adevărată aventură. Își amintește, la un moment dat, cum, destul de plictisit de cerințele scriitoarei britanice, un negustor local a răbufnit: „Doamna este în afara normelor, a mărimilor obișnuite!“.

Anii celei de-a doua conflagrații mondiale au fost extrem de grei și pentru cuplul Christie-Mallowan. „Nu mi-au părut, cu adevărat, ani.

Au făcut parte dintr-un coșmar, în timpul căruia realitatea a fost cu totul și cu totul abolită“. Departe de toți cei dragi – soțul luptând voluntar în Royal Air Force, în Egipt, Rosalind căsătorită, cu propria familie –, iat-o complet singură, într-o Londră devastată de bombe. Pentru a-și depăși temerile, s-a dedicat în totalitate scrisului, scoțând aproape pe bandă roman după roman.

Idată războiului încheiat, în 1949, Max s-a reîntors în Orientul Mijlociu, având-o, din nou, pe Agatha alături. A continuat săpăturile din Irak și Iran, până când starea precară de sănătate a soției l-a rechemat în Anglia. Pe pământ britanic, profesorul Mallowan și-a petrecut anii predând la Universitatea din Londra sau studenților de la Oxford.

Acasă, în tihna căminului, Agatha și-a continuat viața, în privat, înconjurându-se de plăcerea lecturii, a cărților, a unei muzici bune sau a unei grădini atent aranjate. La 12 ianuarie 1976, cu 40 de ani în urmă, chiar după prânz, s-a stins din viață, din cauze naturale.

Pentru Max Mallowan dispariția celei care i-a fost mai bine de patru decenii suflet-pereche i-a adus un sentiment de cumplită singurătate. Un an mai târziu, tot într-un septembrie, în 1977, s-a recăsătorit cu Barbara Parker, o veche prietenă și colegă, epigrafist, cu care a lucrat la situl de la Nimrud. La 1 august 1978 a părăsit și el lumea celor vii. ■

Cu un an înaintea morții

și-a dat demisia, acceptând propunerea venită din partea unui alt renumit asirolog britanic, Reginald Campbell Thompson (1876-1941), pentru a i se alătura la săpăturile de la Ninive.

Dorința de a vedea și a cunoaște cât mai multe i-a împins pe proaspăt căsătorii, la finele sezonului 1931, să plece într-o călătorie prin Persia. Era ca o a doua lună de miere. Traseul urmat a fost unul extrem de interesant. Mai întâi, folosind serviciile unui mic avion de pasa-

geri, sub înmatriculare germană, au plecat din Bagdad spre Hamadan, apoi spre Teheran și Shiraz. Agatha a rămas impresionată mai ales de ultima oprire. „Mi-amintesc ce minunat mi s-a părut Shirazul, ca un smarald întunecat într-o pustietate imensă de nuanțe de gri și marouri“. Cel mai mult au atras-o grădinile care înfloreau în deșert. De acolo, la bordul unei mașini, s-au îndreptat spre Isfahan, pe care amândoi l-au considerat cu adevărat un oraș de poveste, care te uimește prin culorile sale vii, păsările și aromele

exotice. Peste tot, fotograf pasionat, Agatha a surprins cele mai frumoase momente prin lentila aparatului său Leica.

În anul următor, 1932, Max Mallowan a fost numit director al mai multor expediții științifice în Irak, finanțate de British Museum și, respectiv, Școala britanică de arheologie. Agatha Christie și-a însoțit aproape peste tot soțul. Aventurile de acolo le-a povestit cu șarm în autobiografie. Descoperim ceva din spiritul calculat al Agathe: ajuta cu meticulozitate la săpături, fotografiind și dezvoltând

În scrierile Vechiului Testament, numele Ur (astăzi, Tell al-Muqayyar) a fost unul familiar, mai ales ca loc de baștină pentru Abraham. Primele cercetări în zonă au fost întreprinse, încă din 1850, de părintele asirologiei, politicianul și ofițerul de carieră Sir Henry Rawlinson (1810-1895). Dar cel care a pus bazele unei investigații cu adevărat științifice în zonă a fost, începând cu octombrie 1922, Leonard Wooley, conducător al unei expediții numeroase, finanțate laolaltă de British Museum și University Museum of Pennsylvania. Inițial, echipa lui Wooley s-a concentrat pe scoaterea la lumină a unui templu/zigurat, înalt de 12 m și ridicat din cărămizi. Însă cea mai mare descoperire se poate considera cea din 1925 a Cimitirului Regal – datând din circa 2.500 î.H. –, prilej cu care au ieșit la iveală spectaculoase artefacte sumeriene: *The Royal Standard of Ur* (Stindardul din Ur) – un panou descoperit într-unul dintre mormintele regale, decorat cu un mozaic realizat din sifed și calcar roșu, pe un fond de lapis-lazuli; și *Țapul cu arborele vieții* – o statueta de aproximativ 60 cm. înălțime de o eleganță aparte.

Capul, picioarele și arbustul sunt din aur, părul – din frunzulițe de argint stilizate, coarnele și coama din lazurit albastru, ca și ochii, postamentul – din argint, cu încrustații de lazurit și sifed.

Contemporanii au văzut și un chip mai puțin cunoscut al Agathe Christie: debordând de imaginație și voioșie, niciodată simțindu-se singură, modestă, cu talente de foarte bun ascultător, a fost, totodată, de-a dreptul paranoică în timiditatea față de străini. Secretoasă, extrem de profesionistă, când era vorba de afaceri, a dovedit o lipsă totală de ceea ce s-a numit mai târziu sens al relațiilor publice. Rezervată, aproape orice încercare de a fi interviuată se termina cu un eșec, mai ales dacă în discuție interveneau și aspecte ale vieții personale. În periplul pe care l-a făcut în 1924 – când a vizitat Hawaii, Canada, Statele Unite ale Americii, Noua Zeelandă, Australia și Africa de Sud – și-a descoperit o nouă pasiune: surfingul. „Chiar dacă la început poate fi și dureros, când ici o gură bună de nisip și apă, [...] apoi descoperi că ești de-a dreptul în rai. Nimic nu se compară cu senzația trăită când străbați apa cu viteze de nebănuț“.

nea acesteia, prin absorbție, cu Darmstädter Bank, în conducerea nou constituitei Danatbank (Darmstädter und Nationalbank), până în anul 1922. S-a implicat și în viața politică, participând la constituirea Partidului Democrat German, de orientare moderat conservatoare, pe care avea să-l părăsească însă în 1926.

După retragerea de la Danatbank, Schacht și-a manifestat intenția de a prelua conducerea Băncii Reichului, dar a fost refuzat, pe motivul episodului din Belgia. Evenimentele din cursul anului 1923 au acționat însă în favoarea sa: declanșarea crizei renane și cortegiul ei de consecințe pe plan economic și social-politic (reducerea drastică a volumului producției, inflația record, tentativele repetate de lovitură de stat) au determinat autoritățile să îl numească în funcția de comisar pentru reformă monetară. Despre stilul său de lucru s-a păstrat o relatare târzie, cu accente anecdotice, aparținând fostei secretare. Stătea întreaga zi în cămăruța în care își instalase biroul, aproape nemișcat

pe scaun, fumând. Nu făcea aproape nimic nu primea pe nimeni, nu scria scrisori, chiar și de mâncat o făcea puțin și rar. De dimineața și până seara târziu dădea telefoane, notându-și rezultatele. Nu părăsea biroul decât către miezul nopții, când se îndrepta spre casă, nu cu o limuzină cu șofer, ci cu ultimul *S-Bahn* (tren navetă suburban), la clasa a treia!

Mulțumit de modul în care și-a îndeplinit atribuțiile, în decembrie 1923, ministrul de Finanțe social-democrat Rudolf Hilferding a trecut peste toate rezervele, personale și politice, și l-a numit președinte al Băncii Reichului.

În noua calitate, principala sarcină a fost stabilizarea monetară. După o scurtă experiență cu *Rentenmark*, în 1925 a fost introdus în circulație *Reichsmark* (RM), unitate bazată pe etalonul aur. Sub auspiciile Planului Dawes (semnat în 1924), statul german a contractat un împrumut extern substanțial, care a permis echilibrarea bugetului și continuarea plăților în contul datoriei externe.

În anii următori, Schacht s-a pronunțat tot mai insistent pentru revizuirea prevederilor economice și politice ale Tratatului de la Versailles. Autoritar, el adopta atitudini și inițiative fără să se consulte cu – și, uneori

chiar fără să informeze! – Guvernul și Reichstagul. De pildă, la negocierile pentru Planul Young (1929), pe lângă Schacht, din delegația germană a făcut parte doar industriașul Albert Vögeler (1877-1945), ca expert din partea cercurilor de afaceri. Schacht a obținut o diminuare a cuantumului reparațiilor germane și o eșalonare a lor pe 59 de ani (până în

În 1927, la New York (primul din stânga; primul din dreapta este francezul Charles Rist, cel care a fost unul dintre consilierii francezi de la Banca Națională a României în anii Marii Crize)

1988), măsuri ce aveau să ducă la îndepărtarea ministrului de Finanțe Hilferding și a secretarului de Stat Johannes Popitz. Izolat politic, Schacht a fost înlocuit de politicianul Hans Luther (1879-1962).

În conflict deschis cu cercurile care îl înlăturaseră, Schacht s-a apropiat tot mai mult de forțele naționaliste și de partidul nazist, impresionat de succesul electoral din septembrie 1930, fără însă a adera. Pentru prima dată i-a întâlnit pe Göring în decembrie 1930 și, chiar în casa acestuia, pe Hitler, în ianuarie 1931. Potrivit mărturiei sale, liderul nazist îi lăsase impresia unei persoane energice, pline de

SCHACHT, BANCHERUL LUI HITLER

Schacht a fost managerul economic-vedetă din prima parte a epocii naziste, prin calitățile sale de președinte al Băncii Reichului (martie 1933-ianuarie 1939), ministru al Economiei (august 1934-noiembrie 1937), Împuternicit general pentru economia de război (mai 1935-noiembrie 1937). Dacă pentru cei ce-l admirau era der Zauberer (vrăjitorul) sau der Magier (magicianul), pentru marea

*În timpul scurtei detenții
de după război*

Alături de Führer

majoritate a fost, pur și simplu, bancherul lui Hitler, care și-a legat numele, mai mult decât oricine altcineva, de finanțarea înarmării Germaniei naziste și, implicit, de pregătirea războiului mondial.

CHRISTIAN ȘTEFAN

Hjalmar Horace Greeley Schacht s-a născut la 22 ianuarie 1877, în localitatea Tinglev, în apropierea frontierei cu Danemarca. Între 1864-1918, partea de nord a ținutului Schleswig-Holstein, incluzând Tinglev, a făcut parte din Prusia și din Imperiul German, revenindu-i apoi Danemarcei.

Tatăl, Wilhelm Leonhard Ludwig Maximilian Schacht, era de origine germană; mama, baroneasa Constanze Justine Sophie von Eggers, se trăgea dintr-o familie nobiliară daneză. Prenumele neobișnuite ale fiului au fost rezultatul unui compromis între rude: părinții, care locuiseră în primii ani de căsătorie în Statele Unite, doreau să îl numească în amintirea ziaristului american Horace Greeley, în timp ce bunica maternă insista pentru prenumele Hjalmar, cu rezonanță daneză.

Tânărul Schacht a urmat, în paralel, studii de medicină, filologie și economie, înainte de a se decide pentru cele din urmă, pe care le-a

finalizat printr-o merituosă lucrare de doctorat, în 1899.

De la Curtea Marțială la președinția Băncii Reichului

În 1903 a intrat la Dresdner Bank, al doilea grup bancar ca importanță din Germania, unde avea să îndeplinească funcția de director adjunct (1908-1915). În timpul Primului Război Mondial, a fost mobilizat ca expert pe lângă Comandamentul militar german din Belgia. Însărcinat cu finanțarea rechizițiilor armatei germane în Belgia, Schacht a fost acuzat de deturnarea unor titluri de stat, în sumă de aproape 500 de milioane franci belgieni, în favoarea fostului său angajator, grupul Dresdner Bank. Destituit imediat, a trecut foarte aproape de un proces la Curtea Marțială.

În anii următori, Schacht a activat în comitetul de direcție al Nationalbank și, după fuziu-

împrumuturile bazate pe bonuri de tezaur cu cambiile pentru crearea de locuri de muncă și *Mefo-Wechsel* (cambiile Mefo, prescurtare de la *Metallforschungsstelle GmbH*). Ultimele două instrumente au reprezentat, în bună măsură, creații ad-hoc ale lui Hjalmar Schacht și colaboratorilor lui. Emisiunea totală de *Arbeitsbeschaffungswechsel* s-a cifrat la 3,5 miliarde mărci până la sfârșitul anului 1935 și la alte cca 2 miliarde mărci până la răscumpărarea lor în martie 1938.

Ele nu aveau să fie însă răscumpărate la termenul anunțat, fapt cu consecințe negative asupra datoriei publice și stabilității monetare. Suma totală a *Mefo-Wechsel* s-a ridicat, după unele aprecieri, la 12 miliarde mărci până în martie 1938.

O sursă de finanțare importantă a provenit din autofinanțarea întreprinderilor angajate în lucrări publice. După unele opinii, volumul total, între 1933-1937, s-a ridicat la 6 miliarde de mărci.

Schacht a jucat un rol important în lansarea, în 1934, a Planului Nou, expresie a politicii naziste de autarhie economică.

El a vizat două obiective principale: diminuarea cererii la toate categoriile de mărfuri ale industriei ușoare, începând cu articolele de lux, și forțarea exporturilor pentru obținerea unui sold excedentar al balanței de plăți externe.

Două săbii în aceeași teacă...

Rezultatul politicii duse de vrăjitorul Schacht a fost vizibil prin ameliorarea situației economice și rezolvarea problemei șomajului de masă. Dar consolidarea situației economice avea să însemne apariția unor divergențe cu Göring.

În conflictul dintre Göring și Schacht au intervenit și generalii Werner von Blomberg, ministrul de Război, care, în februarie 1937, îi cerea lui Hitler menținerea neștirbită a competențelor lui Schacht, și Wilhelm Keitel, care considera că nesoluționarea disputei ar reprezenta cel mai mare reproș pe care istoria l-ar face regimului nazist. La presiunea lor, în iulie 1937, Göring și Schacht au semnat un document de reconciliere, prin care ulti-

mul păstra prerogativele privind pregătirea economiei pentru război.

Epilogul confruntării dintre specialistul Schacht și politicianul Göring a constat în înlăturarea primului, în noiembrie 1937, de la Ministerul Economiei.

În ianuarie 1939, Schacht considera că economia germană era confruntată, în același timp, cu pericolul inflației și al recesiunii. Dezvoltând subiectul în discuții cu subalternii, Schacht a declarat că nu vrea să asiste impasibil la eșecul politicii economice. În aceeași lună, a refuzat simbolic acordarea unui împrumut pe

termen scurt, ceea ce i-a atras destituirea de la conducerea Băncii Reichului. Hitler i-a mulțumit, printr-o scrisoare, și l-a menținut în Cabinet ca ministru fără portofoliu, până în ianuarie 1943, când a fost pensionat definitiv.

Schacht a întreținut contacte cu mișcarea de rezistență antinazistă. Se apropiase de monarhistul Carl Goerdeler (1884-1945) încă de la mijlocul anilor 1930, chiar dacă nu se pusese problema să fie cooptat în guvernul său din umbră. După înlăturarea de la conducerea Băncii Reichului, a purtat discuții tainice și cu alți membri ai rezistenței: diplomatul Hans Gisevius (1904-1974) și avocatul Theodor Strünck (1895-1945, pe care

Rudolf Hilferding

voință și de spirit, cu care merita să colaborezi.

În 1931-1932, Schacht nu s-a implicat efectiv în elaborarea programelor economice naziste. Obişnuia să-l felicite pe Hitler cu ocazia reuşitelor electorale, consolându-l în urma înfrângerii din cursa prezidenţială în faţa lui Hindenburg, în aprilie 1932.

Ingenioase politici şi metode de finanţare

Imediat după *Machtergreifung* (preluarea puterii), lui Schacht i-a revenit sarcina să coaguleze un grup de bancheri care, pe de o parte, au sprijinit financiar partidul nazist şi, pe de alta, au dat publicităţii o listă cu semnături de susţinere pentru campania electorală din martie 1933.

Între timp, la 10 februarie 1933, într-un discurs electoral ţinut la Palatul Sporturilor din Berlin, Hitler şi-a stupefiat asistenţa, evitând să se angajeze pe temele arhicunoscute ale relansării economice sau ale şomajului. După ce maşina de propagandă nazistă le repetase până la saturaţie, dădea înapoi, nedorind să facă promisiuni ieftine. Erau declaraţiile unui om dezorientat, vizibil depăşit de complexitatea problemelor. Sesi-zând gravitatea situaţiei, Hitler s-a întâlnit cu Schacht, care i-a dat asigurări că, din poziţia de preşedinte al Băncii Reichului, ar putea pune la dispoziţie mijloace pentru finanţarea programelor de lucrări publice şi echilibrarea balanţei de plăţi externe. Bazat pe noile asigurări, Hitler l-a forţat pe Luther, preşedintele Băncii Reichului, să demisioneze, la 15 martie 1933, şi, o zi mai târziu, l-a instalat pe Schacht.

Într-o mult aşteptată cuvântare radiofonică din 18 martie, Schacht făcea responsabile de

situaţia economică grea a Germaniei cercurile financiare internaţionale şi guvernele succesive din timpul Republicii de la Weimar. Politica de îndatorare prin împrumuturi externe avusese, în opinia lui, consecinţe devastatoare atât asupra moralului poporului german, cât şi asupra vieţii economice internaţionale. Pentru a evita tensionarea suplimentară a relaţiilor cu cercurile de afaceri internaţionale, el recunoştea datoriile comerciale ale statului la investitorii privaţi, la valoarea lor integrală.

La prima adunare generală a Băncii Reichului de după numire, la 7 aprilie 1933, principala temă de dezbateră a fost finanţarea programelor de combatere a şomajului. A ridiculizat soluţiile avansate de publicişti reformişti (şi preluate, în mare măsură, în

programele economice naziste), descriindu-le drept fanteziste, de risipire a banului public. Banca Reichului, declara el ritos, trata mai serios pe un solicitant de credit de câteva mii de mărci, decât pe amatorii periculoşi, care nu discutau decât de la 100 milioane sau un miliard de mărci

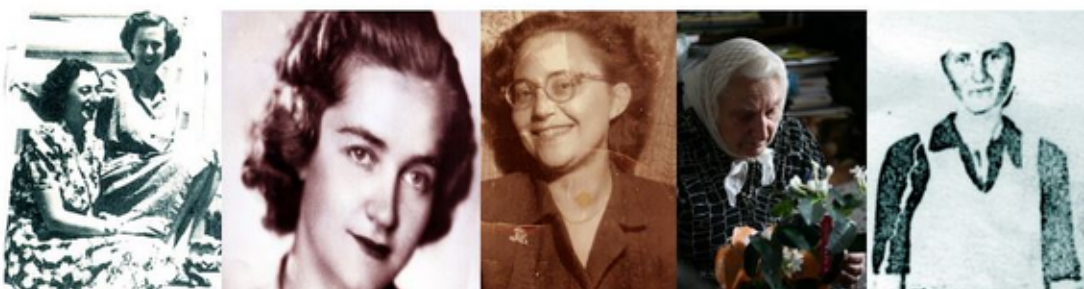
în sus. Redresarea economică nu se putea face cu lucrări de tipul săpării de şanţuri ori defrişării de păduri.

În 1933, situaţia finanţelor publice germane a cunoscut un proces de deteriorare rapidă, în condiţiile scăderii masive a încasărilor bugetare şi a imposibilităţii finanţării deficitului prin împrumuturi interne sau externe.

În noile condiţii, Schacht avea să soluţioneze lipsa cronică de capital pentru investiţii prin utilizarea combinată a unor instrumente şi metode de finanţare într-un mod care au stârnit, după caz, admiraţia, invidia sau reproşurile contemporanilor şi ale urmaşilor, dar nu au putut fi ignorate, combinând

În anul 1934, la Reichsbank

Annie Samuelli și sora ei Nora, Arlette Coposu, Ioana Berindei, Aspazia Oțel Petrescu, Lucreția Jurj-Costescu și închisoarea tinereții lor – Mislea

FLORI BĂLĂNESCU

„Din orașelul Câmpina, pornind pe șoseaua Câmpina-Ploiești, până în comuna Bănești și de aici pe drumul ce se desprinde de îndată ce treci podul peste apa Doftana, ajungi după o călătorie de două ore în satul Mislea, după ce treci satele Bănești și Urleta [...] Aci, la confluența celor trei văi: Sărata, Mislea Dulce și Mislea Seacă și între dealurile: Vișoara, Bunișorul și Breabăn, se află așezată închisoarea Mislea, instalată încă din anul 1878, în localul mănăstirii cu același nume“, scria St. Stănescu, „învățător înaintat“, din com. Florești, jud. Prahova. Era o monografie dedicată închisorii Mislea, o lucrare redactată pentru înaintare în grad didactic, undeva prin anii 1944-1945.

În perioada antebelică Mislea a fost centru de corecție pentru minori, închiși alături de infractori de drept comun, iar în 1924 a devenit închisoare pentru femei.

Aici au fost închise activiste comuniste precum: Liuba Chișinevski (Liuba Roitman), președintă a Femeilor Române Antifasciste, după 1944 membră a C.C. al P.C.R.,

vicepreședintă a Confederației Generale a Muncii și vicepreședintă a Comisiei Controlului de Partid (*Magazin istoric*, nr. 6/2014); Constanța Crăciun – membră activă a Agitprop în anii 1930, membră a C.C. al P.C.R., unul dintre ideologii P.C.R., activând în secția de propagandă a partidului, ministru al Culturii (1953-1957).

Dușmancele poporului

La începutul anilor 1940 la Mislea au fost închise femei membre ale mișcării legionare, care și-au continuat detenția și după 1944. Din 1948, Mislea a devenit cea mai importantă închisoare pentru femei, un penitenciar, alocat deținuților contrarevoluțio-

l-a și găzduit, după ce casa i-a fost bombardată).

După atentatul împotriva lui Hitler, din 20 iulie 1944, Schacht – care nu mai deținea funcții oficiale – a fost arestat și internat, succesiv, în lagărele din Ravensbrück, Flossenbürg și Dachau. Eliberat de trupele americane, la 5 mai 1945, în sudul Austriei (unde fusese transferat în faza finală a războiului), a fost rearestat, ca fost demnitar nazist.

Prezența sa în fața Tribunalului de la Nürnberg a fost, probabil, episodul cel mai mediatizat al unei vieți pline de lumini și umbre. Era învinuit de crime împotriva păcii, ca planificator economic al războiului, dar nu și de crime de război sau crime împotriva umanității. Schacht a respins acuzațiile, pe motiv că, la momentul declanșării celui de Al Doilea Război Mondial, nu mai deținea nicio funcție sau influență pu-

În 1962 (în dreapta), în Bahamas

blică și că întreținuse relații dovedite cu membrii de frunte ai Rezistenței, motiv pentru care și fusese înțemnițat. În plus, se alăturase naziștilor din spirit civic, nu fusese membru al partidului și le respingea ideologia antisemită. Judecătorii britanici, care l-au achitat, și-au impus punctul de vedere în fața celor sovietici, care insistau pentru condamnarea exemplară a „bancherului lui Hitler”.

În ciuda vârstei înaintate și a noilor condiții din statul federal vest-german, Schacht nu a rămas multă vreme inactiv. Și-a publi-

cat două volume de memorii, în care „s-a răfuit” cu Hitler, justificându-și acțiunile. În 1953 a deschis Deutsche Aussenhandelsbank Schacht & Co. (Banca germană de comerț exterior Schacht & Co.), pe care a condus-o până în 1963. A încetat din viață la München, la 3 iunie 1970. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 februarie 2016, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce perioadă a fost închisă la Mislea Arlette Coposu?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna noiembrie 2015 este:
Nae Seceleanu

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Dumitru Manolescu**, din localitatea **Țepeș Vodă**, județul Brăila.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

reu aceeași, o ciorbă cam lichidă de zarzavat în care de două ori pe săptămână găseam câte o bucișică de carne fiartă. Căpătam 250 de grame de pâine sau mămăligă. Rar câte două frunze de salată sau o ceapă verde, o dată pe săptămână circa 40 grame de brânză sau marmeladă. O singură dată, în timpul celor 26 de zile de carantină, ni s-a dat un pumn de cireșe. Hrana, deși mai bună [decât la Jilava],

nu umplea stomacul ca fasolea sau arpacășul. Singura diferență era că aici era mai multă igienă și beneficiam de soare și de aerul curat al acestei regiuni deluroase. Și, cum totul este relativ, aceste binefaceri se transformă în contrariul lor, devenind dușmancele noastre, ațâțându-ne foamea [...]

Senzația de foame este ceva destul de greu de suportat, poate nu atât fizic, cât mai ales prin repercusiunile morale ce le provoacă. Am putut constata de multe ori în timpul detenției că ființa cea mai dârăză poate să recurgă la orice când foamea o chinuie“.

În prima curte a închisorii erau magazine de alimente, bucătăria, dispensarul medical, izolatorul, baia (cu dușuri), bucătăria. Următoarea curte – trecând dinspre bucătărie spre dispensar – cuprindea bisericuța fostei mănăstiri, care avea pridvor în stil brâncovenesc. În fața ei se afla șirul dormitoarelor, iar pe latura stângă o sală de mese

pentru deținutele care lucrau în atelier. Tot aici erau situate și veceurile turcești. Pe partea dreaptă a bisericii era o clădire cu două încăperi pentru deținutele inapte de muncă. În spatele bisericii se ridica un zid înalt dincolo de care se aflau atelierile. Curtea atelierelor (unde puteau fi întâlnite multe deținute de drept comun) era despărțită de secțiile „politicilor“ printr-un gard de scânduri.

Atât a mai rămas din biserica de la Mislea

În atelierile de la Mislea deținutele lucrau covoare persane și olteneste, lenjerie, cămăși bărbătești și altele. Închisoarea avea contract cu magazinele „Romarta“ pentru rochii de mireasă, cămăși de mire. Deținutele cu condamnări mici puteau lucra în atelierile pentru croitorie și covoare din incintă. Comenzile erau făcute de M.A.I., Ministerul Apărării, întreprinderi de comerț exterior. Cu banii câștigați, deținutele puteau cumpăra produse alimentare de la un C.A.P. arondat penitenciarului. Aportul de proteine și vitamine a fost esențial pentru supraviețuire. Cererile suplimentare, dar și spărgă-

toarele de normă au făcut ca programul de lucru să depășească chiar 12 ore pe zi, inclusiv duminică.

O situație aparte aveau deținutele cărora le era retras temporar dreptul de a lucra sau cele internate „la secret“, care nu aveau drept de lucru. Oana Orlea povestește: „Secretele nu aveau drept de muncă, erau izolate de celelalte deținute și nu ieșeau decât o oră pe zi la plimbare.

Două camere de câte 40-50 de femei formau Secretul mic. Într-una din aceste camere fuseseră regrupate legionarele sau cele cărora li se lipise această etichetă. În cea de a doua cameră, erau amestecate la un loc fel și fel de politice, cu condamnări mici, multe dintre ele administrative, considerate elemente periculoase. În fundul culoarului, complet în afara circulației și perfect izolat, era Secretul mare. Acolo supraviețuiau, în totală izolare, câteva politice cu mari condamnări de la zece ani la pe viață“.

Uneori, erau aduse la lucru și deținute de la Secretul Mare. A fost cazul Eleonorei Bunea-Wied sau al Marioarei Goleșcu.

În atelierul de confecții a muncit și Arlette Coposu, deținută la Mislea în perioada 1951-1956, condamnată la 20 de ani de muncă silnică, 10 ani de degradare civică, confiscarea averii și 5.000 de lei cheluieli de judecată pentru crimă de înaltă trădare.

nare, ce avea o capacitate de 570 de persoane, în 17 camere mari și izolatorul. Celulele izolatorului erau în număr de patru și aveau dimensiunea de doi metri pătrați. Carcera se afla la capătul coridorului și semăna cu un dulap metalic, în care nu aveai loc să te așezi, stăteai tot timpul în picioare.

Spre deosebire de izolator și carceră, camerele de detenție aveau sobe de tablă, puțin încălzite. O dată pe săptămână, deținutele puteau face duș maxim 10 minute, interval în care trebuia să se spele, dar să își spele și lenjeria.

La Mislea au ajuns: Paula Agapie-Hoaje, șefa tinerelor legionare de la Academia Comercială din Brașov (deținută între 1943-1944, re-arestată în mai 1948 și eliberată în 1964); călugărița greco-catolică Maria Cotoi, pe numele monahal

Ionela, arestată de trei ori (1950, 1951, împreună cu episcopul Alexandru Todea, apoi în 1958); Lucreția Jurj-Costescu, acuzată de „crimă contra securității statului” pentru participare la acțiunile grupului de partizani condus de Teodor Șuşman (Munții Apuseni); Doina Ghibu – soția lui Octavian, fiul lui Onisifor Ghibu –, arestată în martie 1949 în locul soțului, pe care Securitatea nu l-a găsit, apoi rearestată în august 1950.

Lucreția Jurj își amintește cât de eterogenă era componența celulelor de la Mislea. În a doua jumătate a anilor 1950 se găseau aici: Maria

Antonescu, soția mareșalului Ion Antonescu; fosta ancheta-toare comunistă (acuzată de titoism, în perioada când Tito devenise dușmanul Moscovei) Vida Nedici; Anastasia Pașca, soția unui partizan din Munții Maramureșului; Eugenia Hanovici, o doctoriță de religie romano-catolică, multe călugărițe, țărânci din grupurile de sprijin ale luptătorilor din munți, Elisabeta Rizea din Nucșoara, sprijinitoare a grupului Arsenescu-Arnăuțoiu etc.

Deținute la Mislea din perioada interbelică

Componența eterogenă a celulelor a fost plănuită de administrație, care viza prin închiderea laolaltă a femeilor ce aparținuseră unor curente politice diferite să alimenteze starea conflictuală. De-a lungul anilor au stat în aceeași celulă Maria Antonescu, cu Lilica Codreanu, văduva lui Corneliu Zelea Codreanu, sora acestuia, Iridenta Moța, văduva lui Ion Moța, Niculina Mihalache, soția lui Ion Mihalache, Annie Samuelli și sora ei Nora (Bobsy). Annie lucrase cu Ivor Porter, unul dintre membrii grupului „Autonomus” (*Magazin istoric*, nr. 1/2008), apoi înalt funcționar în

cadru Comisiei de Armistițiu; a fost arestată în 1949.

La muncă în „uniformă națională”

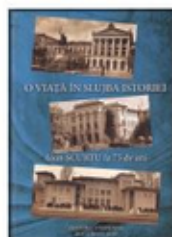
La Mislea a fost numit locțiitor politic locotenent-colonelul Alexandru Vișinescu. El s-a comportat brutal, insulta deținutele, folosea cuvinte urâte, făcea percheziții și le chema la interogatorii fără sfârșit. Nu rata nicio ocazie pentru a le umili și teroriza.

Aurora Dumitrescu-Ille a avut nenorocul de a-l cunoaște pe Vișinescu și la Jilava, și la Mislea. La Jilava, a fost înjurată de ofițer, numită „bestie capitalistă” și pedepsită cu carcera – „Neagra”. După câteva luni, a pedepsit-o și la Mislea, unde tocmai fusese adusă pentru executarea pedepsei. Vișinescu a trimis-o iar la carceră, i-a interzis pachetul, pe motiv că nu era îmbrăcată regulamentar, în „uniformă națională”, cum numea el zeghea.

Închisoarea avea formă de patruleter și era înconjurată de zidurile înalte ale vechii mănăstiri și contraforturi solide. La intrare, în partea dreaptă se aflau clădirile administrației, iar în stânga clădirea direcțiunii. În afara incintei se mai afla carantina, unde erau ținute – între două săptămâni și o lună – nou-venitele.

Jacqueline Pinard (deținută între 1950 și 1953) își amintește regimul de carantină de la Mislea: „Masa de prânz, me-

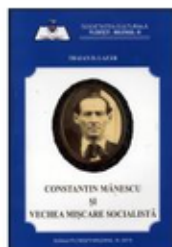
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

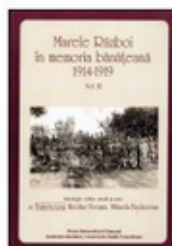
● **O VIAȚĂ ÎN SLUJBA ISTORIEI. IOAN SCURTU LA 75 DE ANI** (volum editat de Corneliu-Mihail Lungu și Mihai Nicolae)
Editura Stefadină, București, 2015, 640 pp.

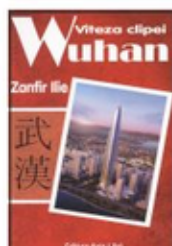
● **REGIMENTUL I ROMÂNESC DE GRANIȚĂ (NR. 16) DIN TRANSILVANIA DE LA ÎNFIINȚARE PÂNĂ LA SFÂRȘITUL RĂZBOAIELOR NAPOLEONIENE (1762-1815)** (ediție, traducere, studiu introductiv, note explicative și anexe de Costin Feneșan)
Academia Română/Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, 302 pp.

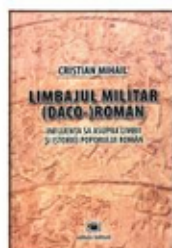
● **Traian D. Lazăr - CONSTANTIN MĂNESCU ȘI VECHEA MIȘCARE SOCIALISTĂ**
Editura Ploiești-Mileniul III, Ploiești, 2015, 360 pp.

● **MARELE RĂZBOI ÎN MEMORIA BĂNĂȚEANĂ 1914-1919. VOL. III** (Antologie, ediție studii și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecean; sub egida Academiei Române/Centrului de Studii Transilvane)
Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, 490 pp.

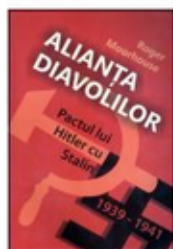
● **Ilie Zanfir - WUHAN. VITEZA CLIPEI**
Editura Axis Libri, Galați, 2014, 113 pp.

● **Cristian Mihail - LIMBAJUL MILITAR (DACO-)ROMÂN. INFLUENȚA SA ASUPRA LIMBII ȘI ISTORIEI POPORULUI ROMÂN**
Editura Militară, București, 2015, 181 pp.

● **Jean-Yves Conrad - ROMÂNIA KM 0**
Editura Destine Literare, Montreal, 2015, 190 pp.

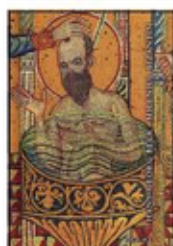
● **Roger Moorhouse - ALIANȚA DIAVOLILOR. PACTUL LUI HITLER CU STALIN 1939-1941**
Editura Sebastian Publishing House, Târgu Mureș, 2014, 406 pp.

● **Alexandru Armă - BUCUREȘTIUL SUB BOMBARDAMENTE 1941-1944**
Editura Militară, București, 2015, 336 pp.

● **Sergo Beria - TATĂL MEU, BERIA. ÎN INIMA PUTERII STALINISTE**
Editura Meteor Publishing, București, 2015, 543 pp.

● **Hans-Georg Beck - MILENIUL BIZANTIN** (traducere din limba germană Lidia Rus; prefață la ediția în limba română Remus Rus)
Editura Nemira, București, 2015, 467 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)
Serie nouă, Anul XI, Nr. 5 (124), mai 2015, 48 pp.

„Mislea-i închisoare grea, Curgă apă pe sub ea...”

A existat în istoria închisorii în perioada comunistă un moment aparte: nașterea copilului-deținut politic Zoea Rădulescu, fiica Olimpiei și a lui Gogu Puiu, unul dintre conducătorii mișcării de rezistență armată anticomunistă din Dobrogea. După două săptămâni de la arestare, survenită în decembrie 1949, aflându-se în ultima lună de sarcină, Olimpia a fost transportată de la Securitatea Constanța la penitenciarul Mislea. Copilul a ieșit din închisoare la vârsta de un an și patru luni, fiind încredințat unei deținute care se elibera, ajungând în cele din urmă în grija unchiului și a mătușii.

Pe lângă femeile izolate, cele de la „secret” și cele care aveau dreptul să muncească în atelier sau în grădină, mai exista la Mislea și categoria „corvezilor”.

Din această categorie a făcut parte Emilia Hudiță, soția omului politic țărănist Ion Hudiță, care fusese arestat în octombrie 1947. În 1950, a venit rândul să fie arestate Emilia și fiica sa, Ioana, căsătorită cu Dan Berindei. După proces, au ajuns amândouă la Mislea. Emilia avea 51 de ani, deținutele îi spuneau „Bunica”, iar gardienii „baba (dracului)”. A fost mai întâi spălatoreasa închisorii (spăla rufe, lenjerii de pat, lenjeria intimă a milițienilor și milițienelor), călcătoreasă, „băieșită”, a primit nu doar dreptul de a pregăti baia deținutelor, dar și

privilegiul de a le spăla pe spate pe milițience.

O altă deținută, Lucreția Jurj, descrie regimul alimentar din penitenciar la sfârșitul anilor 1950: „Mâncarea pă care o primeam avea cam același conținut. Tât 250 de grame de pâine neagră. Era de fapt o pâine de un kilogram pă care o tăiau în patru și reve-neau câte un sfert de persoană. Era coaptă bine măcar, da oricum nu făcea nimeni mof-

sau marmeladă. Numai le vedeam că vin și ne aduc mâncare. Ele puteau veni, că nu erau ținute așa strict, iar cu gardiencele se înțelegeau mai bine”.

Regimul alimentar al deținutelor de la Secretul mare, conform mărturiilor, se compunea din terci (dimineața), zeamă de cartofi și varză acră (la prânz) și arpacaș (seara). În afară de faptul că porțiile erau insuficiente pentru a potoli foamea, hrana era improprie (arpacașul era constant plin de gărgărițe, varza era putredă), iar timpul alocat meselor era sever limitat. Acestea primeau hrana fierbinte în perioada verii și rece pe timp de iarnă.

La conducerea penitenciarului Mislea s-a aflat, în perioada 1944-1953, Elena Tudor, supranumită „Diri”, rămasă în memoria deținutelor politice de la Mislea mai degrabă ca un personaj pozitiv, deoarece detesta informatoarele, uneori oferea medicamente deținutelor sau tolera unele sărbători, precum Crăciunul. Condamnată în perioada interbelică pentru spionaj în favoarea Uniunii Sovietice, Constanța Crăciun i-a reproșat directoarei de la Mislea, Elena Tudor, că nu știe să urască și să aplice această ură pe deținutele din subordinea sa. Au urmat Stan Dobra (1953-1954), Mihail Dorobanțu (1954-1959), Gheorghe Găvan (1959-1961) și Mihai Damian (1961-1966).

Mislea a fost locul în care sute de femei au ispășit pedepse politice, fiind victime ale regimului comunist. ■

Celulă din închisoare

turi. La amiază primeam arpacaș, fasole, varză și cartofi deshidratați. Știe Dumnezeu cum erau, congelați sau degerați, da ei îi denumeau cartofi deshidratați. Totuși la Mislea nu am dus-o așa rău cu alimentația. Însă nu pentru că dădeau ei mâncare mai bună, ci pentru că ne ajutau deținutele care lucrau. Ele aveau mâncare mai bună decât noi, aveau rația de pâine mai mare, le dădea marmeladă. Apoi primeau pachete de acasă pentru că munceau. Așa că ne aduceau zahăr, în primul rând zahăr, da și slănină, pâine

Chipuri uitate

Tratatul de Pace de la București, din 10 august 1913, care a încheiat cel de al doilea război balcanic, urmat de acordurile româno-iugoslave din 7 iunie 1921, aferente „Micii Înțelegeri“, și de „Înțelegerea Balcanică“ din 9 februarie 1934 sunt în mod general considerate a fi documentele semnate de statele balcanice ce au consfințit noua arhitectură frontalieră regională post-otomană.

Pe de altă parte, împotriva voinței României, aceste înțelegeri regionale au marcat și sfârșitul visului populațiilor din fostele teritorii balcanice otomane de a trăi în deplină egalitate națională, de a beneficia de dreptul de a-și folosi fără vreo opreliște, în toate ocaziile, limba maternă în domeniile administrativ, educațional, ecleziastic și cultural.

Rămânea, astfel, nerealizat visul revoluționarului și patriotului macedo-român (aromân) Pitu Guli, care luptase până la sacrificiul suprem nu doar pentru libertate contra stăpânirii otomane, ci și pentru egalitate între toate popoarele din teritoriul istoric al Macedoniei.

PITU GULI

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Născut în 1865, în orașul Crușova (maced. Kruševo), centru tradițional al conaționalilor noștri macedo-români (aromâni) din Macedonia otomană, vilayetul Monastir (Bitola), pe teritoriul actual al Republicii Macedonia, a încercat inițial să-și făurească un destin la Sofia, între 1882-1885. În acea perioadă, ca și până la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, populația slavo-macedoneană, ce constituia majoritatea relativă a locuitorilor din Macedonia istorică, era considerată de cercurile științifice occidentale, inclusiv de cele românești, ca fiind de origine etnică bulgară. Prin urmare, era natural ca Pitu Guli să încerce să-și făurească un viitor în orașul considerat pe

atunci drept capitala spirituală liberă a macedonenilor, în Bulgaria spre care se îndreptau aspirațiile naționale ale slavo-macedonenilor majoritari.

Republica de la Crușova

În 1885 s-a întors în Macedonia, integrându-se în mișcările revoluționare care îi

reuneau pe luptătorii pentru libertate națională ce aspirau la eliberarea de sub Imperiul Otoman și constituirea unei Macedonii aflate în diverse forme de asociere statală.

Cum însuși Principatul Bulgariei nu era pe deplin independent, ci doar autonom față de Imperiul Otoman, nici curente macedonene de eliberare nu erau unitare. O opinie susținea o Macedonie

structurată pe cantoane delimitate pe criterii etnice, autonomă față de Imperiul Otoman, ca soluție contra divizării între Serbia și Grecia (viziune împărtășită de Organizația Revoluționară Internă Macedoneană, fondată în 1893 la Salonic, cel mai important oraș al Macedoniei). O alta promova ideea unei Macedonii lipsite de can-

Crușova

GERAR

7

1937. În noaptea de Sfântul Ion un viscol siberian înzăpezește Balcicul. Zece zile la rând nu ajunge poșta. Orașul aproape dispare sub grosul strat de nea. Lumea se sperie că nu va mai putea ieși din casă până la primăvară, pentru că urmează un ger polar. Impresionat, Tonitza, care a iernat acolo, pictează tabloul *Iarna la Balcic*.

9

1918. În această zi Anella Robănescu, de 37 de ani, fiică a unui mare moșier din Câmpulung Muscel, aflată la Huși, își notează în caietul de impresii, ce va deveni un *Jurnal de război (1916-1918)*. *Amintiri din viața mea* (Editura Vremea): „La Brest-Litovsk au loc tratativele de pace separată între reprezentanții Rusiei, Troțki și Lenin, și Richard von Kühlman, ministrul german de Externe, și contele Czernin, ministrul austro-ungar de Externe. Se anunță că, în Rusia, în seara zilei de 31 decembrie, guvernul maximalist a arestat chiar în localul Legației Române pe ministrul nostru la Petrograd, D. Diamandy, împreună cu întreaga legăție, trimițându-i în închisoarea Petru și Pavel. După întrunirea care a avut loc la Ambasada Statelor Unite, ambasadorii și miniștrii Angliei, Argentinei, Belgiei, Braziliei, Chinei, Danemarcei, Greciei, Elveției, Franței, Italiei, Japoniei, Norvegiei, Olandei, Persiei, Portugaliei, Serbiei, Siamului, Spaniei, Statelor Unite și Suediei au adresat un protest energic guvernului maximalist, cerând, ca în 24 de ore, ministrul României, împreună cu întreaga legăție, să fie puși în libertate. Când protestul guvernului român a sosit la Petrograd, întreg personalul Legației fusese pus în libertate. Această arestare a fost pusă la cale și înfăptuită de Comitetul Sovietelor țărănești sub cuvânt că armata română a dezarmat armata rusă pe frontul român“.

17

1772. În primele ore ale dimineții, în dormitorul regal din palatul danez Christiansborg, intră regina văduvă Juliane Marie, mama vitregă a suveranului, însoțită de fiul ei, Frederick, și i se adresează regelui Cristian: „Fiul meu, Maiestatea Voastră, nu suntem aici ca dușmani, ci ca adevărații voștri prieteni“. Cristian al VII-lea este un monarh paranoic; în plus, trezit brusc din somn. După un timp este păcălit de cei doi conspiratori să semneze două documente: unul prin care ceda controlul regatului reginei văduve și fiului ei Frederick, celălalt prin care ordona arestarea soției lui, Carolina Matilda, și a medicului Johann Friedrich Struensee, amantul ei. „Dumnezeule – va spune Cristian într-un moment de luciditate –, aceste ordine vor duce la multă vărsare de sânge“. Struensee va fi executat, iar Carolina Matilda fuge din Danemarca în țara ei de origine, Anglia. Va muri de scarlatină la numai 23 de ani.

28

1829. Viconte Paul Barras, lider al Directoratului (1795-1799) din timpul Revoluției Franceze, își pune ordine în hârtii înainte să moară, iar Alexandre Dumas, care îl vizitează în această zi, va povesti mai târziu ce a aflat. „Le pregătesc guvernanților noștri o farsă bună, îi spune Barras abia stăpânindu-și râsul. Am fost la putere, așa că ei sunt cu ochii pe mine. Pândesc momentul să pună mâna pe hârtiile mele. De azi-dimineață am început să-mi pun sigiliul pe aceste 30 sau 40 de dosare. Imediat ce voi muri, vor fi puse sub sechestru. Am dat dispoziții să se facă recurs, care va fi pledat cu mare tam-tam. Asta ar putea dura patru luni, șase luni, un an... După care moștenitorii mei vor pierde, hârtiile mele fiind documente de stat. Atunci cele 40 de dosare vor fi deschise în mod solemn, în Consiliul de Miniștri. Ei bine, în locul acelor documente prețioase care sunt în siguranță, știți ce-or să găsească? Facturile primite de la spălătoresele mele, de 35 de ani încoace! Și vor avea mult de lucru, că am murdărit ceva lenjerie de pe 9 Thermidor [27 iulie 1794] până acum“.

29

1867. La Moscova este interpretată în public, sub bagheta lui Nikolai Rubinstein, o uvertură compusă de Piotr Ceaikovski, comandată pentru ceremonia nupțială a cuplului prințesa Dagmar – viitorul țar Alexandru al III-lea. Țareviciul Nikolai a murit de tuberculoză în aprilie 1865, iar logodnica lui, Marie-Sophie-Frederikke-Dagmar, și-a potolit amarul în brațele părinților, apoi a consimțit să-i fie mireasă viitorului țar.

Kanciov, editată la Paris în 1914. Enclava urbană macedo-română (aromână) și cea rurală albaneză învecinată coexistau cu un areal rural compact slavo-macedonean (considerat pe atunci bulgar). Prezența enclavei urbane macedo-române (aromâne) la Crușova și a celei rurale albaneze în imediata vecinătate erau recunoscute și de „Harta Etnografică a Macedoniei, Punctul de vedere sârb, Anchetă în Balcani”, după Jovan Cvijici, editată la Paris în 1914, unde însă, pe coordonatele ideologiei pan-sârbiste, populația slavă era împărțită între „sârbo-croați” la nord și „slavi din Macedonia” la sud de localitate (inclusiv în Macedonia Egee, zona aflată în Grecia), etnicii bulgari fiind recunoscuți doar în Macedonia Pirină (teritoriul cuprins între granițele Bulgariei).

La 4 și 5 august 1903, Pitu Guli a participat la respingerea încercărilor armatei otomane de a recuceri Crușova. În final, contraofensiva armatei otomane a condus la bătălia de la Piatra Ursului (maced. Meëkin Kamen), unde la 12 august 1903 Pitu Guli și întreaga sa ceată de răsculați au fost înfrânți și uciși pe câmpul de luptă, momentul marcând și sfârșitul Republicii de la Crușova.

În memoria lui Pitu Guli, în acea zonă de luptă, pe locul numit „vechiul cimitir vlah”, a fost ridicat un monument.

Ca râul și picătura

Ce a rămas ca moștenire a visului de libertate națională a lui Pitu Guli?

În planul angajamentului etnic al familiei, cei trei fii ai săi au îmbrățișat idealul național bulgar. Tașcu a luptat în Corpul de voluntari al armatei Bulgariei în Primul Război Mondial, căzând pe câmpul de luptă în 1918. Nicolae a activat în Organizația Revoluționară Internă Macedoneană, inclusiv împotriva administrației sârbe instituite după Pacea de la București din 1913. Steriu, care în timpul administrației Bulgariei Mari asupra Macedoniei ex-iugoslave în Al Doilea Război Mondial a activat într-o unitate paramilitară pro-bulgară, s-a sinucis în 1944, în momentul în care unitățile de partizani iugoslavi titoiști au alungat forțele bulgare, în semn de neacceptare a ceea ce el a numit „strivirea noastră sub cizmele sârbe”.

În plan educațional și ecleziastic, intrarea Macedoniei Vardare (Republica Macedonia de astăzi) în cadrul

Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor a însemnat și începutul sfârșitului școlilor și bisericilor edificate de România, cu fonduri de la bugetul de stat, pentru macedo-români (aromâni), inclusiv la Crușova. Potrivit inventarului complet al proprietăților statului român din Macedonia Vardar, elaborat în 1942 de consulul Românici la Skopje, Emil Oprișanu, adresat Ministerului Culturii Naționale, Direcțiunea Învățământului Particular și Confesional, Serviciul Cultural al Românilor de peste hotare, în Crușova era vorba de: „1. Biserica cu hramul «Sf. Ion Botezătorul» a fost construită de comunitatea română în 1906 cu banii statului român. Actele de proprietate turcești erau întocmite pe numele românilor: Cionescu, Tașcu Bongu, Mih. Bendu și Pitu Petrașincu... 2. Școala de jos a fost cumpărată în 1906 sau 1907 prin intermediul comunității noastre de la românul Constantin Martin. Actele de proprietate turcești erau întocmite pe numele românilor: Cionescu, Tașcu Bongu, Mih. Bendu și Pitu Petrașincu... 3. Școala de sus a fost cumpărată la 26 aprilie 1908 prin intermediul comunității române de la d-na Zaharia Hagi Bușă... Acum este luată în stăpânire de autoritățile bulgare”.

Statul iugoslav a preluat controlul sau a desființat toate școlile și bisericile macedo-românilor (aromânilor) din Ma-

Pitu Guli (al doilea din stânga, așezat), la 25 martie 1903

toane și integrate unitar într-o Bulgarie centralistă (viziune a Comitetului Suprem Macedonian, fondat în 1894 la Sofia). Prima viziune era agreată și de România, pentru că asigura echilibrul de putere între statele balcanice creștine sud-dunărene, care nu respectau drepturile minorităților naționale și nu dovedeau nicio înțelegere față de aspirațiile macedo-românilor (aromânilor). România devenise direct interesată de menținerea stabilității frontierelor balcanice ale Imperiului Otoman din momentul în care nu s-a mai învecinat direct cu acesta.

Din cauza activităților sale revoluționare, Pitu Guli a fost arestat de autoritățile otomane și deținut timp de șapte ani în închisoarea de la Trabzon, oraș de pe litoralul anatolian al Mării Negre, aproape de zona Caucazului de Sud, departe de Macedonia și de Balcani.

După ce între 1895 și 1902 a activat ca revoluționar al Organizației Revoluționare Interne Macedonene la Crușova, în 1902 s-a retras temporar în Bulgaria pentru pregătirea noilor activități anti-otomane. O primă încercare de revenire în Macedonia în 1902 a fost împiedicată de otomani, Pitu Guli fiind rănit într-o confruntare armată. În martie 1903 a reușit să revină în Macedonia otomană, reluându-și activitățile de guerilă.

Dar numele său va fi definitiv legat de implicarea directă în Răscoala de Ilinden (Sf. Ilie), din august 1903, declanșată la Crușova și în alte zone din centrul Macedoniei otomane.

**Pitu Guli (centru)
cu doi tovarăși de arme**

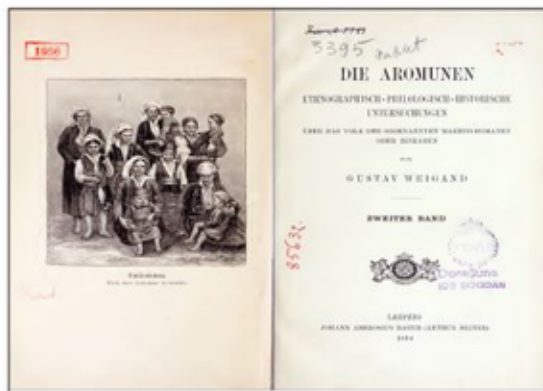
Republica de la Crușova, care a ființat între 3 și 13 august 1903, având drapelul nu în culorile naționale ale Bulgariei, ci în cele tradiționale macedonene, roșu și galben, dar cu deviza în limba bulgară: „Moarte sau libertate“, a fost condusă de un triumvirat multi-etnic. Pitu Guli a fost comandantul unităților militare care în noaptea de 2/3 august 1903 au eliberat de sub otomani orașul omonim și arealul învecinat. Premier era un alt macedo-român (aromân), Vanghel Dinu. Președinte era Nikola Karev, un profesor de limba bulgară

din Crușova cu viziuni de stânga social-democrate, dar ostil naționalismului mono-etnic și adept al egalității și colaborării trans-etnice.

Căzuți pe câmpul de luptă

Principiile egalității naționale la care a aderat Pitu Guli erau evidențiate de instituțiile și documentele programatice ale Republicii de la Crușova, entitate statală în care au coexistat armonios cele trei mari grupări de populație creștină: macedo-românii (aromânii) atașați românismului, slavo-macedonenii atașați ideii naționale bulgare, respectiv macedo-românii și slavo-macedonenii atașați elenismului (grecomanii). Aceste trei grupări erau egal reprezentate atât în adunarea republicii, cât și în guvern. Ideea egalității naționale era ilustrată și de documentul programatic „Manifestul de la Crușova“, în care erau vizați localnicii musulmani albanezi și turci, pe care revoluționarii creștini au încercat astfel să-i atragă de partea republicii. De altfel, componența națională diversă a zonei Crușova era ilustrată și de două dintre cele

mai exacte hărți etnice ale Macedoniei: „Harta Etnografică a Sud-Vestului Peninsulei Balcanice“, elaborată de reputatul cercetător german Gustav Weigand și editată la Leipzig în 1890, ale cărei rezultate erau confirmate de „Harta Etnografică a Macedoniei, Punctul de vedere bulgar, Anchetă în Balcani“, după Vasil

Pagina de gardă a lucrării lui Gustav Weigand despre aromâni

MESAJE DECRYPTATE ÎN ARHIVELE NAȚIONALE ALE FINLANDEI

Istoria interceptării comunicațiilor și decriptării cifrurilor/codurilor s-a concentrat, de regulă, pe realizările de excepție ale spărgătorilor de coduri din țările mari, precum Statele Unite, Marea Britanie, Germania, Uniunea Sovietică și altele. Au intrat în legendă activitățile criptanalizatorilor britanici de la Bletchley Park, care au reușit să desco-

Reino Hallamaa

pere secretul mașinii de cifru germane „Enigma” (Magazin istoric, nr. 9/1984), sau cele ale criptologilor americani, care au reușit să decripteze mesajele spionilor sovietici din America din cadrul operațiunii „Proiectul Venona”. Dar și unele națiuni mici au obținut mari victorii în acest domeniu, cu toate că dispuneau de resurse limitate.

IOAN GATEA

Între acestea, Serviciul finlandez de interceptare a comunicațiilor a reușit, pe timpul celui de Al Doilea Război Mondial, să soluționeze multe sisteme criptografice străine, între care codurile armatei sovietice și NKVD-ului și sistemul cifrului diplomatic al Statelor Unite. Multe dintre aceste mesaje pot fi găsite actualmente în arhivele naționale ale Finlandei.

Finlanda a făcut parte din Imperiul Rus în perioada 1809-1917. La 6 decembrie 1917 a fost adoptată Declarația de Independență a Finlandei. De atunci, finlandezii a trebuit să facă față unei permanente amenințări din partea U.R.S.S. Nevoia de a ține sub observație pe puternicul lor vecin i-a determinat să arate un interes special pentru interceptarea comunicațiilor radio și decriptarea mesajelor cifrate. Serviciul de interceptări radio al Finlandei a fost înființat în special mulțumită eforturilor lui Reino Hallamaa. Începuturile sale datează din 1919, când singurul batalion radio al armatei a ocupat fosta stație radio rusă din Suursaari și a început să intercepteze traficul radio naval sovietic.

Rezultatele obținute i-au impresionat pe superiorii lui Hallamaa și din 1927 i s-a acordat autoritatea să înființeze o agenție de inter-

ceptare a comunicațiilor. Aceasta s-a subordonat Departamentului de Informații al Marelui Stat Major. Existau două secții separate, una pentru interceptări și cealaltă pentru criptanaliză și evaluare. Noul departament s-a dezvoltat rapid și deja în 1930 opera cu eficiență, cooperând îndeaproape cu germanii, estonienii, polonezii și suedezi.

Primul test major al noii organizații a avut loc în anul 1939, când trupele sovietice au invadat Finlanda. În cursul așa-numitului „Război de Iarnă” (noiembrie 1939-martie 1940; *Magazin istoric*, nr. 12/1990), criptanalizatorii finlandezi și-au dovedit valoarea spărgând mai multe coduri militare sovietice. Prin eforturile lor, au putut fi urmărite îndeaproape mișcările diviziilor sovietice și situația aprovizionării acestora, ceea ce a permis armatei finlandeze să combată cu eficiență agresorul.

În cursul celui de Al Doilea Război Mondial, departamentul care se ocupa cu interceptarea și decriptarea traficului diplomatic era situat în Mikkeli, iar cel care avea ca obiectiv codurile militare sovietice se afla la Sortavala, în apropierea Lacului Ladoga.

Cel mai bun criptanalist și șeful departamentului de criptanaliză a cifrurilor/codurilor

cedonia Vardară, inclusiv cele de la Crușova.

Implicarea macedo-românilor, în frunte cu Pitu Guli, în Revolta de Ilinden a impulsionat statul român să intervină pe lângă autoritățile Imperiului Otoman în sensul recunoașterii drepturilor lor naționale, ecleziastice și educaționale. Urmare intervenției autorităților de la București, la 23 mai 1905 sultanul otoman Abdul Hamid al II-lea emitea iradeaua (decretul) prin care macedo-românii (aromânii) primeau dreptul de a-și alege autoritățile administrației locale și de a avea un sistem educațional propriu, cu cadre didactice și inspectori școlari. Iradeaua recunoștea apartenența macedo-românilor (aromânilor) la națiunea română, și nu existența unei așa-zise națiuni aromâne, prin faptul că, spre deosebire de celelalte popoare balcanice din Imperiul Otoman, nu le era recunoscut statutul de „millet”, adică de națiune distinctă, fiind considerați parte a românilor, și nici dreptul de a avea un șef religios propriu, întrucât bisericile lor construite cu bani de la bugetul României erau sub autoritatea Bisericii Ortodoxe Române.

Numele lui Pitu Guli este inclus în versurile imnului național al Republicii Macedonia *Astăzi peste Macedonia*: „Acum din nou flutură drapelul Republicii de la Crușova/ Goce Delcev, Pitu Guli/

Monumentul ridicat de bulgari, în timpul Primului Război Mondial, în amintirea luptei de la Piatra Ursului, și dărâmat de sârbi

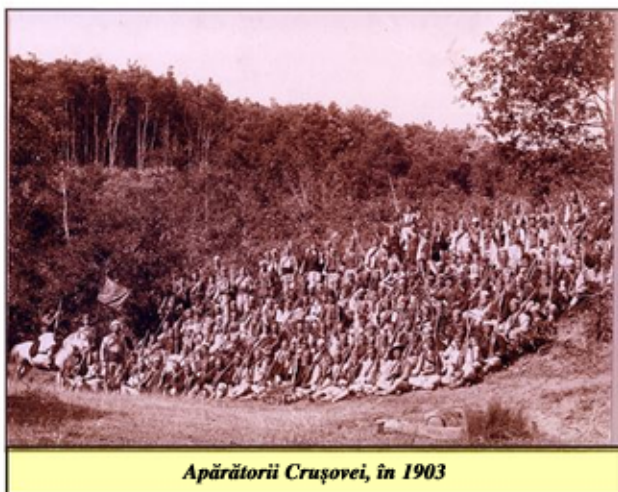
Dame Gruev/ Sandanski”, fiind astfel enumerat alături de ceilalți lideri ai revoluționarilor din Macedonia otomană.

Nu în ultimul rând, numele lui Pitu Guli este purtat de echipa de fotbal locală din Crușova, în care activează Kristijan Risteski, nepotul unui alt reprezentant de marcă al macedo-românilor (aromânilor), regretatul interpret

de muzică pop-rock și superstar al Balcanilor, Todor „Toše” Proeski.

Pitu Guli a fost exponentul specificității și al aspirațiilor populației dintr-o zonă deosebit de diversă în plan etnic, cultural și confesional, situată între Orient și Occident, Macedonia putând fi comparată la acest capitol în Balcanii ex-otomani doar cu Bosnia și Herțegovina. Agitatei și complicatei populații din Macedonia istorică îi poate fi aplicată descrierea deosebit de plastică făcută populației la fel de agitate și complicate din Bosnia de Mehmed „Meša” Selimovici (născut etnic boșniac, înrolat la maturitate sub faldurile comunismului iugoslav, iar la bătrânețe sub cele ale sârbișmului) în romanul *Der-vișul și moartea*: „Nu se grăbesc niciodată, căci viața se grăbește; nu-i interesează ce le rezervă ziua de mâine, căci va veni ce e sortit să vină și totul depinde prea puțin de ei; sunt alături numai la nevoie, de aceea nici nu le place să fie des împreună; nu prea se încred în nimeni, dar cel mai ușor e să-i păcălești cu

o vorbă frumoasă; nu arată ca niște eroi, dar cel mai greu e să-i sperii cu niște amenințări; mult timp nu le pasă de nimic, le e totuna ce se întâmplă în jurul lor, ca apoi dintr-odată să înceapă să-i intereseze totul...; și mai presus de toate sunt ai mei și eu sunt al lor, ca râul și picătura”. ■

Apărătorii Crușovei, în 1903

conflagrației doi analiști ai acestuia au mers în Finlanda pentru a clarifica rezolvarea sistemului de cifrare american.

Agencia de interceptare a comunicațiilor a Luftwaffe a colaborat cu finlandezii în analizele de trafic și în evaluările acestora, un detașament fiind dislocat la Mikkeli și Sortavala. Agenția de interceptare a armatei a făcut schimb de informații cu privire la traficul radio cifrat al armatei sovietice și codurile NKVD, o unitate germană care opera în Finlanda primind materiale de la finlandezi, iar Centrul criptanalitic al Armatei germane de lângă Oslo făcea, de asemenea, schimburi de informații. Conform rapoartelor de după război, mașinile de cifru germane „Enigma” erau folosite pentru legăturile cifrate dintre Agenția finlandeză și Departamentul central criptanalitic al armatei din Germania. În sfârșit, Agenția de control a comunicațiilor a Marinei germane primea de la finlandezi mesajele pe care le interceptau, întrucât aceștia dispuneau de condiții mai bune de recepționare a traficului radio din Marea Baltică.

Finlandezii au avut o colaborare foarte apropiată în acest domeniu și cu Japonia. Maiorul Eiichi Hirose a fost trimis în Finlanda pentru a face schimb de rezultate, iar generalul Makoto Onodera, atașat militar la Stockholm, asigura finanțarea serviciului criptologic finlandez în schimbul primirii unor copii după documentele interceptate. Modul de decriptare a codurilor sovietice și americane a fost trimis și japonezilor, Aliații aflând de acest aranjament din citirea mesajelor japoneze decriptate.

Pe de altă parte, finlandezii au avut relații strânse de colaborare cu o serie de țări precum Suedia, Ungaria sau Polonia. Începând din 1939 relațiile dintre serviciile de interceptare a comunicațiilor finlandeze și suedeze au devenit foarte apropiate, ambele țări făcând schimb de informații despre rezultatele obținute în domeniul decriptării sistemelor criptografice străine. Matematicianul suedez Arne Beurling a vizitat Finlanda pentru a colabora cu criptanaliștii de aici. La rândul lor, ungurii alimentau serviciul criptologic finlandez cu interceptările lor și, de asemenea, le-au predat codul Braziliei. Cât despre colaborarea cu Polonia, încă din perioada anterioară

războiului un criptanalist finlandez a fost trimis la Serviciul criptologic polonez pentru schimb de informații, cu acest prilej polonezii oferindu-i acestuia codurile navale sovietice soluționate.

In septembrie 1944, Finlanda a semnat un armistițiu cu Uniunea Sovietică. Hallamaa a anticipat această evoluție și, temându-se de ocupația sovietică, a luat măsuri de mutare a Serviciului de interceptări radio în Suedia. Operația a fost codificată „Stella Polaris” (Steaua Polară). La sfârșitul lunii septembrie, aproximativ 700 de persoane, membrii serviciilor de informații și familiile lor, au fost transportate cu vaporul în Suedia. Finlandezii încheiaseră un acord cu Serviciul suedez de informații ca specialiștii lor să fie găzduiți; în schimb, suedezi obțineau arhivele criptologice finlandeze și echipamentele lor radio. În același timp, Hallamaa a obținut fonduri pentru grupul „Stella Polaris” din vânzarea cifrurilor/codurilor soluționate de finlandezi către americani, britanici și japonezi.

Operațiunea „Stella Polaris” depindea de asigurarea secretului acesteia. Însă deschiderea pieței pentru codurile sovietice a făcut ca aceasta să devină o sarcină dificilă pentru guvernul suedez. În cele din urmă, cea mai mare parte a personalului finlandez a ales să revină în Finlanda, mai ales după ce teama că țara va fi ocupată de sovietici nu s-a materializat. Hallamaa s-a retras în Franța și apoi în Spania, unde și-a petrecut restul vieții. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13,15

sovietice era matematicianul Erkki Pale. Alți specialiști importanți erau Pentti Aalto (șeful secției americane) și experții Toivo Erik Henriksson și Kalevi Loimaranta.

Secția diplomatică era încadrată cu 38 de criptanaliști în anul 1944, majoritatea ocupându-se de cifrurile/codurile americane. Secția sovietică dispunea de circa 100 de criptanaliști.

Telegramele cifrate ale mai multor țări erau decriptate cu regularitate, între care cele ale Uniunii Sovietice, Statelor Unite, Marii Britanii, Iugoslaviei, României, Portugaliei, Franței, Turciei, Braziliei și Vaticanului. Prioritate aveau comunicările cifrate ale armatei sovietice și NKVD-ului, precum și cele ale diplomației americane, unde spărgătorii de coduri finlandezi reușiseră să obțină succese importante.

Comunicațiile militare sovietice erau rezolvate cu regularitate și ca urmare a capturării unor materiale criptografice pe timpul războiului ruso-finlandez. Un succes considerabil se consideră a fi fost decriptarea mesajelor formate din grupe de cinci cifre, mulțumită schimbului de informații cu japonezii. Codurile NKVD folosite de stația de control din Leningrad erau, de asemenea, soluționate în special grație colaborării cu criptanaliștii armatei germane.

Succesul major al finlandezilor a fost un cifru al Departamentului de Stat al S.U.A., folosit în perioada 1941-1944, pe care au reușit să-l decripteze în anul 1942, continuând să citească mesajele până la sfârșitul anului 1944.

O sală de ascultare de la Sortavala

Se pare că decriptarea acestui sistem a fost posibilă cu ajutor german, de la care au primit materiale și instrucțiuni criptografice sustrate de japonezi. Datorită acestui succes, telegramele cifrate ale ambasadelor americane din Helsinki, Moscova, Madrid, Ber-

na, Cairo, Teheran, Lisabona, Ankara, Rio de Janeiro au putut fi citite.

Codurile diplomatice turcești au fost și ele decriptate pe scară largă. Traficul stațiilor radio turcești era important, întrucât Turcia, fiind un stat neutru, avea ambasade atât în țările aliate cât și în cele ale Axei.

Codul telegrafic al guvernului britanic a fost primit de finlandezi de la nemți. În plus, finlandezii au reușit să decripteze și un cifru al britanicilor.

La baza succesorilor obținute de criptanaliștii finlandezi au stat relațiile de cooperare cu țări străine. Astfel, în anii 1939-1940, s-a ajuns la un acord cu britanicii pentru primirea de finanțare și echipamente de la aceștia, în schimbul furnizării traficului radio interceptat și a soluțiilor criptanalitice aplicate. Desigur, cooperarea cu Germania a fost cea mai importantă, finlandezii făcând schimb de informații și materiale criptologice cu mai multe agenții germane de specialitate. Încă din anul 1927 s-au stabilit contacte cu OKW-ul

(Înaltul comandament al armatei germane), în urma cărora s-a dezvoltat colaborarea în privința cifrurilor sovietice și a celor diplomatice americane. Șeful departamentului de criptanaliză din OKW a mărturisit într-un interogatoriu luat după război că în anii

Imagine din timpul operațiunii „Stella Polaris“

1916

Eduard Alexandru Max
s-a născut la Iași,
la 14 februarie 1869

Distrugerile provocate la Paris
de un zeppelin german, în ianuarie 1916

„secui sălbatici, plebea barbară din mahlalele Pestei, ca să însemneze o dâră de ură între noi, care nu i-am atacat, și frații noștri, mulțămind în felul acesta pentru larga omenie a neamului nostru“. Pentru edificarea odată în plus a opiniei publice N. Iorga scoate *Istoria românilor din Transilvania și Ungaria* (două volume).

Suținerea refugiaților ardeleni e o realitate. Take Ionescu și Constantin Argetoianu declară că refuză să-și deschidă scrisorile care nu sunt timbrate cu mărcile Ligii culturale tipărite în folosul acestora. Liberalii pot fi buni români, dar în același timp sunt politicieni, așa că transilvănenii Octavian Goga și Vasile Lucaciu pierd în alegeri, la Caracal și respectiv Galați, în favoarea unor candidați liberali. „E un cuțit împlântat Transilvaniei în lăcrimate“, declară un ziarist. Circula un zvon, din fericire neconfirmat, că Veturia Triteanu (viitoare doamnă Goga) fusese executată la Sibiu pentru spionaj.

Francezii, exasperați de neutralitatea prelungită a românilor, manifestă ciudat împotriva actorului De Max de la Comedia Franceză pentru că era de origine română! Dar tot ei sunt emoționați de gestul unui tânăr de 18 ani înrolat în primul regiment străin, compania de mitraliere din divizia marocană, care se ilustrase pe frontul din Champagne fluturând tricolorul românesc. Avusese următorul dialog cu un general francez: „– Ce porți, tinere? Steagul românesc! Aha, viteazule român. Dar România când intervine? – Curând, domnule general!“.

Românii află emoționați de raidul unui zeppelin deasupra Parisului, urmărit de 50 de avioane franceze; și dau dreptate englezilor de pe vasul pescăresc „King Stephen“ care refuză să salveze echipajul unui zeppelin eșuat în Marea Nordului ce tocmai ucisese 13 pescari.

Antantiștii dezvăluie ororile din lagărele germane, constatate de inspectorii Crucii Roșii rusești: hrană proastă, bătaii, cărți cu caracter revoluționar distribuite prizonierilor, propagandă rusofobă.

Chiar dacă România nu s-a aliniat încă unei tabere, sentimentele filofranceze sunt sesizabile la tot pasul; între altele, se fac zilnic colecte pentru spitalul românesc de la Paris inițiat de Elena Văcărescu. Doar în primele 11 zile ale lunii se adunaseră 27.260 de franci. La Iași, studenții fac grevă, furioși de atitudinea progermană a rectorului Constantin Stere – manifestată între altele prin invitarea lui Virgil Arion să conferențieze pe tema ralierei României la Puterile Centrale. În replică, acesta exmatriculează 26 dintre ei. Studenții bucureșteni se solidarizează cu cei din Iași și I.G. Duca, ministrul Instrucțiunii Publice, reușește cu greu să calmeze spiritele. Presa unionistă demască perfidia Centralilor. Astfel, *Gazette des Ardennes*, foaie ce apărea în Franța, sub redacție germană, publică un așa-zis carnet, găsit la un aristocrat francez, care elogia superioritatea germană: „răbdare extremă, rezistență și obstinație pentru a reuși, spre prosperitatea patriei“. Între timp, 20.000 de nemți dezertează în Elveția. Cei rămași în patrie sunt siliți să predea statului toate metalele prețioase și bancnotele – „patriotismul obligă“. Articolul *Napoleon și Wilhelm*, publicat în *La Roumanie*, definește succint diferența dintre „omul de geniu și saltimbancul născut pe tron“.

Propaganda germană era foarte activă în România. După *Journal des Balkans*, Centralii cheltuiseră de la începutul războiului 22 de milioane de franci în acest sens (pentru subvenționarea unor ziare – *Ziua*, *Minerva*, *Liber-*

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1916

GEORGETA FILITTI

Anul 1916 începe tot sub zodia războiului. Zvonul despre „o pace albă” lasă să se întrevadă dificultățile Centralilor. Ei doresc în acest fel revenirea la situația ante bellum. Adversarii lor sunt însă categorici: vor lupta până la victoria finală. Pe acest fundal îngrijorător, românii, încă neutri, se manifestă retoric de o parte sau de alta a beligeranților, fac afaceri și, mai ales, își impun să ducă o viață normală.

In ianuarie 1916 lipsește acel scurt, chiar dacă trecător, optimism începător de an. Lumea trăiește războiul, are în minte hecatomba de 15 milioane de morți din anul precedent, iar starea de vrajbă latentă din politica românească nu e de natură să înseneze atmosfera. Schema de funcționare a societății noastre a rămas aceeași: curentul antantist e dinamizat pe de o parte de ideea recuperării Transilvaniei, pe de alta, de soarta dramatică a celor plecați din monarhia bicefală și găzduiți în țară. Oponenții lor, adică cei aflați de partea Centralilor, se manifestă vehement și utilizează mijloace nu totdeauna ortodoxe. La mijloc, guvernul liberal păstrează o obstinată neutralitate. Federația unionistă e

foarte vocală, la fel Liga culturală. În Parlament, N. Iorga culege ropote de aplauze când încearcă să-și sensibilizeze colegii cu privire la soarta bucovinenilor, citind scrisori primite de la conaționali de acolo: „De înmormântări cu ceremonii religioase, nici vorbă. La început nu eram deprinși, ni se părea lucru păgânesc, dar la urmă noi nici nu aveam cui zice un Tatăl Nostru; lăsam groapa deschisă și fugeam. Se întâmpla să ne roage câteodată rușii să primim pe tovarășul lor căzut în aceeași groapă. La botez erau zilnic vreo 12 copii, iar bietul nostru popă n-avea vreme nici să-i moaie bine în aghiazmă”. Apoi relatează pregătirile Budapestei de colonizare a „ținuturilor nesigure”, adică mijlocul Transilvaniei, cu

1916

Mircea, al treilea născut al principelui Ferdinand și al principesei Maria, la 13 ianuarie 1913, nu avea să prindă sfârșitul anului

L'ARMÉE ROUMAINE VA ENTRER EN SCÈNE

Presa franceză anunță iminenta intrare a României în război

„excentrică“ a cântăreței Rieuse din același Oraș al Luminii. Revista *Muzica*, inițiată în această lună de muzicienii Mărgăritescu, Max Costin și Nona Ottescu, vine parcă să încununeze preocupările muzicale ale publicului Capitalei.

Anastase Simu cumpără pentru muzeul său tabloul *Camille* al pictorului impresionist francez Monet și mai multe opere ale sculptorului Bourdelle. La Salonul Independenților expun artiștii Boambă, Bulgăraș, Alexis Macedonski, Jiquid, Poitevin-Scheletti. Pictorul Mutzner are un succes deosebit („unitate splendidă“) cu ale sale 100 de desene din Japonia. Palatul ziarului liberal *L'indépendance roumaine* găzduiește o expoziție de mobilă și arte decorative Brumărescu. E un stil care va umple în anii interbelici multe case din orașele românești. În aceeași notă optimistă Casa Școalelor deschide cursuri libere superioare pentru femeile din București. Și moda conferințelor se păstrează. Au succes de public N. Iorga (cu pledoarii pentru România Mare) și D.R. Ioanițescu (despre aspirațiile naționale și rolul industriei). Dar și Aristide Blank strânge 5.000 de auditori la o conferință cu iz himeric, *Scumpetea vieții și soluțiile combaterii ei*: întemeierea unei societăți pentru aprovizionarea funcționarilor de bancă și din instituțiile de credit.

Spectacole de tot felul trădează aceeași strădanie spre normalitate. La „Alhambra“ se joacă *Ce-am avut și ce-am pierdut*; la Teatrul „Carol cel Mare“, revista *Cacealmaua*, cu Tănase; în fine, la Teatrul Național, Victor Eftimiu își vede jucată piesa *Ringala*. La cinema „Select“ joacă filmul francez *Războiul mondial, 1914-1916*, cu scene de pe frontul occidental. Sergiu Tanașoca, „diplomat al Academiei din Paris“, dă lecții de „one step“

și „double boston“. Pe acest fundal, moartea lui Dimitrie Moruzi, cneazul, fost ani de zile prefect al Capitalei și pătreacăreț faimos, trezește nostalgii pentru vremurile încântătoare ce stăteau să apună.

E o fațadă care nu poate ascunde totdeauna o realitate cenușie: în vreme ce în Danemarca, la o populație de două milioane de locuitori existau 1.420 de bolnavi de TBC (îngrijiiți toți în spitale de stat), la noi acest flagel era tratat mai mult retoric; de pildă în această lună apare broșura *O revoluție socială, lupta împotriva tuberculozei în România*, a doctorilor Bobescu și Baboianu. În același context, lipsa medicamentelor îi determină pe farmaciști să mărească prețurile cu 50%. Poate ideea întrajutorării îl determină pe un Grigore Berescu să întemeieze Societatea infirmilor prin amputare, unde erau admiși doar cei astfel afectați.

Un barometru al situației moral-sociale e dat și de registrul nașterilor: în anul precedent, la 38.320 de copii legitimi se născuseră 18.090 în afara căsătoriei.

La București, ca mai mereu, contrastele sunt la tot pasul; pe lângă divertismentul elevat, ministrul Domeniilor deschide, la parterul Fundației „Carol“, un magazin de pește. Cutremurul din 13 ianuarie șubrezește multe case. Primăria reacționează prompt la încercarea tăietorilor angroșiști de vite de a mări prețurile: cumpără 200 de boi de la Pitești, pe care îi sacrifică în abatorul central. Atât aceștia cât și măcelarii mărungi se văd siliți să accepte mercurialele autorității municipale. Se formează satul militar Grivița, lângă București. În fine, din cauza dispariției cauciucurilor de pe piață, încep să se folosească roțile de lemn descoperite, care fac un zgomot asurzitor, cum se plâng cetățenii. ■

Theresa Carreno

George Enescu,
regina Elisabeta și Dimitrie Dinicu

1916

tatea –, scrierea de broșuri 214 până în ianuarie 1916 –, combaterea unor organisme ca Federația unionistă, coruperea cutărui politician sau om de afaceri). Poate că această desfășurare de forțe se datora și politicii de expectativă a guvernului, dispus să sondeze la nesfârșit „toate posibilitățile” în privința alinierii la una sau alta dintre tabere. Apoi existau și personalități politice române statornic filo-germane, cum era P.P. Carp. În vizită la Viena și convins de victoria finală a Centralilor, acesta spera ca la un moment dat România să intre în componența monarhiei austro-ungare. O foaie bucureșteană i-a replicat: „Ce-i aștepta pe români? Să ajungă felahi agricoli ai neamurilor germane!”

Dar relațiile cu Centralii, ca de altfel și cu Antanta, aveau o componentă imposibil de ignorat, cea economică. România exporta în primul rând cereale, animale și petrol, atât într-o parte cât și în alta, și acuzele curg fără milă. Nemții iau 50.000 vagoane de grâu și 100.000 de porumb, cu plata anticipată. Operația se făcea prin Sindicatul agricol român condus de ialomițeanul Dimitrie Seceleanu. Comisionul încasat de acesta în beneficiul sindicatului e socotit mită și scandalul declanșat de unioniști umple paginile ziarelor toată luna. Concomitent sunt acotote în Anglia 80.000 de vagoane de cereale, cu păstrarea lor la vânzător vreme de șase luni de la încheierea păcii. Rezultat: numai din această din urmă tranzacție, România dobândise 262.200.000 franci. Tot în ianuarie 1916 se exportă 6.000 de boi, 20.000 de capre, 140.000 de porci. Cu aceste livrări se asigura și importul corespunzător. La Salonic, 1.000 de vagoane cu marfă englezescă așteptau să tranziteze Bulgaria spre România. Magazinul „Ruleta” din București

își informa clientela de stocul așteptat (stofe, mătășărie, garnituri, pasmanterie, modă), invitând-o să comande *in absentia*! Între timp, bulgarii, binevoitori, pentru că liniile ferate le fuseseră bombardate de Aliați, redirectionau vagoanele spre Dobrici, spre a ajunge la destinație. Această cooperare în dreapta și în stânga, cu potențiali inamici, rămâne o ciudățenie perpetrată până în august 1916, când România a intrat efectiv în luptă. „Neutralitatea economică” se exprima, la 1 ianuarie 1916, într-un excedent bugetar de 25.378.000 franci.

In situație ce poate fi privită ca o reacție de apărare e efervescența neașteptată a vieții artistice. Publicul bucureștean e socotit de observatorii străini a fi „cel mai muzical din lume”. Concerte, festivaluri, serate, matinee, ceaiuri muzicale, recitaluri se succed zilnic. Astfel concertele „istorice” inițiate de George Enescu și Dimitrie Dinicu cunosc o afluență de public neobișnuită. Regina Maria era ne-lipsită de la aceste regaluri muzicale. G. Enescu obișnuia foarte adesea să-și doneze onorariul; așa face și acum, în favoarea școlii froebeliene a Societății ortodoxe a femeilor române. A. Castaldi organizează festivalul Berlioz; la Sala „Liedertafel” se desfășoară ciclul de sonate Beethoven, iar la Catedrala „Sf. Iosif” au loc concerte de muzică clasică. Recitaluri dau Ed. Istrati, Nic. Caravia, Theresa Carreno, Rita d’Oria, Lucia Cosma. Asociația generală muzicală organizează la rândul-i concerte săptămânale, ca și orchestra Ministerului Instrucțiunii Publice, la Ateneul Român. Unul dintre ele cuprinde poemul *Visătorul de vise* de Andreescu-Iași, pe libretul scris de regina Maria. Sunt spectacole pentru toate gusturile, ca de pildă *Marea serată de secol XVIII*, animată de domnișoara Romanitza de la „Opera de pe Champs Elysées”, Paris, sau producția

Împăratul Nero,
prigonitorul creștinilor

1815), apoi a Regatului celor Două Sicilii (1815-1860). Eliberat în 1860 de Garibaldi, a fost integrat, în 1861, în Italia unificată.

Neronian este un adjectiv livresc cu sensul „foarte crud; demn de reputația cruzimii lui Nero“, împrumutat din fr. *néronien* și atestat în română în *Dictionar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca (ediția a III-a, 1978). Lucius Domitius Claudius Nero devine împărat la moartea lui Claudius, tatăl său vitreg. Fire dezechilibrată, în timpul domniei sale anarhice (54-68) a pus la cale mai multe asasinat, cărora le cad victime frațele său Britannicus, mama sa Agrippina, soția sa Octavia și Seneca, profesorul și mentorul său. Bănuțat a fi autorul incendiului care a mistuit Roma (în anul 64), Nero dă vina pe primii creștini și instituie o cumplită prigoană împotriva acestora. După răscoalele legiunilor din Spania și Africa, este declarat pericol public, fuge din Roma și se sinucide. Pentru că se considera actor și

poet, conform mărturiei lui Suetoniu, a murit strigând: „Ce mare artist pierd odată cu mine!“

Niagară „șuvoi mare de apă“ este un cuvânt rar, consemnat în prima ediție a DEX-ului (1975). Ca etimologie, trimite la numele fluviului Niagara, lung de 60 de km, pe cursul căruia se formează o imensă cascadă, la granița dintre S.U.A. și Canada.

Nicotină, termen desemnând o „substanță alcaloidă, lichidă și toxică, incoloră, care se găsește în frunzele de tutun“, are la origine numele eruditului diplomat francez Jean Nicot, seigneur de Villemain (1530-1600), secretar al lui Henri al II-lea și ambasador în Portugalia al lui Francisc al II-lea (1559-1561). El este cel care a introdus în Franța tutunul (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/2008), cunoscut inițial sub denumirea de *nicotiane*. Nicot este și autorul primului dicționar al limbii franceze, publicat în 1606 și intitulat *Trésor de la langue française tant ancienne que moderne* (Tezaur al limbii franceze atât veche cât și modernă). În forma *nicotin*, cuvântul a fost atestat în română prima dată la sfârșitul secolului al XIX-lea, în lucrarea *Logica* a lui Titu Maiorescu.

Nimfă este un termen care, în mitologia greacă, însemna „fiecare dintre zeițele apelor, ale pomilor, ale crângurilor și ale munților, personificând forțele naturii“. A fost împrumutat din fr. *nymphe*, cu prima atestare în limba română în anul 1674 (apud Moses Gaster, *Chrestomație română*). Nimfele erau divinități binefăcătoare, protectoare în spe-

Diplomatul francez Jean Nicot
ne-a lăsat denumirea nicotinei

cial ale tinerelor fete și ale îndrăgostiților; în Grecia, cultul lor se desfășura în grote sau în mici temple situate la marginea mării ori pe malul izvoarelor. La originea termenului francez se află cuvântul latinesc *nympha*, provenit dintr-un nume propriu grecesc.

Nipon, un adjectiv livresc înregistrat prima dată la mijlocul secolului trecut, într-o scriere a lui Gala Galaction, este sinonim cu „japonez“. Este un împrumut din fr. *nippon*, cuvânt la originea căruia se află numele propriu *le Nippon* „Japonia“, sinonim în franceză cu termenul japonez *Nihon*, care reprezintă denumirea arhipelagului japonez și semnifică „originea soarelui“ sau „răsăritul“ (Japoniei i se mai spune și Țara Soarelui Răsare). Locuit de câteva milenii, primul stat nipon ia ființă în secolul al VIII-lea î.H.; poporul este rezultatul unei fuziuni între elemente mongoloide venite din Asia și elemente indoeuropene venite din sud, prin insula Formosa. ■

Pastila de cuvinte

Cuvântul eponim a fost împrumutat în română din francezul *éponyme*, termen la originea căruia se află cuvântul grecesc *epōnumos*, format din *epi* „supra” și *onoma* „nume”. Conform definiției, eponime sunt, în primul rând, acele substantive comune care provin de la nume proprii de persoane, create prin figura de stil numită antonomază; tot eponime sunt considerate și substantivele comune

formate de la nume proprii de locuri. La acestea se adaugă numeroase adjective derivate cu anumite sufixe, fie de la antroponime (= substantive proprii care desemnează persoane), fie de la toponime (= substantive proprii care denumesc locuri: țări, orașe, forme de relief etc.).

DIVERSE EPONIME

Academician MARIUS SALA

Nanchin (cu varianta *nan-ghin*, iar regional și *nanchină*) este un substantiv cu sensul „țesătură de bumbac foarte deasă și rezistentă, întrebuințată la confecționarea dosului de perne”, cuvânt folosit numai la singular, care s-a format în română de la numele propriu *Nanking* (*Nanjing*), oraș din China cu o puternică industrie, printre care și cea textilă, capitala provinciei Jiangsu. Întemeiat în anul 472 î.H., între anii 1928-1937 și 1945-1949 a fost capitala Chinei. În 1842, după încheierea Primului Război al Opiumului, la Nanking s-a semnat un tratat între China și Anglia, în urma căruia Anglia

dobândea importante privilegii în China, iar insula Hong-Kong devenea teritoriu autonom dependent de Coroana britanică (în 1997 a reintrat între hotarele Chinei, iar în 2004 Anglia a renunțat la dominația asupra orașului Hong-Kong). Cuvântul *nan-ghin* apare în *Dicționar romano-frances* (1862) al lui Raoul de Pontbriant.

Napolitan „persoană care face parte din populația orașului Napoli” a fost împrumutat în română din fr. *napolitain* și înregistrat lexicografic foarte târziu în română (în *Micul dicționar academic* 2003). Relativ târ-

ziu a fost înregistrat și cuvântul *napolitană* „produs de cofetărie preparat din straturi de foi umplute cu cremă” (DEX ediția I, 1975), împrumutat și acesta tot din franceză (*napolitaine*). Ambele cuvinte au la origine numele propriu al orașului italian *Napoli*, care a circulat în română și sub forma *Neapole*. A fost fondat cu numele de Parthenope de către coloniștii greci din Kyme (cca 600 î.H.), schimbat în Paleopolis „orașul vechi” (cca 500 î.H.), când atenienii întemeiază cetatea Neapolis „orașul nou”. După succesive ocupații (ostrogotă, bizantină, normandă), devine capitala Regatului Neapolelui (1806-

Semnarea Tratatului de la Nanking, prin care Anglia dobândește importante privilegii în China

tatori era condus de generalul Vladimir Mazuru, colonelul Mișu Dulgheru și, cum altfel?!, maiorul Nicolae Doicaru. Întreaga operațiune a fost supervizată de un consilier sovietic pe nume Maximov și, cu toate că termenul propus inițial 23 august a fost ușor depășit (procesul desfășurându-se între 29 august-1 septembrie), întreaga operațiune a fost apreciată de forurile superioare drept o reușită.

La 11 octombrie 1952, constatând că „unele manevre ale dușmanului au fost posibile datorită insuficienței munci informative, de proastă calitate desfășurată de către organele noastre“, cât și faptul că „lipsa de răspundere față de muncă – manifestată la unii directori și subdirectori, precum și la aparatul din subordinea lor, în organizarea și coordonarea muncii și luarea de măsuri operative – a făcut ca uneori să nu poată fi dejucate la timp acțiunile potrivnice ale dușmanului de clasă“, ministrul Securității Statului, Alexandru Drăghici, a emis Ordinul nr. 811. Potrivit acestuia, toate structurile de Securitate trebuia să-și revizuiască întreaga rețea informativă, urmărindu-se „curățirea de agenți dubli, de dezinformatori și de cei incapabili“. În paralel, trebuia intensificată recrutarea de „informatori corespunzători, pentru a crea o agentură puternică și capabilă să se

Lozinca sub care s-a construit Canalul, în anii '50

infiltrare în rândurile dușmanului, să descopere intențiile lui și elementele de legătură“.

Conform ordinului, directorii de regiuni urma să țină legătura personal cu patru-cinci informatori calificați și, totodată, „să asiste de cinci-șase ori pe lună la întâlnirile lucrătorilor operativi cu agentura“. Se recomanda, de asemenea, întărirea conspirativității și folosirea pe o scară mai largă a diferitelor legende și combinații în scopul descoperirii „dușmanilor interni și a agenturii imperialiste ce lucrează pe teritoriul R.P.R.“.

Se pare că Nicolae Doicaru, angajat în lupta sa politică de îndepărtare a suspiciunilor cu privire la soție, nu a acordat prea multă atenție prevederilor acestui ordin. În ședința din 11 februarie 1953, ținută cu directorii regionali pentru analiza modului de aplicare a Ordinului nr. 811, Alexandru Drăghici îl admonesta pe Doicaru: „Însăși (sic!) tov. Doicaru spunea că mai avem «întâlniri [cu informatorii] și pe stradă», dar de ce? Există poziția aceasta de a merge în

coada elementelor înapoiate și de a nu lupta împotriva lor. De ce oare nu interzicem să nu se mai întâlnească nimeni cu informatorii până nu-și găsesc case, pentru că întâlnirea pe stradă cu informatorii este deconspirarea (sic!) [...] De ce nu pui piciorul în prag, tovarășe Doicaru? Dacă ai face

acest lucru, ai vedea că munca nu mai merge prost, deși poate pentru câteva zile va mai merge schiopătând, însă după aceea se va îndrepta. Aceasta este valabilă nu numai pentru regiunea Constanța, ci și pentru celelalte regiuni ale noastre“.

Ca urmare, la 5 martie 1953, „tov. lt. col. Doicaru, șeful Direcției Regionale de Securitate Constanța, a fost sancționat de tov. ministru cu avertisment pentru lipsurile de care a dat dovadă în aplicarea ordinului nr. 811 al tov. ministru, necontrolând executarea lui și pentru faptul că nu a tras la răspundere subalternii care s-au abătut de la acest ordin“.

Un acordeonist, 40 de litri de vin, 15 ofițeri și o încăierare pe cinste

Peste numai un an un nou incident venea să tulbure liniștea eminentului șef de direcție regională. Mai precis, un grup de ofițeri din subordinea sa au provocat o

Noi isprăvi se adaugă celor săvârșite de viitorul longeviv șef al spionajului românesc (Magazin istoric, nr. 9-12/2015), care scapă de fiecare dată nu numai nesancționat, dar este chiar avansat și decorat.

NICOLAE DOICARU OMUL SECURITĂȚII SAU AL SOVIETICILOR?

FLORIAN BANU

În vara anului 1952, de parcă verificarea trecutului soției nu ar fi fost de ajuns, apare o altă amenințare la adresa carierei lui Nicolae Doicaru. La serviciul de cadre ajung informații despre chefurile pe care locotenentul-major Mircea Suciu, subordonatul lui Doicaru, le făcea cu Iosif Yung, originar din Germania, membru al Grupului Etnic German și fost colaborator apropiat al comandamentului german din Constanța. Investigațiile declanșate au adus la iveală o serie de informații compromițătoare.

Astfel, a reieșit că Iosif Yung a fost urmărit în primii ani de după război, fără a putea fi vreodată arestat, grație protecției oferite de Suciu. La rândul său, căpitanul Sepi Năstase, deși deținea un raport despre trecutul familiei Yung, comunica ofițerilor ce investigau cazul faptul că acesta este necunoscut în evidențe.

Fondul informativ – fond de „autopremiere“

Suspiciunile că protecția pentru Yung se datora unor beneficii materiale obținute de respectivii ofițeri au fost întărite de faptul că un alt

ofițer de Securitate a deconspirat faptul că locotenentul-major Mircea Suciu, sublocotenentul Gheorghe Mihăilă (fost marinăr, cumnat cu Suciu, angajat în Siguranță la 30 iulie 1947) și locotenentul Jean Sarchiz împărțeau „fondul informativ al direcțiunii cu tov. Doicaru Nicolae“. Potrivit notei informative redactate la 24 iunie 1952 de respectivul ofițer, locotenentul Jean Sarchiz i-ar fi cerut „numele la doi sau trei informatori de ai mei și întrebându-l pentru ce îmi cere aceste nume, mi-a spus că nu are acoperire la justificarea fondului informativ“.

Documentele consultate nu ne-au permis elucidarea mo-

dului în care Nicolae Doicaru a scăpat de această acuzație gravă, dar din nou, a căzut în picioare, primind chiar stelele de locotenent-colonel și, în decembrie 1952, medalia „Cinci ani de la proclamarea Republicii“.

Se pare că era vorba de o „dreaptă răsplată“ a calităților lui Doicaru, evidențiate pe deplin în vara anului 1952, cu ocazia arestării și anchetării „bandei de sabotori“ de la Canalul Dunăre Marea-Neagră. Arestările au fost efectuate la finele lunii iulie, ancheta a început la 29 iulie, iar conducerea de partid dăduse ordin, în spiritul vremii, ca până la 23 august procesul să fie încheiat. Colectivul de anche-

tia Regională de Securitate Constanța a ignorat declarațiile localnicilor, ținând seama doar de cele declarate de ofițerii de Securitate, iar căpitanul Luca a susținut chiar în fața comisiei că arestarea localnicilor a fost necesară pentru ca „astfel să se întărească autoritatea organelor de Securitate“. În plus, chiar și „Regiunea de Partid, deși a cunoscut cele întâmplate, nu a luat măsuri pe linie de partid pentru tragerea la răspundere a celor vinovați“.

Concluziile comisiei erau dure: „din cele ce am putut constata noi reiese că munca de educare a ofițerilor de Securitate din acest raion este slabă, că unii ofițeri au atitudine nejustă față de cetățeni, fac abuzuri și au lipsuri grave în concepția și orien-

Medalia „Cinci ani de la proclamarea Republicii“

tarea lor politică, ajungând până la denaturarea realității, la concluzii lipsite de obiectivitate, ceea ce duce la orientarea muncii spre problemele secundare, scăpând

probleme principale și ca urmare lovesc uneori în elemente cinstite, așa cum a fost cazul cu această anchetă făcută de ei. Aceste abateri au adus prejudicii politicii partidului în această comună, a lovit (sic!) în același timp în autoritatea organului de Securitate și a slăbit încrederea maselor în organele de stat“.

Ca atare, se propunea sancționarea maiorului Sepi și a căpitanului Luca, locțiitorii directorului Direcției Regionale M.A.I. Constanța, cu avertisment scris „pentru superficialitate și lipsă de obiectivitate în cercetare“, iar lui Nicolae Doicaru „să i se atragă atenția pentru superficialitatea și lipsa de control de care a dat dovadă“.

(Va urma)

TREI SECOLE DE RELAȚII RUSIA – EUROPA

(Urmare din p. 15)

Mai puternice au fost îndepărtările Georgiei și Ucrainei, ambele atrase de NATO și U.E., dar și supuse testului cu „revoluții portocalii“. Rusia, care-si recaută statutul de superputere, a reacționat dur. Georgia a pierdut Abhazia și Osetia de Sud (1992), iar Ucraina, după ce a suportat restricții și embargo-uri la gazul rusesc (din a cărui tranzitare spre Europa de Vest

câștiga mult), a pierdut suzeranitatea asupra Crimeii (2014) și se confruntă, inclusiv militar, cu disidența provinciilor sale estice, care au populații majoritar ruse. Din acest motiv U.E., S.U.A. și alte state au impus Rusiei sancțiuni economice dure (31 iulie 2014), care, coroborate cu marea diminuare a prețului petrolului, sunt greu resimțite de Moscova. Bineînțeles că Rusia a adoptat măsuri identice de contrapostă (18 august 2014).

În acest moment tensiunea Europa-Rusia persistă, dar, în cei 300 de ani de relații, asemenea perturbări n-au fost rare. Ele au alternat cu lungi perioade de destindere. Sînuoase cum sunt, raporturile ruso-europene din secolul al XVIII-lea încoace demonstrează însă – dacă mai era nevoie – că Rusia aparține definitiv concertului european de națiuni și este parte activă a balanței de putere pe continent. ■

serie de tulburări în comuna Istria de o asemenea amploare, încât a fost deschisă o anchetă desfășurată de un colectiv format din reprezentantul Secției Administrative a C.C. al P.M.R., cel al Comisiei Controlului de Partid și un reprezentant al Ministerului Afacerilor Interne.

Detaliile evenimentelor sunt surprinse în referatul pe care acest colectiv l-a întocmit pentru Gheorghe Apostol, la acea dată prim-secretar al C.C. al P.M.R. În rezumat, evenimentele s-au desfășurat astfel.

În ziua de duminică, 13 iunie 1954, locotenentul Ion Ion, comandantul unei secții raionale de Securitate, a inițiat, în beneficiul subordonaților săi, o mică excursie în genul celor numite azi *teambuilding*. În acest scop, din casa de bani a unității a fost scoasă o sumă cu care s-au cumpărat 40 de litri de vin, a fost adus un acordeonist și, îmbarcați într-un camion, 15 ofițeri și subofițeri de Securitate și Miliție (împreună cu soțiile) au plecat în excursie la Cetatea Histria. Acolo au petrecut până seara, consumându-se și 28 de litri de vin din provizia cu care veniseră. La întoarcere, camionul cu „excursionisti” (aflați deja în stare de ebrietate) a oprit în fața căminului cultural din comuna Istria, unde avea loc o serbare. Tinerii localnici i-au invitat pe ofițeri și pe acordeonist să participe și ei la petrecere, dar în scurt timp, un sergent de Miliție a luat la bătaie pe unul dintre tineri și pe tatăl acestuia,

Mișu Dulgheru

tuia, veteran de război, care încercase să aplaneze conflictul.

Conform referatului de anchetă, „datorită faptului că majoritatea militarilor erau în stare de ebrietate, la fel și unii dintre cetățeni, bătaia s-a extins”, iar „în timpul bătăii, unii ofițeri de Securitate au început să lovească și să bată în mod huliganic pe cine întâlneau (sic!)”. În acest mod au fost bătute groaznic persoane total nevinovate, care ieșiseră pur și simplu la poartă să vadă ce se întâmplă, femei în vârstă, invalizi, adolescenți de 16-17 ani, mulți dintre cei maltratați fiind internați ulterior în spital pentru mai multe zile.

Văzând că gluma se îngroașă, localnicii se pare că și-au depășit reținerile inițiale și au ripostat, astfel încât și unii dintre militari s-au ales cu ceva „amintiri”, cel mai grav lovit fiind unul dintre inițiatorii încăierării, locotenentul Fistoliu, care a primit o lovitură de târnăcop.

După ce „combatanții” s-au risipit, locotenentul Ion Ion a

luat cu forța în camion un adolescent „pe motiv că prin el va stabili cine a participat la bătaie”. Pe drum, acesta a fost bătut groaznic de patru dintre petrecăreți, ulterior fiind internat în spital. Ajuns cu camionul în comuna Baia, locotenentul Ion Ion a ordonat ca grupele de miliție călare din comunele Baia și Cogeaș Lac să se deplaseze de urgență în acțiune la Istria. El însuși, însoțit de patru ofițeri de Securitate, s-a întors în comună și a reținut la post de miliție mai mulți localnici pe care „i-a cercetat” până a doua zi.

Întrucât majoritatea celor reținuți erau membri U.T.M. și țărani colectiviști, iar părinții lor erau membri de partid, a fost sesizat Comitetul Regional de Partid, iar cei de la partid au cerut Direcției Regionale de Securitate anchetarea cazului. Nicolae Doicaru i-a desemnat pe adjuncții săi, maiorul Sepi Năstase și căpitanul Luca, să lămurească lucrurile. Aceștia au ghidat ancheta spre ideea că „agresiunea” localnicilor a fost organizată și a vizat un scop contrarevoluționar, dispunând în cele din urmă arestarea a șapte localnici și trimiterea lor în judecată. Ofițerii implicați în încăierare au fost tratați, în general, cu foarte multă înțelegere, propunându-se sancționarea lor cu zile de arest, iar locotenentul Ion Ion a fost retrogradat și mutat disciplinar la Serviciul Raional Medgidia.

Comisia mixtă venită de la București a stabilit că Direc-

lăsat o pauză. Pe Loncear l-au trecut toate transpirațiile. Deși a continuat: „Începând de azi vei fi adjunct de ministru!”

În acei ani știrile nu circulau ca azi. Loncear a dat un telefon la Reșița și a vorbit cu adjunctul său. I-a spus să pregătească actele, deoarece o să vină o comisie pentru a le verifica. Adjunctul s-a speriat tare. Tonul lui Loncear a rămas însă ferm. I-a spus colaboratorului lui cel mai apropiat să lase totul așa cum este.

După câteva zile Loncear s-a întors la Reșița. Și-a adunat toți colaboratorii în biroul directorial și stând la birou l-a rugat pe adjunctul său să aducă actele pregătite pentru control. Apoi Loncear le-a luat la rând și a scris: „Da, se aprobă” și a semnat. Adjunctul se uita nedumerit și la al doilea act a întrebat: „Șefu, ce faceți? Așa ceva nu este permis, o să fim pedepsiți!” Loncear a luat însă alt document, semnând mai departe. Adjunctul era nedumerit și destul de nervos. În sală se lăsase liniștea și toți urmă-

Camera de zi era aranjată cu gust

reau scena. Când a terminat toate actele de semnat, Loncear a scos o șampilă, a înmuiat-o în tușieră și a pus-o pe prima hârtie.

Subalternul s-a apropiat să vadă ce șampilă ține șeful lui în mână. A apucat să spună doar: „Șeful este...” nu a mai apucat să spună ministru și a le-

șinat. După ce l-au trezit, a urmat o mare petrecere.

A fost destituit din funcția de ministru în anul 1960 și, după obiceiul timpului, a fost înmormântat pentru doi ani, fiind eliberat abia la amnistia generală din 1964. A revenit la uzina din Bocșa ca simplu inginer, însă profesionalismul său a determinat conducerea din acea vreme să-i încredințeze coordonarea realizării podului rutier de la Giurgeni-Vadu Oii, lucrare de care s-a achitat în mod strălucit. Între octombrie 1969 și aprilie 1974 a fost consilier al directorului general, până la pensionare. A dus o existență extrem de modestă, stingându-se din viață în vara anului 1991. ■

SPAIMA TURCILOR (Triverb: 7, 3, 5)

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **TIMPUL LUI PAZVANTE**, din nr.12/2015

PASVANTOGLU – ALEAN – PLIAT
– SULTAN – TRI – ANI – LIRE – CI –
GMA – LANT – E – DA – RZ – VIDIN –
E – JIVINA – TI – CRAIOVA – SEC –
IEL – NI – RU – E – SABII – SATIR –
ELEN – MORUZI

Soluția jocului **ÎN GARDEROBA ROMANILOR**, din nr. 12/2015

PEPLU ȘI TUNICĂ
(PE – PLUS – I / T UNICĂ)

CAROL LONȚEAR

În anul 1970 eram în al doilea an de ucenicie. Am făcut practica la echipa de electricieni de la secția Poduri, din cadrul Întreprinderii de Construcții Metalice Bocșa. Într-o zi, șeful de echipă i-a spus muncitorului la care fusesem repartizat să meargă să repare o lampă într-un birou. Am luat sculele și l-am urmat pe muncitor.

ADALBERT GYURIS

Ajunși în biroul cu problema, am fost primiți de secretară. Ne-a poftit în încăperea alăturată șefului de secție. Un bărbat înalt, mai în vârstă și prezentabil, i-a spus secretarei să ne facă două cafele. Muncitorul a terminat treaba destul de repede, eu l-am ajutat puțin, mai mult m-am uitat cum lucrează și i-am dat la mână, de câteva ori, sculele necesare, precum asistentele doctorilor în timpul operațiilor. La ieșirea din birou muncitorul m-a întrebat dacă știu la cine am fost. Am răspuns scurt: nu! „A fost ministru, este Carol Lonțear“, mi-a spus.

Deși eram ucenic, fostul ministru mi-a vorbit amical, de parcă eram o veche cunoștință. Se născuse în 1917 la Bocșa Montană, pe linie maternă era înrudit cu Corneliu Diaconovici, autorul primei enciclopedii românești. A îndeplinit funcția de ministru al Industriei Grele în perioada 17 aprilie 1959-1 iulie 1960.

Mai târziu l-am mai văzut de câteva ori la restaurantul *Vasiova*, unde am fost cu colegii mei după meciurile de fotbal de pe terenurile din Bocșa Montană. Totdeauna era „îmbrăcat la patru ace“, cu papion, pălărie și baston. Am stat de vorbă cu foarte mulți oameni care l-au cunoscut – vecini, foști subalterni – și cu toții mi-au spus că, ministru fiind, nu și-a pierdut niciodată omenia, spiritul deschis și mai ales cinstea. De numele său se leagă, între altele, înființarea în 1971 a primului institut de învățământ superior din Reșița.

A avut un destin cu urcușuri și coborâșuri, de la o extremă la alta. A făcut școala profesională în cadrul Uzinelor Domeniului Reșița și după absolvire a lucrat ca sudor. În anul 1958 a terminat cursurile Politehnicii din Timișoara, secția de sudură a Facultății de Mecanică.

La începutul anului 1987 i-am făcut o vizită fostului ministru Carol Lonțear. Am dorit să

stau de vorbă cu un om interesant, important pentru comunitatea din orașul Bocșa. L-am găsit ușor, toată lumea îl cunoștea și știa unde locuiește. Avea o casă modestă. Camera de zi, unde am fost primit, era aranjată cu gust și avea multe lucruri de valoare, cumpărate sau primite de-a lungul timpului, mai ales în perioada ministeriatului.

După ce m-a chestionat și am trecut „examenul“, și-a rugat soția să ne pregătească cafele. Așezați comod în fotolii, arătam ca doi oameni care se cunoșteau demult. Am discutat diverse, până când mi-a povestit cum a fost „uns“ ministru.

Era director la Combinatul Metalurgic Reșița și făcuse multe lucruri bune, care se auziseră până sus de tot. Însă nu toate aranjamentele fuseseră legale, mai ales retribuția oamenilor și costul lucrărilor. Practic era vorba de bani, banii statului, ai partidului.

Intr-o zi a fost chemat la București. A stat o oră în anticameră la Gheorghe Gheorghiu-Dej, liderul Partidului Muncitoresc Român. Era tare speriat, se vedea pedepsit și chiar aruncat în închisoare. „Fiert“ destul, a fost poftit în fine la șeful cel mare. Gheorghiu-Dej i-a spus că știe ce a făcut la Reșița. Apoi a

capitala daneză în 1972, Liubimov ca șef al rezidenturii, iar Gordievski i-a devenit mâna dreaptă.

In seara zilei de 2 noiembrie 1973 un ungar care defectase a sunat la ușa lui Gordievski. Nu era o pură întâmplare. Gordievski dăduse suficiente semnale care nu scăpaseră serviciilor secrete daneze. Acestea însă și-au dat seama că recrutarea și conducerea unui agent de asemenea dimensiuni depășeau resursele lor și l-au semnalat colegilor britanici, cu care colaborau foarte bine. Trei săptămâni nu s-a mai întâmplat nimic. Apoi a apărut un diplomat englez la terenul unde Gordievski obișnuia să joace badminton. Au convenit să ia masa împreună peste trei zile. Gordievski a informat ambasada despre abordare și a primit aprobarea să meargă. Un an de zile, britanicii nu au mai dat niciun semn. Li se părea că povestea era prea frumoasă ca să fie adevărată.

Apoi diplomatul britanic și-a făcut din nou apariția. După vreo două întâlniri, i l-a prezentat pe ofițerul care urma să îl coordoneze. Suspiciunile britanicilor au fost evidente la început. În scurtă vreme, analizând informațiile oferite de Gordievski, ei și-au schimbat opinia.

După încheierea misiunii la Copenhaga, nu au existat contacte cu britanicii la Moscova. Nici un agent care a încălcat această regulă nu a scăpat. A apărut apoi o șansă extraordinară, în 1981, să fie numit la Londra. Știrea că se solicitase viza pentru un Oleg Gordievski a fost primită cu mare bucurie la MI6. Viza a fost acordată cu câteva zile mai repede decât se proceda de obicei.

În iunie 1982 Gordievski a ajuns la Londra însoțit de cea de a doua soție și de cele două

fiice. A reluat legătura cu MI6 potrivit unei proceduri ce fusese pusă la punct dinainte. În primii ani s-a ocupat de el John Scarlett. Acesta lucrase la Moscova, dar avusese ghinionul să moștenească în agentura sa un agent dublu al KGB. Fusese expulzat la scurtă vreme după numirea la post. Întâlnirile aveau loc într-o locuință conspirativă, în timpul pauzei de masă. Gordievski aducea documentele pe care reușise să le sustragă. Îl așteptau câteva sandvișuri și o sticlă de

bere, alături de un magnetofon. Aveau la dispoziție doar o oră, așa că un alt ofițer, Joan, fotografia documentele, în vreme ce Scarlett și Gordievski discutau în rusă. Joan a fost cea care l-a preluat pe Gordievski peste doi ani, când Scarlett a primit o altă misiune. Într-una dintre zile, pe

când părăsea locuința conspirativă, a văzut mașina rezidentului KGB din Londra trecând pe stradă. S-a întors la ambasadă cu teama că fusese văzut și avea să fie întrebat ce căuta acolo. Dar nu fusese zărit.

Rezident la Londra era atunci Arkadi Guk. Acesta era preocupat să îl lucreze pe propriul ambasador și bea multă votcă. Le recomandase oamenilor săi să nu utilizeze metroul, pentru că în spatele panourilor cu reclame erau cabine secrete de unde MI5 spiona călătorii. Mulți ofițeri credeau chiar că britanicii săpaseră un tunel pe sub ambasadă pentru a-i spiona. Se instalaseră geamuri speciale și aparatură de bruij care să împiedice interceptarea convorbirilor. Sala unde se țineau întrunirile, amenajată special cu dublură metalică pentru a o izola de interceptări, devenea zăpușitoare când se strângeau acolo. În această atmosferă, ope-

Oleg Gordievski (în stânga) discută la o recepție cu ministrul Apărării din Danemarca

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Cărțile lui Soljenițin și Orwell îngropate în curtea casei ● Cine bate la ușă ● Întâlnire pe terenul de badminton ● O viză acordată mult prea repede ● Rezidentul îl lucrează pe ambasador ● Un trădător în MI5 ● O mamă devenită prea bisericoasă ● Paranoia lui Andropov ● Cum a profitat Reagan de informațiile lui Gordievski

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Într-o zi din iunie 1985, la ușa unui fost ofițer KGB, Liubimov a bătut un ofițer KGB, care în mod normal ar fi trebuit să se afle la Londra. Era Oleg Gordievski. Cu câteva zile înainte fusese dus într-o casă conspirativă a KGB de lângă Moscova, unde i se dăduse coniac armenesc în care fusese pus un drog. Nu își mai aducea exact aminte ce spusese, dar știa că i se ceruse să mărturisească. L-au întrebat de ce ținea în casă cărți de Soljenițin și Orwell. A argumentat prin faptul că fiind ofițer care se ocupa de domeniul informațiilor politice, trebuia să citească respectivele cărți. Au fost și alte acuzații. Gordievski i-a povestit lui Liubimov doar despre cărți. Le cumpăraseră împreună. Liubimov i-a spus că și el fusese obligat să părăsească KGB – din cauza unui divorț și a unor opinii nu tocmai ortodoxe – și nu fusese sfârșitul lumii. După plecarea lui Gordievski, s-a dus, a pus cărțile respective într-un sac de plastic și le-a îngropat în grădină.

Cei doi se cunoscuseră la Copenhaga. Liubimov acționase în cadrul rezidenturii KGB din Londra, în anii '60. Mult prea ambițios, fusese repede identificat ca ofițer de informații și era prezentat la reuniunile unde participa drept „spionul sovietic, domnul Liubimov”. L-a întâlnit pe Ian Fleming la scurtă vreme după lansarea primei ecranizări cu James Bond, *Dr. No*. A remarcat că era un

băutor pe cinste. Într-una dintre zile, pe când se întâlnea cu un funcționar din Foreign Office, acesta l-a părăsit și i-au luat locul doi tipi din MI5 care au încercat să îl recruteze. S-a urcat în mașină și s-a oprit direct la ambasadă, unde a raportat incidentul. Britanicii l-au expulzat. Când s-au întâlnit la Copenhaga, Liubimov era adjunctul șefului rezidenturii, iar Gordievski avea acoperire consulară. Au revenit la post în

o listă cu astfel de semnale pe care trebuia să le urmărească: mergeau de la urmărirea deplasărilor de trupe până la o creștere a sumelor plătite donatorilor de sânge sau câte lumini rămăneau aprinse peste noapte în clădirea Ministerului de Război. Ofițerii aflați la post au considerat, cei mai mulți, că era o altă cerere stupidă a Centrului, dar au raportat orice astfel de semn, ca să-și țină șefii fericiți, în vreme ce la Moscova se acumulasem semnele îngrijorătoare, care alimentau paranoia.

„Războiul stelelor” anunțat de președintele Reagan amenința să distrugă acel element care asigurase până atunci un echilibru al fricii: distrugerea reciprocă asigurată. Politica lui Reagan de a pune presiune pe cheltuielile militare ale rușilor, ca și aceea de a le dovedi că apărarea lor antiaeriană avea goluri prezenta riscuri, dacă era dusă prea departe. Un document ultra-secret al KGB din 1984 vorbea despre acțiuni subversive ale Occidentului în Polonia și Afganistan.

I dovadă cât de periculoasă putea deveni situația au căpătat-o occidentalii în noiembrie 1983, când NATO desfășura un exercițiu de comandament la nivel înalt, numit „Able Archer”. Ofițerii KGB din Occident au primit o telegramă foarte urgentă de la Moscova, căci Kremlinul se temea că era doar preluatul atacului. Interceptările le-au arătat occidentalilor că sovieticii își puseseră în stare de maximă alertă o parte a bazelor de rachete. Există pericolul, la fel ca în cazul Primului Război Mondial, ca mobilizările de o parte și de alta să escaladeze până în punctul în care nu mai exista cale înapoi. Dar asta arăta și cât de lipsiți de informații reale erau sovieticii în privința planurilor Occidentului.

Premierul Margaret Thatcher era una dintre puținele persoane din afara MI6 care știa de existența unui agent sovietic care oferea Marii

Britanii informații atât de importante. Mare admiratoare a romanelor lui Frederick Forsyth, era foarte interesată de domeniul informațiilor. Datele oferite de Gordievski ajungeau la ea în dosare cu coperte roșii. Pe baza lor s-a luat decizia să se mai domolească tonul la adresa Moscovei și să fie contactați reformiștii sovietici, care să fie invitați în Marea Britanie. Un alt avantaj oferit de Gordievski era acela că pe lungă perioadă cât el a furnizat informații, a dispărut teama de o penetrare sovietică a serviciilor britanice de informații și a sporit încrederea lor în raporturile cu alți parteneri, mai ales cu americanii.

Elizabeth Manningham-Buller
a condus MI5 între 2002 și 2007

Informațiile furnizate de Gordievski au fost împărtășite cu un număr restrâns de oameni din CIA, fără să fie dezvăluită sursa. Americanii aveau o grămadă de agenți care puteau număra tancurile, dar nu și unul care să ofere o asemenea privire din

interiorul sistemului sovietic despre cum se gândea la vârful său. Informațiile despre temerile sovieticilor l-au convins pe Reagan că trebuia să continue eforturile nu pentru reducerea tensiunilor, ci pentru a pune capăt războiului rece, după cum spunea Robert Gates, director adjunct al CIA pe atunci.

Americanii erau geloși pe britanici pentru abilitatea lor de a recruta surse umane de asemenea valoare. Șeful contrainformațiilor din diviziunea care se ocupa de spațiul sovietic a primit misiunea să stabilească identitatea sursei. În martie 1985 a spus că Gordievski se potrivea cel mai bine și a trimis o telegramă cerând confirmarea din partea stației CIA din Londra. De aici a venit răspunsul că într-adevăr Gordievski trebuia să fie. CIA nu i-a informat pe britanici că descoperise sursa informațiilor. Când au aflat acest lucru, britanicii au fost furioși. Și după cum vom vedea, pe bună dreptate.

(Va urma)

rațiunile de recrutare se desfășurau cu mult mai multă greutate după ce în 1971 britanicii expulzaseră cea mai mare parte a rezidenturii sovietice din Londra, dar rapoartele care plecau către Moscova exagerau mult rezultatele. Majoritatea agenților recrutați de KGB ofereau informații științifice și tehnologice în schimbul banilor. Existau și „agenți doar pe hârtie”, care să dea impresia la Moscova că oamenii din Londra aveau mult de lucru. Ofițerii KGB trebuia să completeze lungi chestionare despre posibilele ținte și oricând se puteau justifica noi mese copioase pe banii KGB pentru a obține date suplimentare.

In iunie 1983, Guk i-a arătat lui Gordievski un document care înfățișa structura KGB și GRU la Londra. Era clar că provenea de la MI5.

I-a povestit că era al doilea pachet cu documente pe care îl primise în cutia de scrisori a apartamentului unde locuia. Mai primise unul de Paști. Persoana respectivă propunea o „căsuță poștală impersonală” într-o toaletă a unui cinematograful de pe Oxford Street și semna cu pseudonimul „Koba”, numele folosit de Stalin înainte de revoluție. Gordievski le-a transmis informația britanicilor, care l-au asigurat că nu era un joc pus la cale de ei. Era clar că personajul din MI5 nu știa că Gordievski lucra pentru britanici. Doar un mic grup de ofițeri din MI5 știa de existența lui Gordievski. Dintre ei s-a format echipa care să ancheteze cine era trădătorul. Gordievski a avut curajul ca în această perioadă să meargă la Moscova într-un concediu, deși știa că din serviciile britanice se scurg informații. Între ofițerii MI5 care au făcut parte din echipă s-a numărat și Elizabeth Manningham-Buller. În apartamentul mamei ei, văduvă, se țineau reuniunile echipei formate din ofițeri MI5 și MI6 care lucrau la caz. Când o altă soră a ei

dorea să își viziteze mama și acolo aveau loc astfel de reuniuni, i se spunea că nu poate veni pentru că se țineau întâlniri ale comitetului bisericesc. Sora respectivă s-a plâns că mama ei devenise prea bisericească.

Suspiciunile au început să planeze asupra lui Michael Bettaney. Bea prea mult și era mult prea interesat de anumite dosare. S-a aflat că voia să plece la Viena și s-a bănuat că dorea să contacteze un ofițer KGB aflat acolo, care fusese expulzat din

Londra în 1971. S-a luat decizia să fie interogată înainte să plece. I s-au pus în față dovezile adunate, inclusiv o foto a ușii lui Guk, ca și cum ar fi fost fotografiat când depunea una dintre scrisori. Ideea era să se obțină de la el o confesiune. Bettaney

Sir John Scarlett

a cedat repede.

Chiar la începutul șederii sale la Londra, Gordievski a oferit informații despre „Operațiunea Ryan”. La început, nici el nu a sesizat importanța acesteia. A trebuit să treacă un an și jumătate pentru a înțelege că războiul rece trecea printr-una dintre cele mai periculoase faze ale sale. Andropov, devenit lider al U.R.S.S., era convins că Occidentul pregătea o primă lovitură folosind armele nucleare. Retorica președintelui Reagan era considerată o pregătire a populației pentru un război atomic, căruia americanii sperau să îi supraviețuiască și să-l câștige. În consecință, Andropov a lansat „Operațiunea Ryan”, cea mai mare operațiune de informații a sovieticilor din timp de pace, la care participau împreună KGB și GRU. Scopul ei era să identifice semnele unui iminent război. Desfășurarea în Germania a rachetelor „Pershing”, care puteau atinge teritoriul U.R.S.S. în 4-6 minute, a sporit îngrijorarea Moscovei. Gordievski, asemenea tuturor ofițerilor KGB din Occident, a primit

Componența echipei Dinamo București, care a câștigat Cupa Campionilor în 1965, a fost următoarea: Mihai Redl, Ioan Bogolea (portari), Petre Ivănescu, Virgil Hnat, Gheorghe Covaci, Gheorghe Bădulescu, Cezar Nica, Ion Ionescu, Ioan Moser, Lucian Popescu, Mircea Costache I, Gheorghe Coman, Mircea Costache II, Ion Mureșan. Antrenor: Oprea Vlase.

la antrenamentele echipei pe care o antrena. I-am răspuns că nu prea cunosc regulile de joc.

A doua zi a venit la mine acasă și mi-a propus să mă ajute să intru la facultate. M-am dus, m-am antrenat și în primul sezon de campionat am fost rezervă, jucând aproximativ zece minute tot sezonul. În anul următor, am devenit campion al României cu „Știința Timișoara”, fiind golgheterul echipei și unul dintre cei mai buni jucători. Aveam doar 17-18 ani.

A început atunci campionatul românesc de handbal în șapte. Cu două săptămâni înainte de a merge în cantonamentul echipei de volei, am fost chemat în perioada de pregătire a celei de handbal, unde m-am prezentat și am fost selecționat pentru echipa națională de seniori, pe când aveam doar 19 ani. Am avut noroc că primii mei antrenori, Costică Lache, la început, și apoi domnul Helvig, la națională, au fost oameni excepționali. Între timp, intrasem la Facultatea de Agronomie și aveam deja două jocuri în naționala României. Se apropia perioada pentru satisfacerea stagiului militar obligatoriu. C.C.A. și Dinamo au venit și mi-au propus să merg la ei. Astfel nu mai eram obligat să mai fac serviciul militar, existând posibilitatea să fiu angajat ca subofiter. Am ocupat în Ministerul de Interne de atunci un post de subofiter la penitenciarul din Văcărești, ca șef al Serviciului agronomic.

Am renunțat la aproape tot ce reprezenta plăcere pentru tineretul de atunci și am avut răbdare că voi reuși. La Dinamo, am fost antrenat de cel mai bun tehnician al tuturor timpurilor, Oprea Vlase. Am crezut în el, l-am ascultat și înainte și după ce am încetat să practic sportul de performanță. L-am copiat ca antrenor și am avut multe succese.

– Cum ați trăit victoriile care v-au dus către câștigarea Cupei Campionilor din 1965?

– Victoria am trăit-o intens, căci ni s-a permis pentru prima dată oficial, de la antrenor, să bem alcool și, nefiind obișnuit, am avut mari probleme. În al doilea rând, m-a bucurat primirea la club, răsplata obținută și stima cu care am fost întâmpinat de întreaga familie a clubului. Din partea ministerului am primit un grad în plus și Medalia „Apărarea Patriei”.

– Care au fost momentele grele din parcursul către câștigarea trofeului european?

– Momente grele. În primul rând cantonamentele, despărțirea lungă de familie. Concentrarea maximă până la finală. Și mereu prezent gândul: oare merită aceste greutăți? Domnul Vlase ne spunea mereu: „Veți vedea că veți deveni campioni”.

– În 1963 ați jucat finala Cupei Campionilor. Ce nu a funcționat atunci și ce a mers în 1965?

– În 1963 am greșit noi prea mult. Învățătura a fost că după doi ani am greșit mai puțin.

– Cum vă amintiți primul pas din Cupa Campionilor 1965, meciul cu ASK

Vorwärts OstBerlin din optimile de finală? Ați simțit că este un meci special, ținând cont că dumneavoastră erați etnic german?

– În ceea ce privește etnia, nu am avut niciun fel de sentiment pentru că eram de origine germană, în suflet eram român, ceea ce am rămas pe veci. Asta a rămas așa totdeauna. De aceea nu am re-

Părinții lui Ioan Moser alături de o minge de handbal

Poza de grup cu echipa de handbal masculin Dinamo București (Ioan Moser primul din dreapta, sus) care a câștigat Cupa Campionilor Europeni în sezonul 1964-1965; după plecarea din țară fotografia a apărut fără el

SENINĂTATEA UNUI CAMPION IOAN MOSER

Hans Moser (Ion Moser sau Ioan Moser, cum a fost cunoscut ca sportiv) este unul dintre cei mai importanți handbaliști din istorie. Etnic german, născut la Timișoara la 24 ianuarie 1937, Ioan Moser a jucat pentru naționala României. A contribuit decisiv la performanțele din anii '60 ale primei reprezentative. În 1964 a fost desemnat cel mai bun handbalist al lumii, după ce fusese golgheter al Campionatului Mondial (cu 33 de goluri) și câștigase pentru a doua oară titlul mondial cu echipa României (1961 și 1964). La nivel de club a făcut parte din echipa ce a câștigat Cupa Campionilor (actuala Liga Campionilor) cu Dinamo București, în 1965. Anul trecut s-au împlinit 50 de ani de la respectiva performanță, iar Ioan Moser a acceptat cu plăcere să rememoreze câteva momente din cariera sa.

A părăsit România în 1968, locuind multă vreme la München, iar acum domiciliază într-o localitate în apropiere de Günzburg, tot în Bavaria.

– De ce v-ați apucat de handbal? La ce vârstă și unde ați început să practicați acest sport?

După părerea mea, ca să devii un sportiv de vârf trebuie să moștenești genetic ceva talent. Asta am primit de la tata, Robert Moser. Am o fotografie în care părinții mei stau alături de o minge de handbal înainte de nașterea mea, motiv pentru care consider că sportul acesta mi-a fost pus în leagăn. Tata a fost un bun canotor, tenismen și fotbalist. De mic copil am fost bun la aruncarea pietrelor. Am început să practic voleiul, tenisul, patinajul, fotbalul, atletismul. În cartier și pe strada unde am

copilărit au mai fost și alți viitori mari sportivi: Ion Söter, Iolanda Balaș, și alții. Pe lângă tenis, am început cu volei în școală, ajungând în finala campionatului școlar.

Am fost chemat la lotul național de juniori. La școală, în pauze, aruncam la poarta de handbal. Un coleg care era la clubul „Constructorul Timișoara”, văzând că trăgeam bine la poartă, m-a rugat să joc într-un meci amical alături de echipa lui, căci erau prea puțini. Pe atunci, handbalul se juca încă în 11. Costică Lache, antrenor-jucător la „Știința Timișoara”, ne-a arbitrat. După meci, a venit la mine și m-a întrebat dacă vreau să particip

Telex Telex Telex Telex Telex

UN MOZAIC SPECTACULOS LA LOD

O echipă de arheologi din cadrul Autorității pentru Antichități din Israel (IAA) a efectuat săpături de salvare, în zona Neve Yerek, a orașului Lod, într-o zonă în care în perioada iunie-noiembrie 2014 a fost scos la lumină un mozaic foarte frumos aflat pe tavanul sufrageriei unei *villae* romane (casă a unui aristocrat din Imperiul Roman). Lod este vechiul Diospolis din Antichitate, fiind cel mai important oraș din regiune.

Recent, anunță siteul <http://www.sci-news.com>, cu ocazia unor noi săpături pentru amenajarea sitului arheologic, a fost descoperit un alt mozaic de epocă romană, vechi de aproape 1.700 de ani, aflat în curtea casei unde fusese descoperit și primul mozaic. Dimensiunile sale sunt remarcabile, 11x13m. Înfățișează păsări, coșuri cu flori, vase, precum și imagini de la vânătoare și animale vâdate.

Autoritățile israeliene au anunțat că *villa* romană și curtea vor fi incluse într-un centru turistic unde vizitatorii vor putea descoperi cum trăia elita Imperiului Roman.

UMBRIA ETRUSCĂ

Acum câteva săptămâni, un agricultor de lângă Citta delle Pieve, un orașel din Umbria, a descoperit, în timp ce își lucra pământul, un mormânt etrusc.

Este cel de-al doilea mormânt etrusc găsit intact, având sarcofage închise, la care nimeni nu a umblat din secolul III î.H. Descoperirea este importantă deoarece până acum toate mormintele etrusce găsite fuseseră jefuite de către primii lor descoperitori din epocile trecute sau de către vânătorii de comori contemporani.

Arheologii au cercetat o cameră rectangulară, având 5 m², ce conținea două sarcofage, unul din alabastru și celălalt de ipsos vopsit, două urne de marmură conținând resturi incinerate și mai multe vase votive. Pe unul dintre sarcofage a fost descifrat numele de *Laris* – parte a unei lungi inscripții etrusce, acesta conținând un schelet de bărbat.

Civilizația etruscă fascinează după mai mult de două mii de ani, fiind una dintre cele mai sofisticate civilizații antice. Apărută în secolul al X-lea î.H. în Etruria antică, a dominat jumătate din Peninsula italiană timp de mai bine de cinci secole, fiind asimilată de Roma.

Etruscii aveau cultul morților, dovadă fiind minunatele sarcofage găsite de-a lungul timpului, cel din alabastru descoperit de curând în Umbria fiind cea mai recentă.

nunțat la cetățenia română. Eram ca și profesioniștii din ziua de astăzi. Un Messi își dă sufletul pentru Barcelona și nu are probleme de etnicitate.

– Dinamo a câștigat clar meciurile cu HC Goteborg (24-11) și Grasshoper Zürich (19-11) din sferturi și semifinale. Ați simțit că puteți câștiga trofeul?

– Ne-am pregătit foarte bine pentru meciurile următoare. Am văzut numai și numai finala în față. Fără să crezi în aceste lucruri nu poți reuși. În victorie am crezut mereu. Aici, iarăși, Vlase a avut mari merite că a reușit să ne bage în cap această mentalitate.

– Cum ați trăit finala cu HC Medvesceak (13-11)? Ce a făcut diferența în favoarea lui Dinamo?

– Ajungând în finală am dat totul pentru victorie. Pe atunci, primul profesionist în handbal, Zlatko Zagmeștar, era unul dintre cei mai buni tunari. Neutralizându-l, a reușit să marcheze doar trei goluri, iar noi ne-am impus, pentru că eram o echipă compactă. Ivănescu a dat vreo trei goluri, eu trei, Ionescu două, Hnat unul, Nica unul, Costache două, Coman unul. Diferența dintre cele două echipe a fost voința și dragostea pentru țară, club. Cei de la HC Medvesceak erau de atunci profesioniști.

– Multor sportivi li se cerea să facă propagandă pentru partid pentru că erau vedete și modele pentru populație. Vi s-a sugerat sau cerut să fiți membru de partid sau să faceți muncă pe linie politică?

– Mi s-a sugerat să devin membru de partid. Fiind mult în cantonamente, i-am driblat și nu am devenit ni-

Oprea Vlase (dreapta) și Nicolae Nedeff

ciodată membru. Nu am făcut politică. Mi s-a sugerat să îmi schimb numele din Moser în Mozărescu.

– Ce a făcut ca handbalul românesc să fie atât de valoros în acei ani? Ce aveam noi în plus față de alte țări?

– Ce aveam în plus? O școală a antrenamentului bazat pe ideile antrenorului, a sistemului bine pus la punct din partea guvernului și jucători care erau determinați să se dedice sportului în întregime. Avantajele materiale erau pe planul secund.

– Cum era rivalitatea cu Steaua? Cum era atmosfera la echipa națională în funcție de acest aspect?

– Cu colegii de la Steaua nu am avut probleme de rivalitate. La națională eram o echipă. Chiar și acum avem o relație foarte bună, cu Gațu, Nodea, Oțelea, Gruia. Nu conta că erai stelist sau dinamovist.

– Aveți vreun aspect amuzant sau inedit legat de finala Cupei Campionilor din 1965 pe care ați vrea să-l împărtășiți cu noi?

– Câștigând cupa, am fost primiți și onorați cum se cuvine, lucru care m-a bucurat. În acest timp am făcut și o fotografie de grup cu trofeul câștigat. După plecarea mea legală în Germania, în 1968, s-a făcut un album *Dinamo 25 de ani 1948-1973*. La rubrica handbal nu apare persoana

Moser. Au fost enumerați jucătorii de valoare pe care i-a dat Dinamo, fără să fiu amintit.

Nu apar nici în poze. Mai mult, în fotografiile care celebrău victoria am fost scos prin retuș. Sunt sigur că nu este de vină nimeni, pentru că m-au apreciat și stimat, m-au iubit și atunci, și acum.

Ioan Moser, azi

**A consemnat
Pompiliu Nicolae CONSTANTIN**

DIMITRIE CANTEMIR

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

ORIZONTAL: 1)

Piotr Andreevici ..., diplomat rus la Istanbul, prieten cu Dimitrie Cantemir – Munte în Turcia 2) Particulă a materiei, a cărei teorie a fost susținută de Dimitrie Cantemir (pl.) – Căsătorie. 3) Agregat mineral – ... pașa, mare vizir al Imperiului Otoman, adversarul lui Dimitrie Cantemir și al lui Petru cel Mare în bătălia de la Stănilești. 4) Mamă (pop.) – Dimitrie ..., ilustru savant moldovean, enciclopedist, istoric, geograf și etnograf (1673-1723). 5) Cută! – Limbă indoeuropeană cunoscută la perfecție de Dimitrie Cantemir. 6) Profesor al lui Dimitrie Cantemir la

Istanbul – Munte în Patagonia. 7) Bir! 8) Piscică – Negustor turc – Parte! 9) Limbă învățată de Dimitrie Cantemir cu ajutorul călugărului Cacavela – Primul om, la indieni (mit.). 10) Huța – Fiică a domnitorului Șerban Cantacuzino, cu care se căsătorește Dimitrie Cantemir în 1699, la Iași. 11) Marele țar al Rusiei (1682-1725), prieten și protector al lui Dimitrie Cantemir – Triunghi ... (pl.). 12) Huiet – Insulă din Polinezia – Aed!

VERTICAL: 1) Unul dintre orașele rusești, cunoscute de Dimitrie Cantemir în calitate de sfetnic al Țarului Petru I – ... vornicul, citat în opera lui Dimitrie Cantemir *Istoria Ieroglifică*. 2) *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului ...*, lucrare istorică a lui Dimitrie Cantemir – Unul dintre cei șapte copii a lui Dimitrie Cantemir, din căsătoria cu Casandra (1703-1771). 3) Boală a albinelor – ... *de muzică turcească*, lucrare a lui Dimitrie Cantemir, în care a introdus notele muzicale în muzica orientală (pl.). 4) Cușmă! – Întrări, ... pe teren – Carte! 5) Tei! – Stat în China antică – Poet român (1907-1936). 6) Cel mai mare copil al lui Dimitrie Cantemir, o fată născută în anul 1700 (d. 1757) – Asia! 7) Nesfârșite – Sunet (rar). 8) Munte în Turcia – Oraș rusesc prin care a trecut Dimitrie Cantemir împreună cu armata rusă, în campania din Caucaz (1722). 9) Popor din Caucaz, a cărei geografie și istorie a fost studiată de Dimitrie Cantemir (pl.) – Loc al bătăliei dintre austrieci și otomani, la care a asistat și Dimitrie Cantemir, otomanii fiind învinși categoric. 10) ... Ahmed, profesor al lui Dimitrie Cantemir, specialist în muzică orientală învățată la Istanbul (1688-1710) – Localitate în Kenya. 11) Calif abbasid (934-940) – Limbă orientală învățată de Dimitrie Cantemir. 12) Aurel Jicu – Mare familie boierească ce a fost îndepărtată de Dimitrie Cantemir de la conducerea țării, în 1710 – Cântăreț grec.

Dicționar: AKRA, INES, ANAA, CEN, AHTA, NDI, RADI

Laurian BUTURE

DOMNULE MIHALACHE, NU PLECA!

Ajunși la penultimul fragment al discursului rostit la 23 noiembrie 1937 de Iuliu Maniu la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național-Tărănesc, a cărui publicare am început-o în nr. 5/2015, putem aprecia că talentul oratoric al omului politic i-a permis să construiască intervenția sa pe ideea că Ion Mihalache nu trebuie să plece, dar mesajul era mai curând: La revedere, domnule Mihalache!

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

Am o rugare către dl. Mihalache: Domnule Mihalache, când dta părăsești locul pe care l-ai onorat, dta să îi păstrezi același devotament pentru marile idealuri care sunt depuse în programul făcut și cu colaborarea dtaie sânguincioasă. Să fii apostolul acestui program și să nu fii numai ajutorul, ci sfătuitorul nostru în lupta aceasta pe care o ducem, sfătuitor neprețuit fiindcă ai și sufletul și inima și mintea trebuitoare și experiența de atâția ani.

Să fii și în viitor cum ai fost și în trecut și în armată și în politică: neînfricat și neînduplecat în luptă. Cu gândul păcii nu ne batem capul. Va da Dumnezeu să vie și aceasta când se va împlini vremea.

Am o rugămintă către întregul popor românesc: să-și dea seama că astăzi nu este vorba de programe politice, de o ideologie politică, astăzi nu sunt în discuție mijloacele de o mai largă sau mai strâmtă apreciere după temperamentul sau convingerea fiecăruia, a unor probleme de stat. Acum este vorba și este pusă în discuție însăși posibilitatea de a-ți pune în circulație ideile, convingerile și metodele politice și însăși edificiul acesta al statului român care se compune, cum a spus foarte frumos dl. Mihalache, din Coroană și Națiune. Este pusă în joc integritatea comorilor sufletești și naționale ale poporului românesc. Tre-

buie pusă la o parte orice momentană adversitate politică de partid. Să ne unim cu toții să înlăturăm pericolul care ne amenință și să înlăturăm din jurul regelui sfătuitorii falși și pe acei care stau în calea apropierei adevărate a sufletului mulțimii cu sufletul regelui, a acestei mulțimi care iubește atât de mult Tronul nostru strălucit.

Eu sunt adânc convins că partidul acesta în care m-am născut și în care vreau să mor, are cele mai sănătoase și cele mai potrivite vederi și metode pentru a asigura prosperitatea țării noastre și veșnica ei dăinuire.

Dar nu sunt un sectar politic care aduce sentință de moarte asupra celui care din convingere greșită sau din prea puțină apreciere a lucrurilor poate crede în alte metode politice decât noi. Aștept de la fiecare ca pentru interesele momentane de partid sau interese trecătoare să nu piardă din vedere interesele permanente ale țării de a-i păstra așezămintele și existența (aplauze).

De aceea peste cadrele de partid trebuie să-și dea mâna. Noi nu vom fi în cale, ca să înlăturăm această stare de lucruri imposibilă, sufocantă și să salvăm în aceste momente grele interesele primordiale ale țării noastre.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **A.D. Xenopol** Alexandru Ioan Cuza and the modernization of Romania ● **M.E. Ionescu** From now on, the Romanians who died at Stalingrad have a graveyard ● **D. Prisăcaru** Military plans after the September 1938 Munich Conference ● **Șt. Dinu** Elena Cuza and her charity works ● **S. Cristescu** Unpublished correspondence Prince Ferdinand – Martha Bibescu ● **A.-S. Ionescu** Military portraits by Constantin Lecca. An unknown book of sketches ● **M. Tone, C. Păunescu** The evacuation of the National Bank treasure and the Polish gold to Tismana, summer of 1944 ● **C.P. Buiumaci** The story of Ion I.C. Brătianu statue ● **F. Șisler** 1945-1949. Repatriation of the Czechs and Slovaks from Romania ● **F. Bălănescu** Sad stories from the women prison Mislea ● **I.G. Andrei** Pitu Guli, a forgotten hero of Macedo-romanians ● **G. Filitti** Romania 100 years ago: last months of peace ● **M. Sala** Different eponyms ● **F. Banu** Was Nicolae Doicaru, the chief of the foreign intelligence between 1959-1978, a Soviet spy? (V) ● **A. Gyuris** A former minister: Carol Loncear ● **I. Moser, P.N. Constantin** 1965. Dinamo Bucharest won the handball European Championship Cup ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXVIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **А.Д. Ксенопол** Александру Иоан Куза и модернизация Румынии ● **М.Е. Ионеску** У румын, павших в Сталинграде есть наконец кладбище ● **Д. Прискар** Военные планы после Мюнхенской конференции сентября 1938 г. ● **Ш. Дину** Елена Куза и её благотворительные акции ● **С. Кристеску** Неопубликованная переписка принца Фердинанда и Марты Бибеску ● **А.-С. Ионеску** Военные портреты. Неизвестная тетрадь эскизов рисунков живописца Константина Лекки ● **М. Тоне, К. Пэунеску** Эвакуация клада Национального Банка Румынии и польского золота в Тисмане летом 1944 ● **К.П. Буюмач** История статуи Иона И.К. Брэтиану ● **Ф. Шислер** 1945-1949. Возвращение на родину чехов и словаков из Румынии ● **Ф. Бэлэнеску** Печальные истории в Мисле, тюрьме для женщин ● **И.Г. Андрей** Питу Гули, забытый армянский герой ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад: последние мирные месяцы ● **М. Сала** Разные эпонимы ● **Ф. Бану** Был ли советским кротом Николае Дойкару, начальник румынского шпионажа 1959-1978? (V) ● **А. Гюрис** Бывший министр Карол Лончар ● **И. Мозер, П.Н. Константин** В 1965 г. команда „Динамо Бухарест“ по гамболу выиграла Кубок Европейских Чемпионов ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXVIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

VULTURUL ILIE, O LEGENDĂ REDATĂ BUZOIENILOR

Domnul CRISTIAN ION-ESCU ne scrie: Una dintre cele mai frumoase legende buzoiene, confirmate parțial și de documente de arhivă, este cea a Vulturului Ilie, care a trăit aproape 20 de ani în zona Gării Buzăului.

Vulturul Ilie a devenit personaj de carte, grație fostului diplomat buzoian Bucur Chiriac. Acum câteva zile a fost montată o placă comemorativă dedicată păsării legendare.

Bucur Chiriac povestește: „Când eram copil m-am jucat cu acest vultur Ilie pe mai-

danul din cartierul nostru [actualul Cartier Mihai Viteazul – n.a.]. Am considerat că el este unul dintre prietenii mei și îmi amintesc cum se bucura când, noi, copiii, îi duceam de mâncare. Mă aflu în fața unei embleme a orașului, o pasăre care mi-a marcat copilăria“.

Vulturul a trăit între anii 1924 și 1942. Fusesse prins, se spune, la Gura Teghii de pădurarul Furtună. Un negustor l-ar fi cumpărat și l-a ținut în coteț alături de curcani până când și-a recăpătat libertatea spărgând cu ciocul zăvorul. Alții spun că a fost prins de primul hangiu din spatele gării Buzău, Anghel Adam, care l-a crescut alături de păsări domestice. A ajuns apoi să se odihnească pe moara Zangopol, al cărei patron l-a adoptat, făcându-i cuib deasupra acesteia.

Vulturul Ilie – numele i-a fost dat de Marin Sorescu, bun prieten cu Bucur Chiriac – venea zilnic până la geamul vagonului restaurant, unde era servit de ospătar cu o friptură. Toată lumea din gară îl admira pe Ilie. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Vulturul Ilie a fost doborât de un soldat german în timp ce se afla deasupra Gării. Se spune că vulturul a fost dus pe ultimul drum de

către copiii din Buzău, fiind înmormântat la Cimitirul Dumbrava.

Buzoianul Bucur Chiriac i-a dedicat cartea *Ultimul Zăgan*. În memoria acestei păsări, în 1978 Fabrica de bere de la Buzău a dat numele unui sortiment de bere „Vulturul“.

OMISIUNE REGRETABILĂ

În numărul trecut al revistei am prezentat în traducere articolul cercetătorului italian ANTONIO D'ALESSANDRI despre Decembrie 1989 în presa italiană, iar la pagina 37, la finalul lui, dintr-o eroare, nu s-a precizat cui aparține versiunea românească a textului. Traducătoarea se numește CARMEN BURCEA, este o colaboratoare statornică a revistei și prin această precizare nu facem decât să ne informăm corect, deși cu întârziere, cititorii.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul MIRCEA OCTAVIAN BORAN, din Arad, solicită numerele 5, 7-12/2011 și 1/2012. Cei care vor să îl ajute îl pot contacta la numărul de telefon 0744.86.32.66.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești

magazin istoric

5 948584 040074 01